

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 13 3. aprila 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji - uredniki:
ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK - reportaža

MILENA ŠTRAJNAR - kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ - naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročniški oddelček:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Milena Štrajnar
Naš gost: Stane
Škrabar-Braškar
str. 6, 7

Polde Dežman:
Spomin na partizansko
Razvalino življenja
str. 8

Milenko Strašek
Kovač Miha je
prelisičil smrt
str. 9

Živa Drole
Priprave na MDA so v
polnem teku
str. 22

Štiriintrideset let mineva, odkar so 1. aprila leta 1946 ob glasnem »ho-ruk« brigadirji zasadili prve krampe in lopate za zgraditev proge Brčko-Banoviči.

Z Dolenjske so. Kurirčkovo torbico nosi učenka 4. razreda osnovne šole Baza 20 iz Dolenjskih Toplic Anita Hrovat. Sicer pa bi podobne prizore, ko so se slovenski pionirji z vso resnostjo, mladostno zagnanostjo in prizadevnostjo, kot tile iz Roga, lotili zahtevne naloge, srečali še na Primorskem, Gorenjskem, Štajerskem in Koroškem. Zaupno sporočilo, ki ga kurirji pionirji nosijo v torbici, je čestitka tovarišu Titu z najlepšimi željami. Te dni teče proga Kurirčkove pošte na Dolenjskem med kraji Ribnica-Kočevje-Črnomelj, na Gorenjskem med Radovljico in Trzinom, na Primorskem med Cerknico-Ilirsko Bistrico in Sežano, na Koroškem jo spremljajo kurirji iz Radelj ob Dravi do Slovenj Gradca, slovenjgraški jo bodo predali velenjskim pionirjem v Paki, na Štajerskem pa jo prav danes ob 10. uri v Ilovcih predajajo: Ljutomer Ormožu.

Sodelovanje široke javnosti dokazuje, da je Kurirčkova pošta res družbena akcija.

Po večletnem premoru smo leta 1972 v naši republiki spet začeli organizirati mladinske delovne akcije. S povečanjem obsega števila akcij ter števil sodelujočih brigadirjev, predvsem pa z neprestanimi kvalitativnimi izboljšavami v programu, so mladinske delovne akcije postale pomemben element prizadevanj za skladnejši in hitrejši družbeni razvoj. Mladinske delovne akcije so se uveljavile kot pomemben element socialistične solidarnosti, predvsem z usmeritvijo v manj razvita območja Slovenije in Jugoslavije. Samo v preteklih štirih letih, od leta 1976 dalje, organiziranje mladinskih delovnih akcij republiškega in zveznega značaja na osnovi družbenega dogovora o mladinskih delovnih akcijah in družbenega dogovora o skladnejšem regionalnem razvoju, smo na

Mladinske delovne akcije

deloviščih mladinskih delovnih akcij, predvsem pri izgradnji infrastrukturnih objektov na manj razvitih in manj razvitih območjih naše republike, dosegli izredne rezultate, saj je vrednost opravljenih del brigadirjev preseгла 200 milijonov din. Z gradnjo novih cest, rekonstrukcijami in izgradnjami vodovodnega, električnega in PTT omrežja ter drugimi deli, predvsem pa s svojim mladostnim elanom, so brigadirji na marsikaterem od teh področij krajanom zopet vrnilo voljo in pogoje za boljše življenje.

Poleg izrednega pomena, ki ga imajo mladinske delovne akcije zaradi doseženih ekonomskih rezultatov, pa so tudi izredno pomembna oblika izobraževanja in usposabljanja mladih. Na mladinskih delovnih akcijah se kujejo mladinski kadri, mladinske delovne akcije so sola samoupravljanja in tovarštva, pomemben element širjenja krepitve bratstva in enotnosti, mesto, kjer mladi uresničujejo svoje interese.

V letošnjem letu bomo organizirali v Sloveniji 11 mladinskih delovnih akcij republiškega in zveznega pomena, na katerih bo sodelovalo več kot 5000 mladih iz cele Jugoslavije, poleg tega pa bo v občinskih konferencah in osnovnih organizacijah ZSMS organizirano veliko število lokalnih mladinskih delovnih akcij, kjer bodo mladi s svojim delom dali pomemben prispevek k družbenim prizadevanjem za ekonomsko stabilizacijo.

Viktor Levec

Domovina in tujina tovarišu Titu

Zdravniški konzilij, ki skrbi za zdravje tovariša Tita, sporoča, da se zdravstveno stanje predsednika, ki je v ljubljanskem Kliničnem centru že tri mesece, ni bistveno spremenilo. Pljučnica še vedno traja, tudi temperatura je trdovratna. Ni znamenj, da bi se delovanje ledvic obnovilo. Svet zdravnikov nadaljuje hemodializo in druge oblike intenzivnega zdravljenja.

Na naslov predsednika Tita v Ljubljani dobesedno dežujejo pozdravi in brzojavke z željami po ozdravitvi. Tudi v tujini še naprej veliko govorijo in pišejo o našem predsedniku in o naši domovini. Iz Kolomba, glavnega mesta neuvrščene države Sri Lanka, poročajo, da izredno cenijo Titov prispevek pri nastajanju in utrjeva-

Pot štafete mladosti

Prisrčni sprejemi štafete mladosti na poti po banatskih vaseh in mestih. Sporočila: »Tovariš Tito, s štafeto ti dajemo tudi del sebe.« Občinska središča: Alibunar, Plandište, Zrenjanin, Kikinda so med prvimi, ki navdušeno pozdravljajo štafeto.

Iz Sremske Mitrovice je štafeta mladosti krenila skozi Srem, del Bačke in južni Banat. Na vsej poti so jo spremljali delovni ljudje. V Pančevu so pripravili prireditve Revolucionarja v pesmi in besedi. V Subotici je nosilce štafetne palice dočakalo več kot dvajset tisoč občanov, s cvetjem, pesmijo, glasbo in prisrčnimi pozdravi tovarišu Titu. Peti dan so štafeto mladosti v Vojvodini nosili mladi iz Bačke. V Lovčencu, kjer je večina prebivalcev Črnogorcev, ki so se v vojvodinske ravnine preselili že pred tremi desetletji, so zapisali: »Pot štafete mladosti je pot ljubezni do našega dragega Tita.« Potem so štafeto pričakali v Titovem Užicu. Ko je prenočila v Arandjelovcu, je nadaljevala pot po Šumadiji in vzhodni Srbiji, po srednjem Pomoravju in skozi enajst občin obdonskega območja.

Šla bo naprej, do cilja, kot dokaz velike privrženosti mladine, delovnih ljudi in občanov tovarišu Titu.

Pretekli teden je bila na seminarju na Pokljuki skupina rezervnih vojaških starešin, pomočnikov komandantov za politično delo, mladinskih aktivistov partizanskih brigad in divizij ter vodstvo seminarja, ki so ob zaključku seminarja poslali maršalu Titu pozdravni telegram:

Dragi naš Tito!

Nas osvobodilni boj in osvobodilni boji številnih drugih narodov po svetu so bili in ostanejo primeri in dokazi, kako je bila ideja svobode še kako močno orožje, ki je strlo najmočnejšo silo, ki se je opirala zgolj na svojo oboroženo moč.

In prav Vaše ideje, tovariš Tito, so že zdavnaj postale orožje v boju za mir, za miroljubno sodelovanje med narodi in za neodvisnost vseh narodov.

Z dejavno vlogo Jugoslavije bistveno prispevamo k pozitivnemu urejanju svetovnih problemov, zlasti še v boju za mir, za enakopravne mednarodne odnose in za novo svetovno ekonomsko ureditev.

S socialističnim samoupravljanjem poglabljamo in bogatimo ter razvijamo vse ustvarjalne potenciale in jih vgrajujemo med vrednote občečloveške kulture. Pri tem pa ne mislimo samo na razvoj proizvodnih sil, temveč tudi na razvoj znanosti in kulture, jezika in vsega, kar nas ustvarjalno vključuje v napredne družbene procese človeštva.

Ob vsem tem pa se nenehno zavedamo, da je pripravljenost braniti domovino v vsakem trenutku potrebna in nujna.

To, kar ste ustvarili, tovariš Tito, je trajen dosežek sodobne Jugoslavije, kjer je z zlatimi črkami vtkano Vaše ime.

In prav zato so naše priprave tu, na Pokljuki najtesneje povezane z vsakodnevni prizadevanji naših delovnih ljudi, ker nam je mar boljši jutri, pri čemer pa ne pozabljamo na pridobitve naše revolucije.

Tovariš Tito!

S skrbjo poslušamo vsak dan poročila o Vašem zdravju v upanju, da nas boste še v prihodnje vodili kot predsednik in borec, ki nas je popeljal v revolucijo, nas vodil po poteh svobode in s katerim smo rasli in zrasi v to, kar smo, v enotno skupnost svobodnih ljudi, v državo, ki jo že zdavnaj imenujemo z Vašim imenom.

Tudi v prihodnje bomo vztrajali na Vaši poti, to Vam obljubljam, tovariš Tito!

Svet to vidi in spremlja z občudovanjem. Oglasila se je napredna javnost; naši prijatelji po vsem svetu. Veseli nas, da jih je toliko. Njihovo lepo besedo o Vas, tovariš Tito, in o Jugoslaviji čutimo kot znamenje iskrene podpore temu, da vztrajamo na naši začrtani poti, in da z Vami doživimo vesele dneve in nove dosežke.

Tudi mi se pridružujemo številnim iskrenim željam po okrevanju in Vam hkrati obljubljam, da se bomo nenehno trudili za uresničevanje Vaše doktrine splošnega ljudskega odpora, ki ste ga zasnovali in čemur je ta seminar tudi namenjen. Poleg obljub in želja vam pošiljamo tudi prisrčne pozdrave.

Iz Čateških Toplic

Ondan sem srečal soborca invalida, ki mi je navdušen pripovedoval, da se je zdravil v Karlovih Varih na Češkoslovaškem. Najprej sem mu zavidal, potem pa sem se spomnil, da sem sam zaprosil za invalidsko zdravljenje v Čateških Toplicah. Pa sem se tam dobro počutil. Da, koliko lepega in dobrega imamo doma, pa se tega ne zavedamo!

Letos sem imel še posebno srečo, da so me v Čateških Toplicah namestili v novem hotelu Terme. Kljub temu, da je ta hotel dražji, za začetek niso zahtevali doplačila. Na zdravniški pregled sem prišel k šefu dr. Franoviću, ki mi je predpisal terapijo, potem pa mi je razkazal zahtevne in moderne obrate ter stroje s telovadnico in velikim novim termalnim bazenom. Zaradi tujih izrazov sem velikim napravam in instrumentom pozabil imena. Spominjam se manualnega muskularnega statusa, elektrostatusa, in oscilografije, raznih kopeli, individualnih in skupinskih vaj v bazenih in kadeh, podvodne in suhe masaže, raznih razgibavanj, truci-traca, ionomodulatorja, parafinskih kopeli, termopacka, fototerapije, diaterapije, EKG, ultrazvoka, kompletne ergometrije, otoskopije, spirometrije, laboratorijskih izvidov vseh vrst in še in še. Skratka, človek v terapiji Čateških Toplic dobi zaupanje v ozdravljenje in pri moji diagnozi: lumblagiji, sacroileitisu in artritis urici je bilo občutiti znatno izboljšanje.

Čateške Toplice ležijo v bližini hrvatske meje. Od tam lahko greš na čudovite izlete. Mokrice so kakšnih 20 kilometrov oddaljene. Blizu je fevdalni grad, v katerem je bil po ljudskem izročilu zaprt Matija Gubec. Znanstveno pa hrvatski profesorji temu ugovarjajo. Grad je preurejen v gostišče z dobro kuhinjo in stalno glasbo. Kot partizanskemu invalidu so mi že tako ne previsoke tarife znižali. Lepi so še izleti iz Čateških Toplic v Brežice in njihov muzej, pa v Dobovo, Jesenice na Dolenjskem, Krško, kjer gradijo nuklearno elektrarno, čudovite so poti ob Krki tja do Kostanjevice, s številnimi galerijami, velikim obnovljenim samostanom, formo vivo, pa tja v Posotlje prav do Kumrovc, rojstnega kraja maršala Tita. Ljudje so gostoljubni.

Tudi o gostinstvu v Termah Čateških Toplic bi lahko še veliko govoril, pa bi zvenelo preveč pohvalno. Nekomu je hrana preobilna, drugemu predraga in tretji bi hotel zraven še pijačo. Sicer pa je v hotelu dovolj barov in koticov za prijeten oddih, razmišljanje in razpravljanje.

Ponekod me moti narejen nasmeš. V Čateških Toplicah pa začutiš, ko govoriš z osebjem, pristno in pravo ljubeznivost; še več: spoštovanje do borcev NOB.

S. D.
Ljubljana

Zahvala in spet poizvedba

Prav lepo se vam zahvaljujem, piše tovariš Mirko Gojča iz Bazovice, saj sem po toliko letih prav s pomočjo vašega časnika končno našel grob svojega očeta. Spraševal sem že njegove soborce, iskal pomoč pri Rdečem križu, pa ni nihče vedel o njem ničesar povedati.

Ker se mi je sreča nasmehnila enkrat, upam, da se mi bo še drugič. Rad bi namreč izvedel nekaj o bratu pokojnega očeta, ki je prav tako pogrešan.

Peter Gojča je bil rojen 27. oktobra leta 1914 v Gropadi pri Trstu. Med partizane je odšel 7. marca 1944 v 17. brigado Simona Gregorčiča v 9. korpus. Kot praviho domačini, je padel 20. avgusta 1944 na Krnu ob Soči. Takrat je bil četni komandir. Borce prosim, če kaj vedo o njem, posebno o njegovi smrti, naj sporočijo njegovemu nečaku Mirku Gojči, Gropada 78, Bazovica-Trst-Italija.

Mirko Gojča

Pojasnilo

K članku Majcnova mama, 10. številka TV-15, rubrika Preberite

Med liki partizanskih mater smo pisali tudi o Majcnovi mami. O njej je bilo že veliko pisanega, tudi v našem časopisu. Morda ni prav, da smo pod skromni odstavek, vzeti iz uvodnika h knjigi Narodna junaka Milan Majcen in Janči Mevželj, podpisali Maro Rupeno-Osolnik, saj je prav ona poleg omenjenega uvodnika že veliko več napisala o Majcnovi mami in o Majcnovi družini sploh, s katero je sodelovala že pred vojno in potem med narodnoosvobodilnim bojem.

Uredništvo

Zaključne besede o primeru Ivana Bonče

Razširjena seja komisije za vloge in pritožbe pri skupščini občine Idrija.

Komisija za vloge in pritožbe pri skupščini občine Idrija je obravnavala primer spora med tovarišema Bončem in Bernjakom v Spodnji Idriji. Pri tem je zavzela določena stališča. Na razširjeni seji, ki je bila 25. marca na Skupščini občine Idrija, je komisija podala nekaj pojasnil v zvezi z obtožbami tovariša Bonče, ki so v slovenski javnosti izzvale napačen vtis o delu idrijskega pravosodja, češ da ima le-to napačen odnos do starejšega borca, ki ne more uveljaviti svojih pravic. Ali je tovariš Bernjak kriv ali ne, v to se komisija ne more spuščati, ker je to stvar ustreznih pravosodnih organov. Gre predvsem za to, ali je zadeva potekala v skladu s predpisi ali ne. Čeprav je bilo lansko leto sodišče kadrovske osiromašeno, ni prekoračilo nobenega roka pri reševanju omenjenega spora. Pač pa je tovariš Bonča z lastnimi postopki zavlačeval reševanje. V enem letu in pol, kar teče sodnijska raziskava, tovariša Bonče niti enkrat ni bilo zraven, da bi se pozanimal o samem poteku.

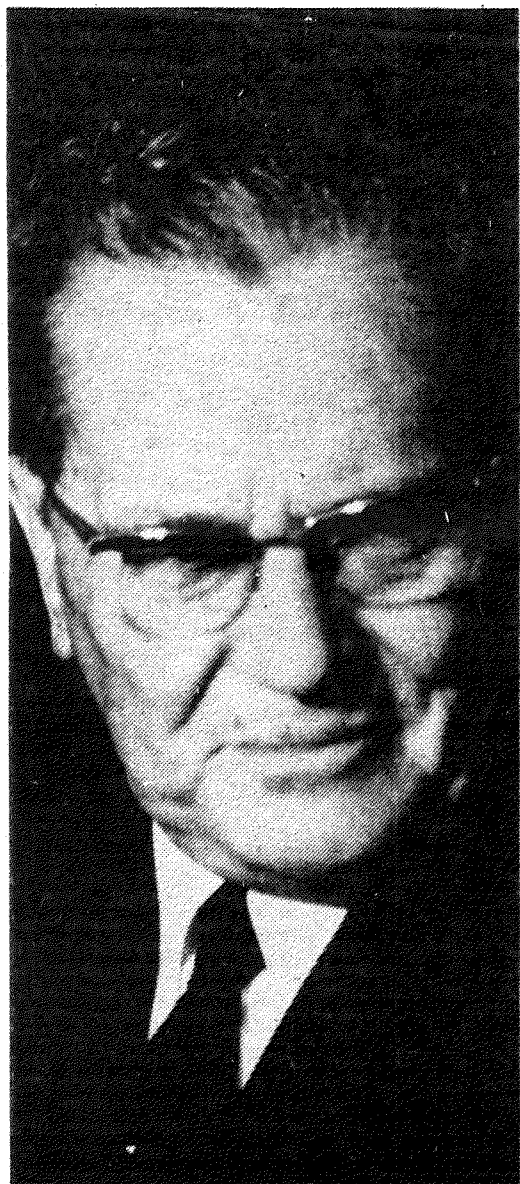
Morda in pojasnilo še to: sodišče je po letu 1977 dolžno vse zasebne tožbe poslati poravnalnemu svetom pri KS. Ta pa obvesti sodišče. Tako obvestilo z dne 16. 2. 1979 kaže, da ni prišlo do poravnave med tožiteljem in obtožencem, niti ni razvidno kako priznanje obtoženega, kakor trdi tovariš Bonča.

Komisija je dala še pojasnilo, zakaj odgovor ni bil predložen tovarišu Bonči. Pravilo zahteva, da odgovor dobi predlagatelj tožbe, ki je v tem primeru postaja milice v Idriji, ta pa je odgovor prejel. Glede trditve tožitelja, češ da so bile priče premalo zaslišane, pa komisija meni, da za priznanje tovariši, ki sta prepri samo slišali, res ni potrebno več kot petnajst minut.

Komisija se pri samem postopku reševanja zapleta med Bončem in Bernjakom ni spuščala v njuno življenje. Na razširjeni seji komisije, na kateri so bili prisotni tudi predstavniki borčevske organizacije v Spodnji Idriji, kamor je vključen tudi tovariš Bonča, pa se je v nekaj orisih prikazala podoba hlapca Jerneja, kot smo ga v prejšnjih časih imenovali.

»Tovariš Bonča se je s petnajstimi leti leta 1942 vključil v narodnoosvobodilni boj. Toda borci smo revolucijo izbojevali in ni prav, da nekdo svoje osebne spore skriva za borčevsko fasado. Spor z Bernjakom ni prvi in edini spor tovariša Bonče. Borčevska organizacija bi želela, da se zanima za njeno delo in v njen sodeluje, da išče pri njej tudi pomoči, ne pa, da samo nastopa z imenom borca«, so med drugim še posebej poudarili na razširjeni seji komisije v Idriji. Pravilen odgovor na tožbo bi lahko dalo le sodišče.

Uredništvo

nju gibanja neuvrščenih. O Titu govorijo in pišejo tudi v Peruju v Latinski Ameriki. Študentje univerze San Martin de Porres v glavnem perujskem mestu Lima so na svojstven način izrazili spoštovanje do Tita; in sicer se je letošnja generacija diplomiranih ekonomistov odločila, da bo svojo promocijo v akademike poimenovala po Titu. Ugledni perujski dnevnik Espresso je napisal: »Ko je bilo videti nemogoče, da bi socialno pravico in gospodarski razvoj dosegali brez varuštva katerega od svetovnih centrov moči, se je zaslislal jasen in odločen glas maršala Tita, njegov pogled pa je nenehno prodiral vse globlje med druge države in narode, trdno odločene, da dosežejo svojo neodvisnost.«

Grški provladni list Katimerini pravi o razvoju grškojugoslovanskih odnosov: »Odnosi med državama so izredni; ne le v zadnjem času, temveč so bili takšni tudi v preteklosti. Ljudstvo sosednje Jugoslavije ima prirojen občutek za krepitev prijateljstva z Grčijo.«

Na Planici nad Crngrobom, kjer je 27. marca 1942 omahnilo v smrt petnajst junakov, med njimi narodni heroj Stane Žagar, je bilo preteklo soboto zborovanje v počastitev krajevnega praznika Zabnice, Bitenj, Jošta in Sv. Duha. Predsednik kranjskega izvršnega sveta Milan Bajželj je med drugim dejal: »V skrbi za Titovo zdravje krepimo bratstvo in enotnost Jugoslavije. Tito nas je vodil v najtežjem obdobju naše zgodovine in tudi danes nas vodijo njegove misli in dejanja. Po domovini potuje štafeta za Tita, štafeta naše mladine, štafeta nas vseh.«

Koroške obletnice

Dva dogodka sta se v kratkem časovnem zaporedju zvrstila na Koroškem, ki sta vsak po svoje bila priložnost, da so koroški Slovenci osvetlili svojo prehojeno pot vse od začetkov njihovega protifašističnega boja pa do današnjih dni. Zadnje slovo od enega najvidnejših predstavnikov osvobodilnega gibanja koroških Slovencev Karla Prušnika-Gašperja je izzvenelo v visokem priznanju njegove vloge pri spodbujanju in vodenju vstaje in razvoju osvobodilnega gibanja na Koroškem. Koroški Slovenci so s svojo udeležbo v vsesplošnem protifašističnem gibanju vsega slovenskega naroda in z izjemno visokim krvnim davkom pred avstrijsko in svetovno javnostjo izpričali svojo trdno voljo po življenju in obstoju kot neuničljiv del slovenskega naroda.

Minuli dnevi pa so na Koroškem izzveneli tudi v znamenju proslav petindvajsete obletnice obstoja in delovanja tiste organizacije, ki je izšla iz osvobodilnega boja, Zveze slovenskih organizacij, kot neposredne naslednice medvojne Osvobodilne fronte in Demokratične fronte delovnega ljudstva iz prvih poveljnih let.

Prav ta dva dogodka pa sta v najbolj svetli luči označila pomen in zgodovinski značaj nekaterih obletnic, ki so se časovno strnile prav v letošnjem letu. Polnih 35 let mineva od usodne prelomnice v življenju vsega slovenskega naroda pa s tem tudi koroških Slovencev, od začetka vsesplošnega protifašističnega boja, ki je označil najbolj svetlo obdobje v zgodovini vsega slovenskega in vseh jugoslovanskih narodov. Koroški Slovenci so s svojo udeležbo v tem boju na strani vseh svobodoljubnih sil svojega naroda postali osrednja in hkrati edina protifašistična odporniška sila v Avstriji. S tem so si zagotovili nepretrgan vir navdihov in samozaupanja v vsem njihovem poznejšem in tudi sedanjem boju za njihove narodnostne pravice. Malo je narodnih manjšin, ki bi si same, za ceno visokih žrtev, izbojevale svoj sedmi člen, se pravi mednarodno pravno zagotovljene pravice do obstoja in razvoja kot narodnostne skupnosti v sklopu večinskega naroda svoje dežele.

Prav letos mineva četrto stoletje od znane avstrijske državne pogodbe, s katero so zavezniške sile obnovile neodvisno in nevtrarno Avstrijo. Protifašistični boj koroških Slovencev takrat ni bil nepomemben argument, s katerim je Avstrija dokazovala svojo protifašistično naravnost v drugi svetovni vojni.

Petindvajsetletna zgodovina Zveze slovenskih organizacij je sama po sebi najbolj prepričljiva zrcalna podoba četrtoletnega boja in prizadevanj koroških Slovencev za uresničitev vseh priborjenih pravic, ki so vsebovane v avstrijski državni pogodbi, še posebej v sedmem členu te pogodbe. Od prvega dne obstoja poveljne Avstrije so bili Slovenci izpostavljeni nenahnim poskusom združenih nacionalističnih in šovinističnih sil, da bi iztisnili Slovence z njihove domovine, dvojezičnega območja Koroške in jih gospodarsko, kulturno in jezikovno strli ter tako dokončali v svojo korist bitko, ki mora – po sodbi glasila koroškega Heimatdienst – uresničiti enotnost Koroške z uničenjem enega izmed tu živčih narodov, se pravi slovenskega. Spomenica, ki sta jo že leta 1955 sprejeli in poslali avstrijski vladi obe osrednji organizaciji koroških Slovencev, Zveza slovenskih organizacij in Narodni svet koroških Slovencev, je ostala vseh 25 let izhodišče vztrajnega boja koroških Slovencev za njihove pravice. Več kot dve desetletji sta pretekli v znamenju boja za slovensko šolstvo, za pravice slovenskega jezika za enakopravnost Slovencev z večinskim narodom. Ta boj je nadživel vse poskuse uničevalne in raznarodovalne politike velikonemških sil, od podiranja dvojezičnih krajevnih napisov leta 1972 do vsiljenega preštevanja in sprejetja, protimanjšinske zakonodaje treh strank.

Proslava Zveze slovenskih organizacij je pokazala, da se je slovenska manjšina iztrgala iz politične osame tako v koroškem kot v avstrijskem prostoru. O tem zgovorno pričajo vse širše vezi Slovencev z vsemi demokratičnimi silami sodobne Avstrije. Hkrati so koroški Slovenci v neenakem boju z nasprotnimi silami v avstrijski družbi dosegli trdno akcijsko enotnost obeh osrednjih organizacij ne gleda na svetovnonazorske in druge razlike. To in pa tesna povezanost z matično domovino daje koroškim Slovencem prav v letošnjem letu pomembnih obletnic upanje in vero, da bo njihova stara pravda za temeljne pravice nekoč le pripeljala do uresničitve njihove zgodovinske težnje po enakopravnosti in vsestranskem razvoju.

Drago Košmrlj

Še veliko zatikanj

O zapiranju organizacij združenega dela v občinske, regionalne in druge meje pogosto govorimo. Takšno zapiranje je seveda močno škodljivo, saj vodi do nepotrebnega podvajanja proizvodnje, mnogih nesmotnosti pri načrtovanju bodočega razvoja in podobno.

Največ očitkov je bilo doslej na račun premajhnega povezovanja slovenskega gospodarstva z organizacijami iz manj razvitih republik in pokrajine Kosovo. To sodelovanje se dolgo nikakor ni premaknilo. Organizacije iz naše republike so se izgovarjale na neustrezne predpise, preveliko tveganje in vrsto drugih reči.

V zadnjem obdobju se je to sodelovanje vendarle nekoliko izboljšalo. V Bosni in Hercegovini skupaj vlagamo precej denarja v izgradnjo energetskih objektov. Železarna iz Štor pripravlja naložbeni program za postavitev nove tovarne plinskih gorilnikov v Bihaču. Termika iz Ljubljane naj bi v Srebrenici že letos začela graditi tovarno kamene volne, gradbeno podjetje Primorje iz Ajdovščine pa naj bi skupaj z Radnikom postavilo obrat za proizvodnjo betonskih montažnih objektov. Teh primerov uspešnega sodelovanja pa je za sedaj vseeno še malo. Iz Slovenije smo želeli preseliti nekatere proizvodne programe v Bosno, tja, od koder se sedaj vozijo delavci na delo k nam. Vendar pa se v tej republiki za takšno ponudbo niso kaj prida zmenili.

To se je zgodilo tudi s ponudbo Iskre, ki je nameravala tjakaj prenesti proizvodnjo mehanizacije za železnice. Premalo sodelovanja je, ko gre za olimpijske igre. V Sloveniji namreč ugotavljamo, da se je doslej v priprave teh iger uspešno vključil samo Elan iz Begunji, s čimer nikakor ne moremo biti zadovoljni.

Najbolj resen program sodelovanja je temeljil na prizadevanjih Gorenja, da bi za približno petkrat povečal proizvodnjo v cetinjskem Obodu. Dogovori so bili prekinjeni, ker so se v Obodu odločili za sodelovanje z Bauchnechtom, sedaj pa so si znova premislili. Kako se bodo odločili v Gorenju, je še vprašanje.

Ko govorimo o sodelovanju s Črno goro, je treba reči še nekaj. Ob potresu so organizacije iz naše republike ponudile črnogorskemu gospodarstvu dolgoročno sodelovanje na številnih področjih. Čas se je že precej odmaknil, odgovorov pa še ni.

Organizacije združenega dela iz Slovenije in Makedonije vežejo predvsem kupoprodajni odnosi. Ljubljanska Emona in Tima iz Maribora vlagata v tej republiki precej denarja za povečanje pridelave sadja in zelenjave. Nekoliko več sodelovanja je v avtomobilski in elektro industriji, na drugih področjih pa

povezovanje dveh gospodarstev ni ravno uspešno.

Sasa iz Zletova, denimo, ni sprejela samoupravnega sporazuma o dolgoročnem sodelovanju z rudnikom svinca iz Mežice. Tudi do združitve med Timom iz Laškega in Izolmontom iz Skopja ni prišlo. Verjetno je bilo za to premalo prizadevanj z obeh strani.

Nekoliko drugače je s sodelovanjem med Slovenijo in pokrajino Kosovo. Med organizacijami iz naše republike in Kosova se tkejo vse tesnejše vezi. Začel je Slovin iz Ljubljane, ki tudi ta čas vlaga denar v ureditev 1100 hektarjev vinogradov v okolici Prištine. Gorenje je podpisalo samoupravni sporazum o sovlaganju v tovarni motorjev v Djakovici, medtem ko bo Lek iz Ljubljane gradil obrat bismotovih soli v Farmakosu v Prizrenu.

Primerov dokaj uspešnega povezovanja dveh gospodarstev pa je še več. Za sodelovanje s Kosovom so se odločili v celjskem Aeru, tovarni dušika v Rušah, v tekstilni tovarni v Preboldu in drugod. Slovenijo pa čaka v tej pokrajini še ena naloga, ki bo zahtevala precej naporov: usposobitev nekaterih zmogljivosti, ki ta čas stojijo. Gre za tovarne, ki so zvečine sodobno opremljene, katerih proizvodnja pa brez ustrezne stokovne pomoči ne more uspešno steči.

Organizacije iz naše republike so potemtakem svoja vrata začele nekoliko širše odpirati, toda na dlani je, da so možnosti povezovanja našega gospodarstva z organizacijami v manj razvitih republikah in na Kosovem še veliko večje. Tu so še velike rezerve, ki jih doslej nikakor nismo izrabili.

Iz sklada za kreditiranje manj razvitih območij v Jugoslaviji je mogoče 20 odstotkov sredstev neposredno uporabiti za skupna vlaganja. Pa vendar naše organizacije te ugodnosti doslej niso izkoristile. Nekateri sodijo, da tičijo vzroki v številnih omejitvah, zapletenostih, ko gre za združevanje tega denarja, v nejasnih predpisih in podobno.

Vzroke za prepočasno povezovanje pa velja iskati tudi drugje. Tako po eni strani nimamo dovolj dobrih razvojnih programov, po drugi pa ne poznamo podrobneje usmeritev, za katere so se zavzeli ljudje na manj razvitih območjih. Veliko prepočasi uvajamo dohodkovne odnose, premalo pa smo storili tudi za prenos tiste tehnologije, ki zahteva veliko delovne sile. V zadnjem času je tovrstnih pobud sicer nekoliko več, zlasti v energetiki, kmetijstvu, elektro in lesni industriji, pa vendar še zdaleč premalo.

Nesporno bo treba v prihodnje pri načrtovanju našega razvoja misliti tudi na to. Načrtovati bo nujno tudi tisto, kar bomo na primer postavili v Črni gori, na Kosovu in drugje. Priložnost za to je že sedaj, ko snujemo nove razvojne načrte za prihodnjih pet let.

Darko Marin

Zlom

Marković, skratka vsi tisti, ki niso videli druge »rešitve« kot pristop Jugoslavije k trojnemu paktu. V Žigonovi interpretaciji knez Pavle kot predstavnik dinastije učinkuje sprva zelo avtoritativno. Seje kronskega sveta, ki jim posreduje, se odvijajo natanko tako, kot jih programira sam. S politiki, ki sede v kronskem svetu ravna z načinom aristokrata, ne meneč se za njihovo mnenje ali poznavanje politične situacije, saj je več kot očitno, da so njegove zveze tako imenitne, da presega njihovo meditiranje o vlogi Jugoslavije v igri velesil. Vendar je ta njegova vzvišenost v bistvu precej neprepričljiva, čeprav sentimentarno razlaga na seji kronskega sveta, kaj so to aristokratska čustva in kaj je realna politična situacija, v kateri se je znašla Jugoslavija.

Pristop Jugoslavije k trojnemu paktu je seveda samo še formalnost, ki jo mora opraviti na Dunaju vlada Cvetković-Maček. Toda politična igra kneza Pavla ni računala z reakcijo množic, ki so se odločno postavile po robu pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu. Politična blamaža je bila več kot očitna, saj so razen množic na pristop negativno reagirale tudi velesile zaveznice iz prve svetovne vojne.

Intenzivnost dramskega razpleta se prične v Lukičevi trilogiji po demonstracijah v Beogradu, proti paktu, in raste do napada na Jugoslavijo. V dogajanje se vmeša vojska, ker sodi, da skorumpirani politiki vodijo deželo v propad. Sprva je videz, da generali, zbrani okoli Dušana Simovića, skušajo v zadnjem trenutku rešiti, kar se rešiti da. Toda vojaški puč ni mogel z eno potezo odpraviti

nakopičenih problemov in protislovij predvojne Jugoslavije, pokazal pa je tudi vso romantično politično naivnost generalov, saj so ti v svojo vladu vključili razen nekaterih politikov prejšnjih vladnih garnitur (dr. Maček) tudi osebnosti, ki so prej sodile v politični naftalin (zunanji minister Simovićeve vlade, dr. Ninčić) kot pa v usodni zgodovinski trenutek. General Simović, ki je sprva obetal, da bo ključni mož spremembe, se v nadaljnjem toku izkaže kot omahljivec, ki nima nikakršnega pregleda nad vojaško in politično situacijo, njegova glavna odlika je kompromis, v tem pogledu ni nikakršne razlike med njim in politiki, ki jih je zamenjal.

Pobudo, ki jo v imenu Komunistične partije Jugoslavije da Veselin Masleša, da se mobilizira vse patriote v skupno fronto, predstavnik vojske zavrne. Ideje, ki jih je propagirala uradna politika predvojne Jugoslavije so bile obrnjene h kateremukoli »zavezniku«, samo komunisti so bili iz takega zvezništva izvezti.

Beg generalštaba in kraljevske vlade preko Bosne in panični razsul vojske, s katero generalštab ni imel nikakršne zveze, zelo plastično in nazorno kaže na vso nemoč politike predvojne Jugoslavije. Zadnje dejanje te politične žaloigre in farse je bila sramotna kapitulacija, začinjena s pravniškimi zvijačami okoli podpisa kapitulacije. Na prizorišču političnega in vojaškega boja v okupirani Jugoslaviji pa je ostala edina politična sila, Komunistična partija Jugoslavije.

Za Lukičevo trilogijo lahko rečemo, da je korekten prikaz zgodovinskih dogodkov s primerno mero učinkovite transformacije v dramsko besedilo. Nekoliko slabši je tisti del zgodbe, ki se ukvarja z neugodovinskimi osebam, recimo usodo odvetnika Boška in njegovih prijateljev v Palanki. Tu je Lukičeva zgodba močno pod ravnijsko prvega dela, saj preprosto ni videti ne konca ne kraja veselumu popivanju, junaškim govorancam in slabounmenu petelinjenju mladih odvetniških pripravnikov.

Milenko Vakanjac

Televizija Beograd nam je v treh nadaljevanjih predstavila, sedaj to lahko že rečemo, zgodovinsko rekonstrukcijo dogodkov, ki so botrovali zlomu stare Jugoslavije. Avtor te trilogije Sveta Lukić je skušal v svojem prikazu omenjenih dogodkov avtentično, zlasti pa časovno precizno, opredeliti tok dogajanj. Seveda je zamisel eno, njena realizacija pa drugo. Toda režiser Sava Mrmak je to avtorjevo premiso izpeljal brez večjih težav.

Tudi vsebinsko so bili posamezni elementi zgodbe razdeljeni tako, da so omogočali spremljanje zgodovinskih dogajanj na eni strani, hkrati pa so puščali tudi veliko prostora in možnosti za psihološko niansiranje odnosov med vodilnimi osebami politične igre o usodi predvojne Jugoslavije. Pri tovrstnih zgodovinskih rekonstrukcijah vedno obstaja možnost, da se odkrivajo določene simpatije oziroma antipatije do nosilcev političnih odločitev; Mrmak se je tej pasti spretno izognil. Glavne osebe trilogije Zlom, to pa so v glavnem vsi vidnejši predvojni jugoslovanski politiki, ne učinkujejo kot nosilci zgolj negativnega, kar iz zgodovine vemo o njih in njihovem početju. To se mora v Lukičevi in Mrmakovi interpretaciji šele zgoditi, kar mislim, da je posebna odlika te televizijske trilogije. Velika večina televizijskih gledalcev ni doživela leta 1941, razen seveda skozi zgodovinske šolske ure ali pripovedi, torej direktno ne more sprejemati neke zgodovinsko objektivne resnice kot svoje, zato mora ta zgodovinska resnica skozi televizijsko pripoved dobiti svojo osmislinev.

Politične kombinacije v zvezi s pristopom Jugoslavije k trojnemu paktu (Nemčija, Italija, Japonska) nam razkrivajo razen pritlikave politične kombinatorike jugoslovanskih predvojnih strank tudi vso mešetarsko psihologijo glavnih nosilcev političnega življenja. Pred nami se odvijajo: seje kronskega sveta, seje vlade, kabinetna spletkarjenja, vojaške refleksije na politično rivalstvo strank itd. Če skušamo opredeliti politične osebnosti v prvem in drugem delu, potem so prav gotovo ključne knez Pavle, vodja HSS dr. Vlatko Maček, Dragiša Cvetković, Cincar-

Množični tečaji prve pomoči

Obojestransko sodelovanje

Navezanost borcev na organizacijo Rdečega križa in obratno je logična posledica dejstva, da se je Rdeči križ Slovenije rodil v partizanih, so nedolgo tega pribili na seji komisije za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito pri republiškem odboru ZZB NOV. Sedaj kaže razmišljati le o tem, kako to sodelovanje poglobiti in razširiti, mu dati tisto razsežnost, ki bodo znatno pripomogle k boljšemu delu obeh organizacij. Da je takšno sodelovanje ne le koristno, pač pa tudi nujno, sta se strinjali obe strani, zlasti še tam, kjer so možnosti pomoči omejene in kjer lahko člani Rdečega križa svoje znanje koristno uporabijo. Obojestransko pobuda pa bo uspešna le tedaj, če jo bosta pomagali uresničevati obe strani. S strani borcev je pomembno že to, da lahko marsikaj prispevajo s svojimi izkušnjami

iz partizanske sanitetne službe, organizacija Rdečega križa Slovenije pa je z okoli sedemsto tisoč člani dovolj močan porok, da uspeh ne sme izostati. Borci so predlagali, da bi v tečaje prve pomoči uvedli kot nekakšen uvodni del pregled zgodovine partizanske sanitete, njeno organiziranost, izkušnje in podobno.

Sodelovanje Rdečega križa z borčevsko organizacijo je bilo že doslej več ali manj tesno, zlasti še v krajevnih skupnostih, kjer je različno problematiko docela nemogoče obravnavati ločeno, to je, vsaka organizacija zase. Nega bolnih in onemoglih ter osamljenih borcev ni in ne more biti stvar zgolj borčevske organizacije, pač pa tudi socialistične zveze, Rdečega križa, mladine in tako naprej.

Izjemno pomembno je množično usposabljanje občanov za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito, kjer ima Rdeči križ kot integralni del obrambnih priprav pomembno vlogo. Našteli bi lahko vrsto oblik, od tečajev za nego bolnika in poškodovanca do splošne zdravstvene vzgoje, varstva okolja pa do humanizacije odnosov med ljudmi ter krvodajalstva, ki ima v tem sklopu še posebej izjemen položaj. Slovenci damo po številu prebivalstva največ krvi na svetu oziroma imamo največ krvodajalcev.

Kot posebno obliko sodelovanja in pomoči opozarjajo v slovenskem Rdečem križu, o tem pa je na seji spregovorila tudi sekretarka republiškega odbora Rdečega križa, Ivica Žnidaršič, na specializirane brigade Rdečega

križa, ki vsako leto v okviru mladinskih delovnih brigad pomagajo ostarelim predvsem v nerazvitih krajih naše republike. To je gotovo ena sijajnih možnosti za sodelovanje z borci, ki je že doslej bila ne le toplo sprejeta, pač pa je uspela odpraviti dobršno mero nezaželenih razmer. Pomoč borcev seveda ni in ne bo mogla biti zgolj simbolična. Oni naj bi pokazali, komu je potrebna pomoč, usmerjali bi akcijo, bili bi koordinatorji in ne nazadnje tudi organizatorji takšne pomoči.

Oblik sodelovanja je seveda še več, možnosti so praktično neizčrpne, če bosta obe strani pokazali dovolj pripravljenosti, so sklenili delovni posvet predstavniki komisije za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito ter Rdečega križa Slovenije.

mst

Kratke vesti

V četrtek, 27. marca 1980, se je sestala komisija za vzgojo in izobraževanje pri RO ZZB NOV Slovenije, ki je obravnavala vprašanja in analizo pouka zgodovine ter obšolske dejavnosti glede na negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in tradicij NOB ter vplive te vzgoje na učenje. Predsedstvo RO ZZB NOV namreč načrtuje razpravo o tej problematiki na eni svojih prihodnjih sej

★

V petek, 28. marca 1980, se je sestala komisija za socialno-zdravstvena vprašanja borcev NOV pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije. Na svoji seji so člani komisije obravnavali poročilo o uresničevanju akcijskega dogovora o izvajanju nadaljnjih nalog na področju družbeno-ekonomskega položaja borcev NOV in drugih borcev ter vojaških invalidov v SR Sloveniji. Pozornost so namenili

tudi razpravi o urejanju pravic borcev NOV v novem pokojninskoinvalidskem sistemu zavarovanja, pri čemer so preučili teze za pripravo zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Sprejeli so še predlog razdelilnika sredstev Zdravstvene skupnosti Slovenije, namenjenih za zdravstveno varstvo udeležencev NOV iz zamejstva za leto 1980 in pregledali porabo sredstev RO ZZB NOV Slovenije, namenjenih za socialno varstvo borcev NOV v letu 1979 ter prejeli predlog razdelilnika za leto 1980. Hkrati z omenjeno problematiko je omenjena komisija obravnavala tudi predlog zakona o skupnostih socialnega varstva.

★

Minuli torek so člani predsedstva RO ZZB NOV Slovenije Stane Repar, Franci Kolar in Marijan Lenarčič (sekretar republiškega odbora) obiskali občinski odbor ZZB

NOV Ptuj, kjer so se s tamkajšnjimi borci srečali na enem rednih letnih posvetov.

V zadnjem času, ki je pač vsako leto predviden za letne konference borčevskih organizacij, so nam poročila o svojem lanskoletnem delu in načrtih za letošnje leto poslali tudi: krajevni odbor ZZB Podnart, občinski odbor ZZB NOV Sežana, krajevni odbor ZB Fram pri Mariboru, občinski odbor ZZB NOV Črnomelj. Prav tako so nam poslali poročilo o enainštirideseti redni seji obalnokraškega odbora ZZB NOV v Kopru.

Poročila te dni kar dežujejo, zato bomo v eni prihodnjih števil našega glasila skušali strniti osnovne skupne usmeritve v delu borčevskih organizacij za to leto, hkrati pa bomo skušali izluščiti tiste posebnosti pri delu posameznih organizacij v občinah in krajevnih skupnostih, ki so lahko primer dobrega dela tudi drugim.

B. Ž. J.

Iz seje predsedstva OK SZDL

Stanovanjska in socialna problematika

Čeprav je preteklo že 35 let od vojne, pa v občini Izola kljub prizadevanju organizacije ZZB in celotne družbene skupnosti še vedno zaznavamo vrsto nerešenih stanovanjskih vprašanj kakor tudi vrsto problemov na področju socialne varnosti udeležencev NOV.

Na območju občine Izola prebiva 1108 borcev NOV, kar predstavlja 10 odstotkov vsega prebivalstva; če pa to število primerjamo s številom občanov, ki prosijo za primerno stanovanje, pa se ta odstotek dvigne kar na dvajset.

Od celotnega števila v občini živečih udeležencev NOV jih je kar 760, ki so se v povojnih letih priselili iz drugih občin Slovenije oziroma drugih republik ter iz zamejstva. Pri tem so bile prve preselitve pogojene z zaposlitvijo, v zadnjih letih pa je čedalje več primerov, da borci prihajajo zaradi ugodnih klimatskih razmer, zlasti borci, ki so slabega zdravja. Pri tem ugotavljamo, da so to večinoma borci z nizko izobrazbo oziroma kvalifikacijo in temu primeren so tudi njihovi osebni dohodki oziroma pokojnine. Pri občinskem odboru ZZB NOV Izola je trenutno evidentiranih 84 vlog za rešitve stanovanjskega vprašanja. Od tega je: 28 vlog za dodelitev novih stanovanj, 36 za adaptacijo starih družbenih stanovanj, 10 za dodelitev kredita za individualno grad-

njo oziroma za adaptacijo lastnih stanovanj, 10 primerov pa je še z nepopolno dokumentacijo. Med prosilci so tri članice ZB brez stanovanja oziroma so podnajemnice.

Če pogledamo pokazatelje republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, je bilo konec leta 1978 v Sloveniji 1125 nerešenih stanovanjskih vprašanj udeležencev NOV ali povprečno 18 na eno občino, potem vidimo, da nam podatki iz Izole kažejo štiri in večkrat toliko primerov, kot je republiško povprečje. Dosti boljše stanje kot v Izoli je tudi v ostalih obalnih občinah Kopru in Piranu, v katerih prebiva skupaj okrog 5700 borcev.

Po podatkih republiškega komiteja za vprašanja borcev NOV je bilo v zadnjih treh letih porabljenih 160.000.000 din za reševanje stanovanjskih problemov v SR Sloveniji in rešenih 3000 primerov. V Izoli pa je bilo v zadnjih dveh letih namenjeno za stanovanjsko reševanje borcev NOV 1.920.000 din ter s temi sredstvi rešenih 17 primerov, ki pa so v glavnem predstavljali posojila za manjša popravila. Za leto 1980 je planiranih v te namene 1.689.000 din. S temi sredstvi pa bomo uspeli rešiti komaj 11 manjših primerov, kar kaže, da z dosedanjim politiko zagotavljanja finančnih sredstev ne bomo nikoli uspeli rešiti vseh problemov.

Eden od razlogov, da se stanovanjsko vprašanje borcev NOV v Izoli ni reševalo bolj sproti v letih, ko so v ta namen obstojali republiški skladi, je tudi ta, da v občini ni bilo na razpolago dovolj finančnih sredstev za sofinanciranje, zato so zbrana sredstva v skladih porabili v drugih, razvitejših občinah.

Od zbranih sredstev, ki jih daje združeno delo v višini 1,4 odstotka od izplačanih osebnih dohodkov, se odvajajo za stanovanjsko reševanje udeležencev NOV 10 odstotkov, kar znaša približno 900.000 din na leto, vsa druga sredstva pa gredo za stanovanjsko izgradnjo za mlade družine oziroma za osebe z nizkimi osebnimi dohodki. V to kategorijo pa spadajo tudi mnogi udeleženci NOV, ki prejemajo minimalno borčevsko pokojnino ali pa zaradi nizkih dohodkov še priznavalnino.

Od leta 1973 do 1978 je bilo v Sloveniji od vseh novozgrajenih stanovanj iz sredstev družbene pomoči 52 odstotkov stanovanj dodeljenih družinam z nizkimi osebnimi dohodki, 25 odstotkov mladim družinam, 23 odstotkov pa udeležencem NOV in VI. V Izoli pa je bilo v zadnjih treh letih zgrajenih 54 stanovanj s sredstvi družbene pomoči. Od tega je bilo 50 stanovanj dodeljenih družinam z nizkimi osebnimi dohodki, udeleženci NOV pa so dobili le 4 stanovanja. To kaže, da je odnos v korist ude-

ležencev NOV v slovenskem primeru 23 odstotkov nasproti 77 odstotkom na Izolskem pa le 7 odstotkov nasproti triindevdesetima. Ta odnos bi moral biti v Izoli vsekakor ugodnejši kot v ostalih občinah, saj je mnogo nerešenih stanovanjskih primerov, pa tudi večji odstotek udeležencev NOV (glede na ostalo prebivalstvo), prosilcev stanovanj. Morali bi dobiti tudi več sredstev iz sklada, ki se zbira pri republiški skupnosti za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, saj je v Izoli približno 2000 upokojevcev, od tega precej udeležencev NOV.

Omenimo naj še, da večina prosilcev za rešitev stanovanjskega problema stanuje v starem delu mesta, kjer je stanovanjski fond zelo slab ali dotrajan, zato je tudi več prošenj za nova stanovanja. Stara stanovanja tudi vse prepočasi adaptirajo in pogosto prosilci čakajo na izvajalce tudi po celo leto, čeprav so jim bila sredstva odobrena. Tudi na tem področju bo nujno nekaj ukreniti, če ne bo mogoče drugače, pa omogočiti prosilcem, da sami poiščejo izvajalce del.

Potrebovali bi poldrugo milijardo din

Za realizacijo opisanih potreb bi potrebovali, računajoč po današnjih cenah, približno 15.120.000 din. Ta sredstva bo v naslednjih nekaj letih nujno treba zagotoviti, če hočemo rešiti najnужnejše primere. Kot že rečeno,

je bilo v preteklih letih več sredstev, namenjenih za reševanje stanovanjske problematike borcev NOV, porabljenih v druge namene. Samo v letu 1973 je stanovanjski sklad za borce NOV v Izoli odstopil 230 milijonov starih din takrat ustanovljenemu obalnemu stanovanjskemu skladu!

Da bi zdaj lahko zagotovili več sredstev za gradnjo in popravilo stanovanj udeležencev NOV, so bile na seji predlagane nekatere rešitve, ki jih je treba proučiti, in če so sprejemljive, tudi osvojiti:

1. Odstotek sredstev, ki jih združuje združeno delo v sklad za družbeno pomoč naj bi se vsaj začasno povečal od dosedanjih 10 odstotkov na 20 odstotkov ali še več.

2. Sredstva, ki se zbirajo pri skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, naj se v celoti namensko porabijo za stanovanjsko izgradnjo za upokojevence - udeležence NOV.

3. V večji meri naj pri reševanju stanovanjskih problemov borcev NOV sodelujejo delovne organizacije za svoje člane, ki so prebili v delovni organizaciji lep čas in so sedaj pred upokojitvijo. Tudi to naj bi bila nagrada za minulo delo.

4. Smeleje in hitreje bi morali prodajati stara družbena stanovanja prosilcem, ki v njih prebivajo. S tem bi odpadla tudi skrb za nadaljnje vzdrževanje starega sta-

novanjskega fonda. Interesenti za nakup starih stanovanj so tudi med udeleženci NOV, ki v njih stanujejo, vendar na rešitev svojih vlog za nakup čakajo že po več let.

Kot že rečeno: v kategorijo oseb z nizkimi osebnimi dohodki spadajo tudi mnogi borci NOV z minimalno borčevsko pokojnino ali pa so še brez te in prejemajo le družbeno pomoč - priznavalnino. V Izoli je 56 udeležencev NOV, ki prejemajo občinske priznavalnine. Zaradi dejstva, da predstavljajo priznavalnino 6 odstotkov občinskega proračuna so nekatere priznavalnine zelo nizke.

Tako so se pogovarjali na razširjeni seji predsedstva občinske konference SZDL v Izoli, kjer je (27. februarja) predsednik občinskega odbora ZZB NOV Izole Viktor Zajc zajel obširno borčevsko stanovanjsko problematiko. S svojim analitičnim prikazom stanja na tem področju varstva borcev je predsednik občinskega borčevskega odbora seznanil tudi skupščino občine in njen izvršni svet, ki se je na enem svojih zadnjih sestankov zavzel za večjo solidarnost pri reševanju teh vprašanj ter je tudi konkretno naložil stanovanjski občinski skupnosti, da v dohodnem k atkem roku pripravi program za nadaljnje reševanje stanovanjske problematike borce NOV.

Mara Gerželj

Aktivnost v celicah dela in življenja

Vsak drugi rezervni vojaški starešina dela aktivno v organizacijah samoupravljanja in telesih družbenopolitičnih skupnosti, organizacijah združenega dela, krajevnih in samoupravnih interesnih skupnostih. S svojim delovanjem veliko doprinašajo splošnim prizadevanjem družbe, da bi premagali sedanje težave v gospodarstvu, ustvarjanju stabilnega družbenoekonomskega razvoja na osnovah samoupravljanja, je bilo poudarjeno v uvodni besedi Marina Bastjančiča na občinski programski konferenci v Novi Gorici dne 17. marca letos.

Glede na to, da rezervni vojaški starešine živijo in delajo v vseh celicah družbe, samoupravnih strukturah, je njihov prispevek skupnim naporom skupnosti za stabilizacijo zelo pomemben. Boj za povečanje dohodka, predvsem s povečanjem produktivnosti dela, racionalnega uporabljanja družbenih sredstev, v spremembi porabe, iskoriščanja notranjih rezerv, stimulativnega nagajevanja, krepitvi discipline in z odgovornejšim odnosom do dela je hkrati tudi prispevek h krepitvi splošne ljudske obrambe in družbene samozasčitve.

Vsakodnevna krepitev sposobnosti družbe, da na široki samoupravni osnovi krepí položaj delovnih ljudi in občanov, zožuje prostor za delovanje protisamoupravnih in protisocialističnih sil znotraj in hkrati vlija strah vsakemu sovražniku od zunaj. Vse to zavezuje rezerve vojaške starešine, da so v bodoče bolj kot do sedaj aktivni pri krepitvi notranje stabilnosti v celicah delovanja in življenja.

Sreten Zarič, sekretar zvezne konference ZRVS Jugoslavije je poudaril, da so se mednarodni odnosi v zadnjem času dokaj zaostri. Jugoslavija je nenehno izpostavljena raznovrstnim pritiskom in oblikam groženj zaradi svoje neodvisne in neuvrščene politike kot tudi zaradi samostojne poti v izgradnji samoupravne socialistične družbe. Zaradi tega moramo nenehno krepiti budnost in obrambno sposobnost vsakega dela združenega dela, vsake temeljne samoupravne organizacije in skupnosti. Pomembna je tudi vloga rezervnih vojaških starešin pri utrjevanju idejnopolitičnih osnov naše družbe. Kot aktivisti socialistične zveze so se tudi do sedaj zavzemali za delovanje na najširši fronti.

Rezervni vojaški starešine se vsakodnevno zavzemajo, da se obramba in družbena samozasčita nenehno vključujeta v naš celoten samoupravni socialistični politični sistem, da je vsak delovni človek in občan subjekt v čuvanju neodvisnosti naše zemlje, da svobodno odloča o rezultatih svojega dela, odloča o vseh pravicah v zvezi z obrambnimi in samozasčitnimi posli in tako prispeva k njihovu podružbljanju.

Z angažiranjem v vseh sredinah, predvsem pa v organizacijah združenega dela, krajevnih in samoupravnih interesnih skupnostih rezervni vojaški starešine najneposredneje sodelujejo v izvajanju določb in stališč XI. kongresa ZKJ s področja obrambe in družbene samozasčite.

Na konferenci so sprejeli tudi statutarni sklep, ki natančno opredeljuje naloge občinske ZRVS na področju kolektivnega dela, vodenja in odgovornosti. Sklep bo veljal, dokler ne bodo sprejete dopolnjena pravila občinske zveze. S tem je podaljšan mandat sedanjemu vodstvu največ za eno leto.

Programske konference se je udeležil tudi predsednik občinske skupščine Jože Sušmelj, ki je med drugim dejal: »Moram reči, da ste na območju občine dosegli zavidljive uspehe na obrambnem področju, in da se je organizacija ZRVS Nova Gorica dobro vključila v to našo družbenopolitično skupnost in delovanje, in da

je prav organizacija ZRVS občine Nova Gorica s svojim delom usmerjena v pravo smer, v smer k široki fronti socialističnih sil, k čvrsti obrambi in družbeni samozasčiti.«

Delegati programske konference ZRVS Nova Gorica so napisali: »Tovariš Tito, delegati in gosti, zbrani na letni programski konferenci ZRVS občine Nova Gorica te najiskrenejše pozdravljamo in ti želimo uspešno zdravljenje. Zagotavljamo ti, tovariš Tito, da bomo storili vse, kar je v naši moči za krepitev samoupravne, neodvisne in neuvrščene socialistične Jugoslavije ter varovanja pridobitev naše revolucije.«

Konferenca je sprejela poročilo o izvršenem programu dela, poročilo odbora za kontrolo materialnofinančnega poslovanja ter sklepe za nadaljnje delo občinske ZRVS Nova Gorica.

Mile Gojković

Žene – rezervne vojaške starešine

Na stranskem tiru

Rezervni kapetan Ilica Kogoj-Marjanca je že leta 1941 kot mladinka delovala v rajonskem odboru OF Dobrunje-Sostro, stara komaj 15 let. Istega leta je bila sprejeta v SKOJ.

Od februarja 1942. leta je

opravljala delo ilegalne kurirke za 2. grupo odredov, vendar je kmalu potem zaradi izredno težkih pogojev za delo na domačem terenu odšla kot partizanka v 2. grupo odredov, kjer je bila sekretarka Skoja v bataljonu. Po roški ofenzivi se je priključila novo ustanovljeni Gubčevi brigadi, kjer je bila politdelegatka voda, pomočnik politkomisarja čete in po boju v Jelenovem žlebu politkomisarka čete, ko je na domostila padlega komisarja. V brigadi je kasneje postala sekretarka Skoja. Na 1. kongresu Zveze mladine Slovenije oktobra 1943. leta je bila izvoljena v glavni odbor, zatem pa kot mladinska aktivistka v njem delovala do osvoboditve. Je nosilka spomenice 1941, sedaj upokojena. V sprossenem pogovoru nam je povedala, da je še vedno aktivna. Tako je na

mestnica predsednika skupščine krajevnih skupnosti Črnuče, članica komisija za priznavanje posebne dobe pri občinskem odboru ZB NOV in porotnica Temeljnege sodišča v Ljubljani.

»V ZRVS imamo možnost, da sledimo dosežkom modernega razvoja armad in vojskovanja, kar je nujno in pomembno za našo usposobljenost zlasti v primeru, če bo zopet potrebno braniti našo domovino pred sovražniki. Čeprav ZRVS že nekaj let redno in zelo strokovno organizira vojaška predavanja, izpite in terenske taktične vaje, moram z obžalovanjem povedati, da smo žene – rezervne vojaške starešine v tem pogledu nekoliko odrižene in postavljene na stranski tir. Vsaj v naši krajevni skupnosti je tako. Mogoče nas pokličejo sem in tja na kakšno predavanje, med-

tem ko nas na vojaška predavanja, seminarje in na filmska predavanja ne povabijo. Ne rečem, da nismo nikoli tudi same krive, ker nismo zahtevale naše udeležbe.

Za dan žena nas je predsednik občinske konference ZRVS Jože Šeme povabil na tovariški pomenek. Bilo je prijetno in prisrčno. Ob tej priložnosti so me navzoče žene predlagale za članico predsedstva občinske konference ZRVS. Z zadovoljstvom sem sprejela njihov predlog in lahko vam za-trdim, da se bom močno zavzemala za vključitev žena – rezervnih vojaških starešin v celovito delo organizacije ZRVS.

Tako pravi priljubljena borka Gubčeve brigade. Ali nima prav?

Dušan Rebolj

O kolektivnem delu in vodenju

Predsedstvo občinske konference ZRVS se je sestalo na zadnji svoji seji pred letno konferenco ZRVS, kjer so obravnavali in sprejeli predlog letnega poročila občinske konference, katerega je pripravil njen predsednik Tomo Kipa, nadalje je tudi sprejelo obračun finančnih sredstev, ter ga kot takega predlaga letni konferenci v potrditev.

Pozitivno je bilo ocenjeno aktivno vključevanje RVS v program in pripravo samoupravne preobrazbe občine Maribor. V sleherni krajevni organizaciji so sodelovali rezervni starešine v koordinacijskih odborih pri SZDL in pri javnih razpravah na zborih občanov.

Predsedstvo je ugodno ocenilo program dela, hkrati pa so opozorili na nekatera vprašanja, ki jim je treba v prihodnjem obdobju posvetiti več pozornosti. V skladu s pobudo tovariša Tita o kolektivnem delu, vodenju in odgovornosti je bilo v razpravi poudarjeno, da je pri organiziranju in krojenju celotne dejavnosti pomembno, da se še bolj razvija kolektivni način dela, krepí kolektivno in v njej tudi individualna odgovornost ter utrjuje demokratičnost dela in odločanja. Delegatom so sklenili predlagati na letni konferenci, da se sprejme statutarni sklep za kolektivno vodenje. Sprememba pravil ZRVS pa bo opravljena skladno s preobrazbo občine Maribor.

Ferdo Vtič

Tretja številka glasila

Informativnopropagandna komisija pri predsedstvu občinske konference ZRVS v občini Murska Sobota je pripravila in izdala že tretjo številko glasila Rezervni starešina, ki je prva letošnja številka. Izšla je v nakladi 150 izvodov in je namenjena vsem vodstvom krajevnih organizacij in aktivov ZRVS v murskosoboški občini.

Tokratna številka je še posebno priporočljiva, kajti v njej je poročilo o delu občinske konference ZRVS za leto 1979 in bo lahko koristno uporabna na volilnoprogramskih konferencah osnovnih organizacij. Poleg tega pa bodo lahko člani na vseh teh zborih koristno uporabili tudi program dela občinske organizacije za letošnje leto, ki je bogato predstavljen. Vsestransko pa so opisane tudi vse akcije rezervnih starešin v lanskem letu.

Filip Matko

Imajo svoj prapor

Letna konferenca KO ZRVS Brinje je bila 26. marca v osnovni šoli Franceta Bevka.

Vojaško mednarodno politično situacijo je razložil predsednik organizacije Boško Todorović. Tajnik Pavle Jereb in predsednik komisije za družbenopolitično delo, ljudsko obrambo in družbeno samozasčito Stane Perhavec pa ostalo problematiko organizacije. Ugotovljeno je, da so v preteklem letu izpolnili vse obveznosti, ki so bile načrtovane. Poleg tega je 50 članov sodelovalo tudi v akciji NNMP-79, predvsem v narodni zaščiti.

Na taktičnoorientacijskih vajah je bilo udeleženih 92 odstotkov RVS. Ustnovili so tudi 9 članski aktiv mentorjev ZRVS za osnovno šolo Franceta Bevka in razvili svoj prapor.

Posebno pohvalno je, da so organizirali aktiv ZRVS v tozdu MERCATOR.

Po konferenci so imeli seminar o odredbah napadalnih učinkov pehotnega bataljona, čete in voda, s filmom. Drugi seminar bo 4. aprila za taktično nalogo. Vaje z izpiti in streljanje pa bodo 26. aprila.

D. R.

Uspešno tudi v prihodnje

Marca je bila zaključena tretja serija predavanj za rezervne starešine v žalski občini. Na programu je bila tema Varnostna situacija v Sloveniji, ki so jo podajali pripadniki TO, delavci sekretariata za notranje zadeve in občinske konference ZRVS.

Po predavanjih so bile po vseh organizacijah letne konference, kjer so analizirali dosedanje delo in sprejeli programe dela za letošnje leto. Na konferencah je ugotovljeno, da je bilo dosedanje delo zelo uspešno. Poleg programa republiške konference bodo v vseh organizacijah dodali še predavanja iz topografije, kajti mnogi starejši člani so mnogo tega že pozabili. Še naprej bodo aktivno sodelovali na pohodih po sledih 1. savinjske čete in gojili tradicije NOB ter navezovali stike s TO in garnizoni JLA ter z organizacijo taktično tehničnih zborov izpopolnjevali svoje znanje s področja vojaških veščin.

Ivan Jurhar

SREČANJA

Soncu in svetlobi naproti

Naš gost: Stane Škrabar-Braškar

Koper, 20. marca 1980. Dež z vetrom in mrazljiv hlad. Zdi se, da neugodja ne more nič pregnati. Kakšna zmeta! So spomini, ki so kot piš vetra. Presegajo čas in se otmejo pozabi, da bi s svojim sporočilom obsijali poti teh in prihodnjih pokolenj. Braškarjevi so eni izmed njih. Pretresljivi in nenavadni, bogati in zato prepričljivi.

Ondan je Stane Škrabar-Braškar praznoval sedemdeset let.

Mladost, boj za spremembo sveta

Sedemnajst let je imel, ko je ostal sam. Ljubljana, Dijaška kuhinja za revne se je imenovala Domovina. Kaj je prinesel s

enako njemu. Politično usmerjanje so vodili komunisti iz akademskega kluba Njiva: Viktor Avbelj-Rudi, Ivan Kreft, inž. Marentič v Beli krajini, Drago Košmrlj, Jože Kerencič, na Gorenjskem Stane Žagar ter ne med zadnjimi Franc Popit in Andrej Verbič. Tu so Tone Senk z Iga, Branko Babič, Dušan Bole, Jože Udovč z Mirne peči, Podgorškova Malči, Lojze Kramar. Kako vse imenovati! Zrevolucionirali so kmečko mladino, ki jih je sprejemala z odprtimi rokami. Iskala je program, kakršnega so ponujali. Ideolog je bil dr. Janže Novak. »...tudi kmetstvo gibanje je v bistvu marksistično gibanje,« je zapisal v Grudi leta 1933. V času, ko so z vsem žarom

Lojzeta Kramarja so v Želimljah s tankom živega poteptali.

Ideje, ki so potegnile v boj, mnoge brez vrnitve.

Svet, ki ga ne bi zamenjal

Italijani so odkrili bunker ilegalne tiskarne za izdelavo dokumentov in med lepim številom letih tudi fotografijo Staneta Škrabarja. Ni bilo kaj čakati! Izberi si partizansko ime, mu je 14. julija 1942 v šolskem taborišču nad Lipoglavom rekel Miha Čerin-Aleš potem, ko ga je pošteno izprašal. »Z anagramom pravega je nastalo Braškar; še danes me tako kličejo.«

Tomšičeva brigada, v

(»Ni dolgo tega, kar mi je prišel pod roke zbir Tomšičevega glasu, ki je izhajal od leta 1942 do osvoboditve. Franci Strle ga je slučajno odkril v Cankarjevi mapi. Imenitno glasilu. Čutiti je močno uredniško roko Fedorja Kovačiča-Jožeta. Zaslužil bi, Tomšičev glas bi zaslužil faksimilirano izdajo. Zreli prispevki v prozi in poeziji, politični uvozniki.«)

Spomin:

– Leto 1942, eden teh hladnih mesecev. Italijanska hajka nas je preko Krke prignala na hrib Sv. Peter. Nismo se še osušili, ko so nas spet napadli. Fedor je v skrbi, da bi ne propadle matrice, odločil,

predstojnik Karel Destovnik-Kajuh. Od prvega trenutka dalje je dajal vtis izjemne pojave in razuma. Vzbuja je privrženost, pritegoval je s svojo osebnostjo. In čeprav sem imel kot vojni dopisnik vso svobodo, sem se večinoma zadrževal v njegovi kulturniški skupini. Nesebičnost ga je pognala v smrt. Da ni tolažil in bodril ljudi, 22. februarja 1944 v Belih vodah nad Šoštanjem, bi se rešil. Pogumen je bil, to vem. Spomini so blesteči! Pod zasneženo smreko in s pisalnim strojem na kolenih smo ustvarjali... in ob tabornem ognju gredli matrice, da se je stopila barva. Svet, ki ga ne bi zamenjal. Vsa razkošja dvoran ne bi dal za en pogled na desetine kmečkih ljudi pod dvojnim kozolcem, kjer so na mitingu zaneseno hvaležnostjo srkali naše besede, bojno pesem. Pesem, ki sem jo imel najraje? Bilo je 1. januarja 1943 v neki gostilni na Mirni. Na starem gramofonu smo tomšičevci navijali ploščo z Rozamundo. Pozneje smo z združenimi močmi napisali borbeno pesem na to melodijo, pa se je žal izgubila. Med množico trajnih spominov je eden najlepših spomin na prireditve Kajuhove skupine v Čazmi na Hrvaškem. Ploščanje se ni in ni pleglo in kar naprej smo morali ponavljati. Posebno je navduševala Materi padlega partizana, ki jo je nedosegljivo recitala Vera Beblerjeva. Ko smo odhajali, so prišli predstavniki mestnega ljudskega odbora s prošnjo, da ostane mo še en večer. Žal nismo mogli.

S Karlom Destovnikom-Kajuhom sem doživel legendarni pohod Štirinajste.

Razmišlja:

– V agitacijskopropagandnem oddelku Tomšičeve brigade je bil prof. Martin Kokalj, izobražen marksist. Odšel je na Primorsko, k Primorskemu dnevniku. Hudo mi je bilo, ko sem zvedel, da je padel. Hudo mi je bilo za vsakim borbem, s katerim sem delil dobro in zlo. Še posebno me je prizadela smrt tistih, s katerimi sem bil v kulturniškem delu najbolj povezan. Do smrti me bo bolelo, da se, sam hudo ranjen, nisem mogel odzvati klicu na pomoč Cveta Marolta-Špika. Lahko sem storil le to, da so poslali patroljo za njegovo rešitev. Žal, prepozno. Ranjen sem ležal na robu gozda... v bližini Zmago s prestreljenim grlom, malo naprej dva mrtva partizana. Vse se je odvijalo s filmsko naglico. Spomini, ki težijo. Gra-

ška gora. Morda najhuje, kar sem doživel. Vabil sem Belača, naj se preseli k meni v jamo. Mina jo je skopala. Pravijo, da nikoli ne pade dvakrat na isto mesto. Zamahnil je z roko, češ, kaj bom hodil. Zagrmelo je. Dim mine in dim smrti. Ubilo ga je. (»Človeku se zdi krivično, da so tako dobri, pametni ljudje padali. Tolaži misel, da je življenje rodilo bogate sadove in da spomin nanje ne živi samo v zlatih črkah, šolah in kulturnih ustanovah, marveč tudi v bogastvu našega kulturnega ustvarjanja, za kakršnega smo se borili.«)

Po pohodu se je Braškar zdravil šest tednov, ko ga je iz neke jazbine na Sovinji peči s še nezacelejenimi ranami izvelkel

Posnetek s hrvaških polj, ki ga je Jože Petek poimenoval Soncu in svetlobi naproti; drugi z desne je Stane Škrabar-Braškar

Stane Škrabar-Braškar

seboj? Rojen v Kranjski gori je postal Višnjegorec. Tu so se naselili, tu je rasel. Obubožano mestec, ki je nekoč cvetelo. Zgodaj je spoznal belot. V njegov svet je bil svet bajtarjev, majhnih in srednjih kmetov. O očetu ne govori, mati je bila mučenica. Beseda ne gre iz ust, iz srca še manj, in v očeh ni žara, ki bi vpraševalca silil k radovednosti.

Slovo od Višnje gore in otroštva je lahko, tudi v spominjanju.

Mladost je posvetil boju za spremembo sveta. Član zveze kmečkih fantov in deklet polnih trinajst let! Prosvetne in politične obveščenosti željni mladini je dala veliko,

prepevali Kosec koso brusi in na transparente pisali Delu čast in oblast, so Staneta Škrabarja vprašali: služba ali politika. S komaj zasnovano družinico, takrat se mu je rodil sin, se je moral navidezno ukloniti. Voja Zveza kmečkih fantov in deklet je prešla v ilegalo. Ivan Nemec-Vojko, Milan Majcen, Jože Daneu, Tone Novak in Stane Škrabar so bili v vodstvu. Ferdo Godina. Podgorškova Malči je bila ena prvih žrtev. Dekle, ki je »okužilo« šolo medicinskih sester z naprednimi idejami, so ustrelili. S pesmijo je šla v smrt, ponosno in kljubovalno. Tone Senk in Jože Udovč sta padla,

kateri je bil od ustanovitve, je bila njegova prva enot. Mulovodec. Že čez mesec dni so ga sprejeli v partijo. Brigadni intendant. Med roško ofenzivo je bilo presneto hudo. Pot ga je z Gorjanec vodila v Šentjernejsko dolino, noč za nočjo. Tako ga je izčrpalo, da so ga morali poslati na trimesečno zdravljenje. Po vrnitvi je zaprosil za drugo zadolžitev. Kulturnik v drugem bataljonu in vojni dopisnik Tomšičeve brigade. Agitacijski propagandni oddelek je vodil Fedor Kovačič-Jožeta. Leto in pol sta delala skupaj, izdajala špirografske vesti in Tomšičev glas. Koliko ga je naučil!

da bova številko razmnožila kar med bojem. Za vsako ceno, je rekel, čeprav je bil stroj za razmnoževanje poškodovan in potrebščine uničene.

Še vidim kolono na smrt izmučenih in do kože premočenih borcev, ki korakajo. Stal sem in gledal, kot da bi si jih hotel za vedno vtisniti v spomin. Tih in spoštljivo so sprejemali vsak po eno številko Tomšičevega glasu, pobožno čitajoč med pohodom.

Govori o Kajuhu:

– Po italijanski kapitulaciji je postal šef agitacijskopropagandnega oddelka 14. divizije in moj

Drago Benčič-Brkin, da bi prevzel odsek za propagando pri 4. operativni coni. Kar s konjem je prišel ponj. Ni se upiral. Naloga je bila privlačna: razviti široko edicijsko in kulturnoprosvetno dejavnost.

Zgornja Savinjska dolina, april 1944. Izdajali so Štajerskega kurirja, literarno revijo Novo besedo in satirično glasilo Partizanski toti list. Tu je Vera Beblerjeva, ki je bila duša vsega, uresničila Kajuhove načrte. Še kak dan pred smrtjo je govoril, kako bo s kulturnopolitičnimi prireditvami svoje kulturniške skupine razgibal vso Štajersko v upor. Delo je rodilo sado-

Tito maja 1945 v Ljubljani (foto: Stane Škrabar-Braškar)

ve! Godba na pihala pod vodstvom Radovana Gobca, pevski zbor, koncertni orkester Jožeta Škrinjarja, igralske in recitacijske skupine. Ko se je en izmed mnogo kulturnih prireditev, na kateri je dominirala Gobčeva partizanska kantata, udeležila skupina visokih vojaških in političnih predstavnikov, so jih pohvalili, da bi lahko s tako izvedenim programom nastopili sredi Pariza.

Kulturnoprosvetno dejavnost je dopolnjevala na novo organizirana mreža vojnih dopisnikov.

Govori o Petku:
- Podporočnik, vojni reporter Štirinajste. Ko si je po pohodu za silo pozdravil noge, ki so mu med ofenzivo zmrznile, je postal šef fotografske sekcije v propagandnem oddelku 4. operativne cone. Padel je 3. januarja 1945 v pastirski koči visoko nad Lučami. Veličastni sta bili razstavi njegovih fotografij v Gornjem gradu in Ljubnem. Prosil me je, naj napišem besedila pri večini razstavljenih fotografij, dokumentih o boju in življenju 14. divizije, razen na enem najlepših in njemu najdražjih posnetkov. (»Tam je zapisal, Soncu in svetlobi na proti.«)

Dragocena je dediščina Jožeta Petka, kot Kajuhova.

S Titom v Ljubljani, maj 1945

Naporno delo in prestano trpljenje sta storila svoje.

Noga je začela hrometi in oktobra 1944 so ga poslali v Črnomelj k Ljudski pravici. Za razliko od Zgornje Savinjske doline, kjer je bilo borbeno vzdušje, je tu vladal idilični mir. Tri mesece in spet nova dolžnost: šef propagande v bazi glavnega štaba NOV in POS, ki je bila v Biogradu na moru, s prvenstveno nalogo, razviti politično informacijo v prekomorskih brigadah in s kadri iz kočevskih tiskarn obnoviti tiskarno v Zadru. Ta naj bi zadnje mesece prevzela tiskanje Ljudske pravice, Slovenskega poročevalca in Naše vojske. Ko je delo steklo, se je Stane Škrabar-Braškar znova vrnil med smodnik in s propagandnim oddelkom 4. armade obšel prizorišča velikih bojov od Knina, Bihaća do Gospiča.

Novinarsko delo je skoraj opustil, le fotografiral je.

Spomin:
- Gospič, 5. aprila 1945. Ko so enote 4. armade po zagrizenem odporu ustaške posadke zjutraj dokončno očistile še zadnje ostanke sovražnika, so v mesto prišle žene, dekleta in otroci, ki so se kot preganjane zveri skrivale v gozdnih jamah na pobočju Velebita. Kolikor njihovi moške, bratje in sinovi niso bili v gozdovih, so jih ustaši konec marca polovili in množično pobesili na drevje v predmestju Gospiča. Korakale so z zastavo in partizansko pesmijo. Pogled je bil

pretresljiv, veličasten. Iz hiš se je kadiło... žene v temnem, s krpo na krpi, so v rokah nosile prtiče, ki so jih zvezle za komandante svojih osvoboditeljev, partizanov. (»Doma hranim te posnetke, kar nekaj jih je.«)

Biograd na moru. Poklicali so ga, ker tiskarna Toneta Tomšiča, ki jo je organiziral v Zadru z brzotiskalnim strojem na ročni pogon, ni zmogla slavnostnih števil naših glasil. Iskat naj bi šel tiskarno. Ustavil se je v šibeniškem samostanu. Uspelo mu je šele z ostro besedo: slavnostno število Ljudske pravice so 27. aprila 1945 dotiskali v frančiškanskem samostanu v Šibeniku.

Spomin:

- Tri dni po koncu vojne sem bil že doma in kje drugje kot v uredništvu Ljudske pravice, šef reporterske službe in tehnični urednik. Petindvajsetega maja je prišel Tito. Spremljal sem ga na poti po Sloveniji.

Fotografiral sem ga, ko med naličjem govori na balkonu Ljubljanske univerze; dežnik je dežnik je držal Kardeljev oče. (»Eden najlepših posnetkov je tisti na ljubljanskem gradu. Za večino njih ne vem, kje so.«)

O življenju v svobodi pa kdaj drugič, tovariš Braškar.

Milena Štrajnar

KOMENTAR

In vendar se suče!

Na beograjskem festivalu jugoslovanskega dokumentarnega in kratkega filma smo se pogovorili tudi o samoupravljanju.

Ne sicer o samoupravljanju v vrstah filmskih delavcev, temveč o njegovem odmevu na našem filmskem traku. Zbralo se nas je veliko, da bi poslušali nekaj neveselih ugotovitev in pogledali kaj skromno antologijo tistega, kar so naše kamere v tridesetih letih posnele.

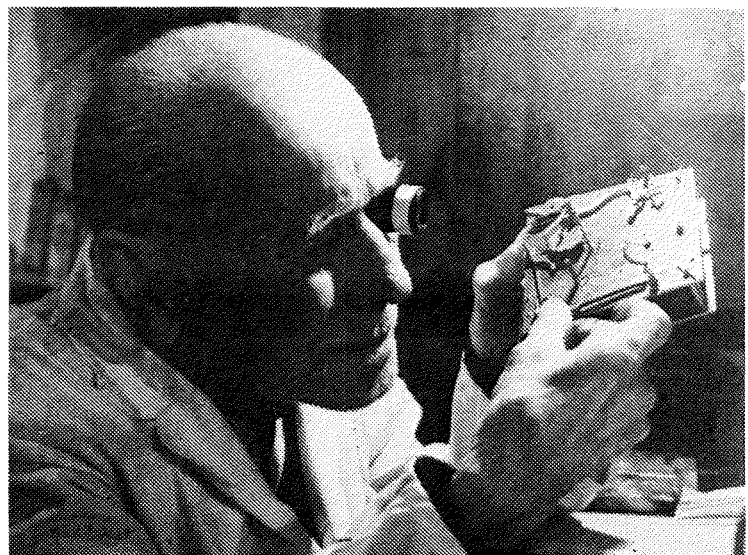
A vseeno se po teh števkih lahko vrnemo k slavnemu Galileu Galieju in njegovemu zgodovinskemu vzkluku. Kajti nekaj se v filmskih kamerah, ki jih drže v rokah

filma istega avtorja, Krsta Škanate, Prvi sklon čovek in Vojak, voljno imata pa rojstni letnici že dokaj častitljivi, 1964 oziroma 1966? Zakaj tej močni pobudi, ki je iskala družbeno nasprotja in poti do njihove poravnave, ni sledil dolga leta noben nov vzgib?

Sogovorniki so sicer opozorili, da imamo ogromen arhiv, iz katerega bomo še in še črpali, nešteto metrov filmskega traku, ki so spremljali Titovo prizadevanje za organizacijsko, predvsem pa vsebinsko dograjevanje samoupravljaljske misli. Ti metri so izjemne arhivske vrednosti, ni pa prav, da so ostali tudi le v »arhivih

Da se je posebna filmska ustvarjalna smola pokazala v tem, da so se mnogi, bolj, predvsem pa tudi manj nadarjeni avtorji uvrščali v konkurenco proizvodnje s predlogi, ki so samoupravljanje šablonsko obravnavali kot temo, ne pa iskali teme v njem samem, kažejo večletni sporedi beograjskega festivala.

In vendar je tudi naš film znal tenko prisluhniti delavcu-samoupravljalcu. Ne samo v tistih trenutkih, v katerih se je moral zavzemati za svoje pravice, temveč tudi v tistih trenutkih, ki so ustvarjalno posredovali njegovo notranjo privrže-

Iz Neoplantinega filma Delavnica v likvidaciji Eve Vekaš

samoupravljalci, vendarle »suče«. Nekaj pa se odpira tudi v mislih teoretikov, v celovitem odnosu do te teme, ki bi jo moral naš dokumentarni film, že od začetka zazrt v socialna vprašanja, prenesti iz vsakdanje prakse na višjo, ustvarjalno raven.

Tako se je na primer vprašal direktor muzeja Jugoslovanske kinoteke Božidar Zečević: »Če v preseku tridesetletnega razvoja našega samoupravljanja izstopa častna skupnica filmov, ki so prodrli do bistva problematike in pregnetli prvine realnega v umetniško govorico, nam vendarle ostaja na drugi strani večina, ki se je zadovoljevala z ugotavljanjem in besednim leporečjem. Kako je mogoče, da se tako živ, dinamičen družbeni proces, ki ne skriva, temveč odkrito obravnava zapletena protislovja v svoji rasti, ne zrcali z vso svojo razgibanostjo tudi v ustvarjalni filmski izpovedi?«

Kako je torej mogoče, da se je v antologijskem sporedu naših filmov o samoupravljanju znašlo komaj šest naslovov in da sta iz zgodovine filmskih iskanj vanj zašla le dva

zavesti« filmskih ustvarjalcev.

Prav gotovo je potrebno za pogumno, objektivno, pa seveda tudi neposredno prizadeto in razvneto filmsko govorico o teh vprašanjih veliko poguma. Kje je manjkalo te pogumne svobodnosti? V vrstah producentov ali v vrstah ustvarjalcev? V okoliščinah, ki so proti koncu šestdesetih let odprle platna sicer zavzetim, a vendar včasih hudo enostranskim filmom o naših socialnih problemih, ki smo jih poimenovali za »črni val«?

Vsekakor je res, da se v vedno bolj odprtih možnostih svobodnega, ustvarjalnega združenega dela film tem možnostim skrajno obotavljivo odziva.

Nemara je najbližje k resnici posegel režiser Predrag Golubović, ki je razpredel svoja razmišljanja na dramaturški ravni: kako naj o samoupravljanju, ki je tako značilno za našo nazorsko prepričanost, govorimo v okvirih stare, njemu povsem neprikladne meščanske dramaturgije in njenih vzorcev (kar še posebej velja za skromno žetev celovečernega igranega filma).

nost delovnemu ustvarjalju, njegovo notranjo rast v pokončno, samozavestno, svobodno osebnost. Toda - to niso tematski filmi o samoupravljanju. To so majhne delovne pesmi, kakršni sta bili na primer pred leti madežonski Ogenj o delavcu-železarju ali Ljubezen o delavcu-graditelju. Če bi se naša beograjska antologija ozrla širše po vsebini, ne zgolj po formalni tematiki samoupravljanja, bi bila najbrž bogatejša, kot je bila.

Potem v njej ne bi smela manjkati tudi naša risanka, pa kakor se to na prvi pogled čudno sliši. Od nekdanje je bila tenkočutno angažirana, samo njeno prisposodbo je bilo treba razvozlati. Tako na primer kot v filmu Šole korakanja, v katerem je režiser Zlatko Grgić zgovorno povedal, da se od nikogar ne nameravamo učiti načina hoje, torej bližanja cilju, ampak da bomo, četudi po nekaj obotavljanjih, to naredili po svoje.

In tako se tudi na tem nadvse pomembnem tematskem področju našega filma vendarle nekaj »suče«.

Stanka Godnić

Gospič, 5. aprila 1945 (foto: Stane Škrabar-Braškar)

Spomin na partizansko Razvalino življenja

BELEŽKE BELEŽKE BELE

Na Suhovršnikovem so bila vrata vedno odprta

Kovač Miha je prelisičil smrt

Skromnim denarcem je treba dodati tudi izkupiček od oglja in kovačije.

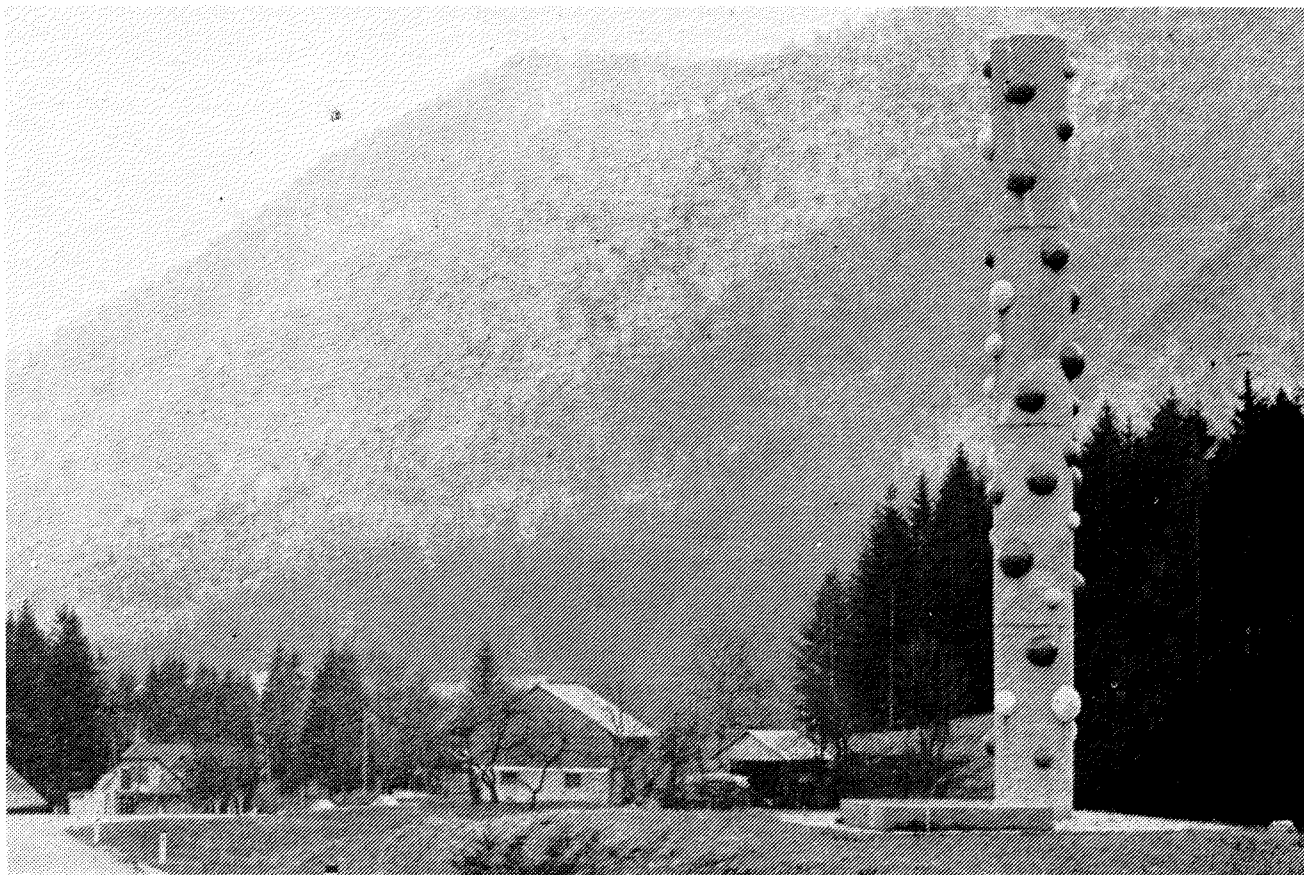
Devetnajstoštiriinštirideseto, na gosto posejano z dogodki, ki so napovedovali konec zla, se je iztekalo sredi črnivških globač, pokritih s snegom. Toda za šmiklavške Suhovršnike, trdne, močne kmete na samini pod Lepenatko v gornjegrajskih hribih, kjer so se v negotovnih nočeh, polnih zametov in pasti, prebijale partizanske enote, je ta zima pomenila nekaj običajnega. Vse je teklo po že zdavnaj ustaljenem redu, ki so ga nekako nehote prinesli prvi partizani že zelo zgodaj. Navajenost na nevarnost je postala del velike igre, v kateri je Suhovršnikova družina odkrito položila karte na mizo, igre, ki ni poznala poti nazaj. Suhovršniki so bili ena izmed slovenskih družin, ne tako redkih, ki niso premišljevali, kaj se utegne zgoditi, pač pa, kaj je za storiti, da bi bilo vendarle drugače. Vselej so plačevali, ti hribovci, nekakšen zapitek, zato so tudi tokrat ostali pomirjeni sami s seboj: Tona in Matija sta odšla k partizanom, Miha pa je bil potrebnejši doma.

Devetindvajsetega decembra so nenadoma vdrl v hišo Nemci. Preseenečje je bilo popolno.

Kovač Miha, ki je v tistih dneh moral ostati, kljub preteči nevarnosti, doma na Suhovršnikovem in kovati najrazličnejše malenkosti, potrebne partizanom, nabijati konjem podkve in postoriti tisoč in eno stvar, v teh dneh kuha oglja. S smrečjem oblaga kopo in srka vase vlago, ki prihaja v toplem spomladanskem soncu že kar nekam blagodejno iz grape izpod Lepenatke. Le še vlažna zemlja, vržena na smrečje in kopa bo nared. Oglja bo za letos dovolj. Dovolj za skromno kovačijo, ki se ji tudi na novi domačiji v Šmiklavžu ni odrekel.

V tihih urah prihajajo na obisk znanci in prijatelji, ki so ostali v grapi: brat Janez, Lojze Košir iz Ljubljane, Viktor iz Slovenj Gradca, Gričarjev, Jernej Mali iz Šmiklavža... Skupaj so korakali pred Nemci s Suhovršnikove domačije tistega devetindvajsetega decembra. Partizani, ki so se zadrževali na domačiji. Ničesar ni pozabil Miha. Vse je živo: vlekli so jih na Hribr, kjer je bil nemški štab, pa na Gornje Slugovo.

Miha ogleduje oglarsko kopo, še kakšen dan in skozi smrečje in blato se bo začel valiti dim, in mora misliti tudi na to, ne le na Slugovo, kjer je Nemec dejal tiste kratke, osorne besede: vse ustreliti.

Mnoge izmed teh, ki počivajo pri spomeniku v Šmiklavžu pod Menino, je Miha poznal

Nenadoma postane igralec, oder je isti, osebe so iste, le čas s kopo, blatom in smrečjem, s hišico, pritisnjeno k bregu, je drugi. Vrača se nazaj, na cesto proti Sedovniku, v goščo, na kolovoz, po katerem so kolovratili s smrtjo za vratom in z Janezovimi besedami, Miha, zdaj nas bodo, pomešanimi z grenkim občutjem... Za njimi petnajst nemških vojakov.

Pod obronkom

Miha ve, da je pogledal brata Janeza, toda takrat je že zaropotalo. Zapeklo ga je pri ključnici, topo udarilo v obe nogi, padel je, se zvrnil čez obronek in se valil, valil... Zgoraj, na kolovozu, so za vedno ostali Janez, Jernej, Viktor in Lojze.

Sleherni milimeter poti se je z vsó težo in bolečo ostrino zadržal v Mihov spomin. Tako je, kadar se človek reši smrti, ko ti brat reče, Miha, konec je. Obremenjen postaneš za vse dni in noči, ko kuješ tiste malenkosti, ki jih potrebujejo kmetje za svoje vozove in traktorje. Nabijaš, da se ti smilijo vsa ta sedemdeseta leta, ki si jih prigaral pod Lepenatko, Kašnim vrhom in Črnivcem, zroč z jasnim pogledom v prijazno Menino.

Miha ni izgubil zavesti, četudi je v rami in obeh nogah hudo zoprno ključalo. Splazil se je nekako do strica Nadvešnika, Suhovršnika in danes razume, da se je stric ustrašil in da ga niti obvezali niso iz strahu, da se ne bi

Miha Suhovršnik

Suhovršnikova mati

Suhovršnikovih dveh zlata poroka

prikazali Nemci. Tukajle, ob oglarski kopi, nasproti Menine, v tihoti, ki kakor srčni utrip razbija v človeku, je to lahko razumeti. Miha se je od Nadvešnika napotil na neko stajo, se zaril v slamo in skorajda zmrznil, da ga ni zjutraj našla Krznarjeva Matilda, skorajda brez zavesti, stokajočega in ubogega in ga spravila v bunker h kmetu Riflu na Lazah, Lazniku.

V tistih časih so bili ljudje podobni psom: zlizali so se!

Suhovršnica kaj malo govori. S košem šari okoli hiše, prenaša drva in na posled skuha čaj. Pistotnik zgodbo pozna, pripehljal me je k Suhovršniku. Brez njega bi najbrž malo izvedel: Miha je redkobeseden, le kima, toda zgodba o smrti ga iztrga in vrže na plan, od besede do besede postaja natančnejši, da bi naposled zaživel v grozoti pripovedovanja.

Pistotnik je živa kronika Šmiklavža, Nove Stifte, z Mihom sta vse to doživljala, nosila na svojih plečih. Pistotnik posoja spomin, Miha grenkobo, Suhovršnica mrmra, koliko je bilo treba prestati.

Le za hip so se oddahnili ljudje pod Črnivcem v jeseni devetnajstoštiriinštiridesetega, postaja odprtejši Miha, ko zapuščamo kopo in se selimo med številne partizanske delavnice, ki so takrat zrastle čez noč po gornjegrajskem, na osvobodnem ozemlju, ki ga je vse do zimске ofenzive obvladovala s svojimi enotami

četrti operativna cona. Pri Zirovniku je razvijal slike partizanski fotoreporter Jože Petek, v Vrtačah, Spodnjih in Zgornjih, so nabijali podplate čevljarji in sukali šivanke krojači, v Močkinem kotu so se vrteli tiskarski stroji, v Rovni je bil ekonomat za bolnišnico v Podvolovljeku, semkaj pa je spadala tudi Mihova kovačija.

Suhovršnica se smehlja, a je sicer videti hudo resna. Miha bobna s členki prstov po mizi. Pistotnik bi rad povedal kar največ, toda Mihi se govori o kopi, kovačiji, ljudih, ki jih je spoznal, o je grmelo preko Suhovršnikove domačije. O kurirjih Petkovem Tomu, Ivu Zupancu, boricih Tomšičeve, Šercerjeve, Šlاندrove, Bračičeve... kaj se čee, Suhovršnikova domačija je bila za partizane na odprtem. Tudi štab četrte operativne cone je bil nekaj časa pri njih.

Čas, ki umira

In spet kopa. Daleč naokoli nihče več ne kuha oglje. Le tu in tam, v rebreh Pohorja, koroških planin, Kozjaka in še kje, zlagajo klaftre drv... In kovačija. Miha ostaja sam in s preteklostjo skrbi za sedanost. Za njim bo ostalo bore malo, skrivnost bo odšla med vitke kraljice gozda, med smrekovino in le malo ljudi bo vedelo, da je za kopo potrebnih od dveh do treh klaftov lesa, takole osem do deset kubikov bi se reklo. Miha zmeče v kopo vse, najboljše oglje pa vendarle daje bukovina. Miha razžaga les na polena, jih zloži pokonci, obloži s smrečjem, navlaži zemljo in z njo skrbno opazi kopo. Zadeva je narejena tako, da mora biti na sredini luknja, v katero meče na drobno sekana drva in čisto na koncu žerjavico in - čaka. Deset pa tudi dvanajst dni. Ponoči in podnevi. Goreti mora počasi, enakomerno in takrat Miha pestuje svojo kopo, na obisk spet prihajajo znanci in prijatelji, brat Janez, kurirji, prihaja bolečina v ključnici in v nogah, zavest, da je vendarle na svojem, ko se je dolga leta potikal po tujih hišah. Vsrkava dim po smrečju in lesu in - ne tako redko - zabrodi s pogledom počasi po grapi, do glavne ceste, vse tja do Sedovnika in naprej do gošče, kjer je brat Janez dejal, Miha, konec je. A bilo bi še huje s tole ključnico in nogami, če ne bi zanj tako zvesto skrbeli v borčevski ambulanti. Ni povsod tako, hvaležno mrmra.

Milenko Strašek

Petintrideseta obletnica osvoboditve

Zadnje taborišče

Na severu Češke v tesni bližini meje z Nemčijo so nacisti proti koncu druge svetovne vojne zgradili podzemno tovarno avionov. V poslopja bivše tekstilne tovarne so prenesli izdelavo tovarne Weser-Flugzeugwerk iz bombardiranega Bremena. Da bi zagotovili delovno silo, so postavili v okolici Češke Kamenice okoli 30 delovnih in ujetniških taborišč. Najslabši režim je bil v koncentracijskem taborišču Rabštejn, ki je bil podružnica taborišča Flossenbürg. Pred petintridesetimi leti, 8. maja 1945, je taborišče osvobodila armada 1. ukrajinske fronte, kateri je poveljeval maršal Sovjetske zveze I. S. Konjev. V njihovi zvezi je bila tudi 2. poljska armada pod poveljstvom brig. generala K. Świerczewskega. Jugoslovanski prostovoljci ga poznajo kot poveljnika mednarodne brigade v Španiji, kjer je bil pod tajnim imenom general Walter. Rabštejn je bil poleg tako imenovanega Getta Richard v Litomericih zadnje koncentracijsko taborišče, ki so ga osvobodili Rusi.

Po sovjetskih in nemških zapornikih je bila tretja največja skupina iz Jugoslavije. V poročilu z dne 13. aprila 1945, ki je zadnji ohranjeni dokument o stanju zapornikov v Rabštejnu, je navedeno 67 jugoslovanskih zapornikov in 5 Hrvatov. Toda Jugoslovane so nacisti zapisali tudi med italijanske in nemške zapornike. Po vojni napisani seznam Slovencev, ki so bili v internaciji v K. L. Rabštejn, iz leta 1964 navaja 94 zapornikov, večinoma so bili Slovenci iz Ljubljane. Veliko jih je umrlo v samem koncentracijskem taborišču zaradi izčrpanosti, grobih posegov esesovcev in spomladi leta 1945 zaradi epidemije tifusa, kakor npr. Stane Kokal iz Zaloga, ki je umrl v Dečinski bolnici 23. februarja 1945.

Tudi v rabštajnskem koncentracijskem taborišču je bila v navadi likvidacija zapornikov z delom. Zaporniki, ki niso mogli več delati, so bili poslani nazaj v Flossenbürg, kjer jih je večina umrla. Tako tudi Ivan Iskra (Nemški rovt, Bohinjska Bistrica), ki so ga 7. oktobra 1944 poslali nazaj v K. L. Flossenbürg, kjer je umrl star 38 let. Zaporniki, ki so umrli v Rabštejnu, so bili sežgani v krematoriju v Usti nad Labem-Strekove. Krematorij je računal za 1 zapornika 49 DM upravi taborišča. Seznam umrlih so nacisti pred odhodom iz Rabšteina uničili in zapisi Strekovskega krematorija so po preverjanju z izpovedmi preživelih nepopolni, tako da se ne more točno določiti števila umrlih zapornikov. Tudi tako jih je bilo precej, po zapisih krematorija kar 125, čeprav ni mogoče ugotoviti, ali so bili vsi iz Rabšteina, vendar vse kaže na to. Rabštejn ni bil »vernichtungslager«, ampak taborišče, kamor so pošiljali kvalificirane delavce, ključavničarje, kovinostругarje in podobne kvalifikacije, potrebne za izdelavo letal. Pri približno 652 zapornikih je 125 umrlih visoko število ali 19,17 odstotkov. Niso vsi ujetniki zapustili rabštajnskega koncentracijskega taborišča skozi krematorijski dimnik, temveč je bi-

lo zapisanih več pobegov. Po vesti iz Flossenburga je 12. aprila 1945 pobegnil 30 letni Nemec Fridrich Bötcher, v času epidemije tifusa še en dan prej, kakor bi bil odpuščen iz bolnišnice v Dečinu, je ušel 22 letni Josef Vodašek iz Napajedel in trije sovjetski ujetniki, priključili so se sovjetski armadi.

Prvi transport zapornikov je prispel v Rabštejn 28. avgusta 1944, iz transportne listine je bilo razvidno, da so v Dachau izbrali štiristo zapornikov, katerim so v Flossenburgu dali nove številke od 19927 do 20326. V tej skupini je bila tudi vrsta Jugoslovancev kakor Silvester Arh, Franc Berden, Vlado Breznik, Janko Cigoj, Franc Culkar, Alojz Cerjak, Marko Drogenik, Valter Gajšek, Stane Jesih, Anton Jež, Ivan Kvas, Bruno Koprivec, Jože Matičič, Franc Mevlja, Anton Oseli, Janez Rejic, Ivan Rojc, Slavko Smolej, Albin

- kapoje. Prišla sta tudi dva izjemna češka politična zapornika, bivši instruktor III. ilegal. sr. odbora KSČ Ferdinand Sommer (1899), v ilegali znan pod imenom Vrba, Stary in dr. Zdenek Černoš (1912), ki so v taborišču sodelovali pri ilegalnem delu, pri reševanju življenj zapornikov in so tesno sodelovali z jugoslovanskimi zaporniki. Naslednji transporti so bili iz Flossenburga samo po številu manjši, npr. 9. septembra samo 40 zapornikov, 7. novembra 36 zapornikov in podobno. To so bili zaporniki, izbrani po kvalifikaciji, medtem ko sta bila prva dva transporta dodeljena za groba dela. V dopisu narodne uprave fy. Weser, z dne 19. decembra 1945 je navedeno, da mora Elfrieda Wenzlova (1920), ki dela v personalni, voditi arhiv vseh zaposlenih, vseh narodnosti, ki jih je bilo 3500. Na žalost tudi ta arhiv ni ohranjen, tako da ne mo-

podpisoval mrliške liste, ne da bi umrlega videl, kakor so mu pač narekovali esesovci, vendar točnega števila ni mogel določiti. Češki politični zaporniki se radi spominjajo sodelovanja z Jugoslovanci. Na pogrebu Ferdinanda Sommera, instruktora III. ileg. UV KSČ, je govoril v imenu jugoslovanskih zapornikov dr. Zdenek Černoš: »poslavljam se v imenu vedno manjše skupine zapornikov. za ponosne slovenske borce NOV. Ferko Sommer je bil človek in kot tak tudi komunist, čist, čvrsto zaupajoč partiji. . . .«

Jože je bil izreden tovariš, eden tistih, katerih nobena revolucija nima na pretek, celih 50 let življenja, katero je končal v peči Himmlerjevih institucij, je bilo izpolnjeno z delom za delavski razred Jugoslavije in njeno komunistično partijo. Jože se je ponovno bojeval. Po kapi-

le na svoja delovišča, na Jožefovem odseku se je usipal pesek iz stropa. Vendar so na to pozabili, okoli 3. ure pa se je udril strop in zasul Jožeta. Dve uri je trajalo, da so ga izkopali. Bil je mrtev. Na hitro so zbili nosila in ga odnesli v taborišče. To je bila edina žrtev tistega dne. Slučajno je bilo pred 27. obletnico oktobrske revolucije, na katero se je tudi Jože pripravljaj. Jugoslovanci Andrej je prišel za mano, govoreč: »Stari, moraš pomagati!« Začuden sem pogledal Hribarja. »Mi se moramo od Jožeta posloviti, to si je zaslužil, za nas je veliko pomenil, saj veš, pomagaj to urediti, samo kratek govor in zapeli bi Internacionalo.«

Internacionalo smo zapeli v slovenskem, češkem in ruskem jeziku. Bilo je zelo pretresljivo slovo. Jože Trpin je bil žrtev verjetno zaradi svoje bogate zobne proteze. Zaradi slabega obnemoglega

ci in belogardisti v zaporih v Ljubljani, čeprav so ga mučili, niso nič izvedeli. V Rabštejnu so kapoji pretepali zapornike z debelimi elektrokabli. Franc Vass je skupaj s svojimi pomočnikom mladim Holandčanom, katerega je zlorabljal, kradel iz paketov. Če je zapornik samo malo stopil iz vrste, že so nanj esesovci poslali psa ovčarja, za kosček pobrane repe so obesili sovjetskega zapornika Kirilčenka. Takih spominov bi bilo za celo knjigo.

Zjutraj 8. maja je vodja taborišča sklical zapornike. Šli so s strahom, da bodo likvidirani. Ko so stali v vrsti, so taborišče preletela letala. Ker je stražar nanje streljal, so še oni streljali; zaporniki so se poskrili, kjer so le mogli. Takoj po tem so šli na pohod, baje v ujetništvo k Amerikancem; tega so si želeli vsi esesovci. Pred Varnericami so prenočili v senikih. Kapoji so likvidirali vse tiste, ki niso mogli naprej. Ko so se zjutraj zbudili, esesovci in kapojev ni bilo več. Na cestah so bila vozila sovjetske armade. V grabnu ob cesti je bilo polno izločenih nacističnih vozil. Jugoslovanski in češki zaporniki so eno od njih usposobili za vožnjo, napisali so nanj besede slovenske pesmi Svoboda, svoboda zlata. . . V Roudnici nad Labem jim je češki RK nudil prvo pomoč, enako tudi v Pragi. Hvaležno mislijo na pomoč RK in hrano, ki so jim jo nudili češki ljudje.

Medtem ko so zločince iz drugih koncentracijskih taborišč postavili pred sodišče, so zločinci iz Rabšteina ostali brez kazni, ker jih niso našli. Sodišče v Ludwigsburgu (ZRN) je prosilo češkoslovaško vladno komisijo za zajetje nacističnih vojnih zločincev, da bi bil zaslišan avtor spisa Koncentracijsko taborišče Rabštejn, delovno in ujetniško taborišče na Dečinskem v času 2. svetovne vojne (V zborniku Iz preteklosti Dečinska 1968) in Tajno koncentracijsko taborišče Rabštejn, redaktor Jan Marek, zaradi izsleditve nacističnih vojnih zločincev iz Rabšteina. V zvezi s tem so predložili okoli 50 vprašanj, na katera sem našim organom odgovarjal. Na podlagi teh odgovorov je češkoslovaška vladna komisija za izsleditev vojnih zločincev začela ponovno razširitev akcije za izsleditev vojnih zločincev.

Na podlagi naslovov, ki so bili na razpolago, so zaslišali vse še žive češke zapornike. Dokumente, ki sem jih predložil v maju 1975. leta, so fotokopirali, sodno potrdili in poslali kot večkilogramski »Spominski spis« sodiščem ZRN. Kakor v ostalih primerih tudi tokrat vojnih zločincev iz Rabšteina niso izročili ali preganjali v ZRN.

CSSR bo letos proslavila 35. obletnico osvoboditve od sovjetske armade, kakor vsako leto v maju bo z njihovo udeležbo »pohod miru« na Rabštejn. Pred desetimi leti so se ga udeležili tudi gosti, bivši zaporniki iz Jugoslavije. Tudi letos gotovo ne bo manjkala šopek rdečih nagelnov ob spominski plošči z napisom Jugoslavije, kakor dokaz sodelovanja v boju proti najhujši obliki imperalizma – hitlerjevskemu fašizmu.

Jan Marek

Taborišče Rabštejn

Sovdat, Anton Vodopivec. Ivan Kvas in Franc Culkar sta po prvi svetovni vojni prišla iz ruskega ujetništva in sta kot komunisti tovarišem mnogo govorila o komunizmu.

V tej skupini je bilo tudi več nemških kriminalcev-zločincev, ki so postali kapoji, zločinec zaradi uboja obsojen na 38 let kazni pa je postal znotraj taborišča starešina po imenu Franc Wass, človek kot nalašč za deljenje udarcev nedolžnim žrtvam in pravi specialist za krajo iz paketov, ki so jih nekateri prejeli, vendar nikoli cele pošiljke, ker je bila ta temeljito pomanjšana.

Kmalu nato 3. septembra je prispel drugi transport 250 zapornikov, označenih s flossenbürgskimi številkami od 24131 dalje. V tem transportu je bilo manj Jugoslovancev, npr. Slavko Hrvat Mahler, roj. 10. julija 1922, ki sedaj živi v Splitu. S transportom so prišli tudi poklicni zločinci Nemci Hary Werblow (1913) in Martin Wagner (1912), določeni za vodje

remo reči, da so bili na seznamu tudi zaporniki iz podružnice koncentracijskega taborišča Flossenbürg iz Rabšteina. Število tujcev se v glavnem ujema s poročilom dečinske občine z dne 28. maja 1943, da v Dečinskem delu 5019 tujih delavcev (med temi 21 Jugoslovancev in 2 njihovi ženi). Proti koncu vojne je bilo njihovo število večje, v omenjenem poročilu je bilo navedeno 3406 mož in 1613 žena.

Zdravstvena nega zapornikov je bila slaba. Pregled nad zdravstveno službo je imel češkokamenicki nemški zdravnik dr. Vater. Srečal sem ga v Draždaneh, kjer je kot specialist za ortopedijo leta 1964 izjavil, da je zdravstveno službo opravljal zdravnik-zapornik in »sanitār«, cepili so tudi proti tifusu. Po zapisih se je dr. Vater v resnici zavzemal za karanteno v času epidemije tifusa, vendar je ta predlog vodja taborišča zavrnil, češ da bi bilo večje število kvalificiranih delavcev oproščenih dela. Dr. Vater je priznal, da je

tulacijo italijanske armade je sodeloval pri organiziranju partizanskega gibanja. Ostal je v ilegali s posebno nalogo, pri slučajnem zajetju je bil aretiran v Sarajevu. Sel je skozi nekoliko zaporov in taborišč, nato je bil določen v transport za Dachau, potem v Rabštejn preko Flossenburga. Bilo jih je čez sto partizanov in pomagačev in zanje je čutil Jože veliko odgovornost. Vedelo se je, da nacisti morajo izgubiti. Ali bodo organizirali marš smrti ali pa bodo kako drugače likvidirali taborišče in zapornike? Zaporniki niso smeli ostati nepripravljeni. Jugoslovanska skupina je veliko dala na njegovo izkušnjo in odločnost. Preizkušali so druge narodne skupine in organizirali pripravljenost. Vedeti so morali, koliko je stajzarjev, koliko je SS, SA in vehrmahta, koliko je skladišč orožja in streliva.

Kritični dan je prišel v začetku jeseni leta 1944. Jože Trpin je delal pri odstranjevanju kamenja. Kakor ponavadi so delovne skupine odš-

zdravja si je želel priti v rov, kjer bi bil manj izpostavljen vremenskim spremembam. V tem rovu so bili večina nemški kriminalci. Ko so opazili Jožetove zobe, so rekli: »Der wird für uns.«

V krematorijski knjigi je kratek zapis: številka 3104 Trpin Jože, roj. 28. aprila 1893 Leibach, umrl 6. novembra 1944, smrt zaradi udara zemlje.

V dečinskem muzeju je vrsta spominov nekdanjih rabštajnskih zapornikov iz Jugoslavije. Zbral jih je bivši oddelek za protifašistični boj. Tovariš Anton Oseli se spominja, ko je dobil 25 udarcev od kapoja Alija. Franc Veber iz Ljubljane se spominja pomanjkanja hrane in želodčnih težav po osvoboditvi. Stanku Jesihu iz Ljubljane so grozili, da ga bodo obesili, če ne bo vplival na ostale, da bodo bolj delali. Franc Veber se spominja, kako so jim obrili prečko sredi lasišča in jo imenovali smernica. Anton Jež je bil zaprt zaradi ilegalnega dela v OF. Zasliševali so ga esesov-

Spieler moje mladosti

»Na tej panonski zemlji se človek od dreves uči, kako živeti in obstati, s koreninami v ilovici in z glavo med zvezdami.«

Na poti med vasmi Elernira in Taraša pogled mimo dočih privlačni bela kamnita grmada. To je spomenik partizanom Severnobanatskega partizanskega odreda, padlim v obroču, ki ga je Spieler, zloglasni krvnik Banata, postavil okoli trstja, kjer je skupina partizanov čakala na odhod v Srem. Med njimi je bila tudi dvanajstletna Smiljka Jankov-Marinka, danes osemindesetletna delavka v mlinu v Malencima. Streljanje je preživela po naključju.

V njeni hiši v Malencah, v sobi, kjer se pogovarjamo, je bil bunker, v katerem so se skrivali partizani. V njem so počivali, iz njega so odhajali v boj...

Misli se vračajo v tiste dni in noči, ko se je težko živelo in lahko umiralo. Štiri leta vojne. Krvava leta streljanja, herojstva, strahu, da kdo od tovarišev ne bo odkrit. Štiri leta upanja in vere v zmago.

Narodnoosvobodilnemu gibanju sem se pridružila hkrati s starši – pripoveduje Smiljka. – V začetku so me uporabljali za zvezo. Prenašala sem strelivo, hrano, obleko in obutev za partizane. V naši hiši se je v tistem času zadrževalo tudi po petdeset partizanov naenkrat. To je bila glavna baza, odkoder so prihajali v Srem. V njem so, med drugimi, bivali tudi Milka Agbaba, Nedeljka Barnić-Zarkić, Emil Kerševan-Bača, Živa Brčanski in mnogo drugih...

Nepozabna makovnjača

Iz teh kurirskih dni je dogodek, ki je za vedno ostal v spominu:

Bilo je pred 1. majem 1943. Skrivač se v vasi, polni nemških vojakov in policije, sem hodila po trgovinah in mlela mak za pito, ki sta jo za partizane pekli moja mama Nina in Nada Bibin. Nabralo se je nekaj košar makovnjače. Želela sem kosček... da poskusim. Mati je ni hotela načeti. Želela je, da jo celo odnesem tovarišem... Žal mi je bilo, skoraj zajokala sem... Tudi jaz sem hotela k partizanom...

Po aretaciji brata Bode in Nade Bibin, se mi je ta želja izpolnila.

Bilo je 9. avgusta 1944... Večer se je že spuščal, ko smo vpregli voz, poln hlevskega gnoja. V njem je bila skrita hrana in drugo za partizane. To noč sem stražila, medtem ko sta Nina in Boda v vrečah nosila kruh od Nade Bibin, skozi vrt in preko dvorišča. Nisem opazila, da je dvorišče polno Nemcev... Mama je prva padla v past. Izdaja... Boda je ostal v Nadini hiši, skrit v lončeni peči. Tu so ga po priznanju težko mučene Nade ujeli. Drugi

dan sem se nekako uspela izvleči iz obkoljene hiše: z izgovorom, da nosim mleko mlekarku (kar je bilo obvezno). To sem izkoristila in o vsem obvestila Ružico Bošnjak, takratno članico Komunistične partije Jugoslavije in vodstva gibanja. Vstopila sem v sobo in jo ne oziraje se na upiranje njene mame, zbudila... Uspela je pobegniti. Že čez slabo uro je v njeno hišo planila nemška policija. Ružica je bila že daleč... Nisem se več vračala. Z mamo sva zbežali v vinograd in se drugi dan priključili Severnobanatskemu odredu. V njem je bilo takrat dosti zapornikov iz Čoke in mladincev iz banatskih vasi. V skupini, ki naj bi odšla v Srem, nas je bilo šestinpetdeset. Skrivali smo se po njivah in čakali poročilo o odhodu. S hrano smo bili dobro založeni, z orožjem in strelivom slabo.

Po več dneh skrivanja smo našli zatočišče v trstju, v močvirju med Elemirom in Aaradcem.

Kot da je bilo včeraj... nadaljuje Smiljka svojo pripoved. – Bila je sobota, 26. avgusta. Ena popoldne. Kosili smo, ko nas je straža obvestila, da smo obkoljeni... Spielerjeva udarna skupina je bila okoli nas. Številčno nekajkrat močnejša, dobro oborožena, imela je tudi pse...

Boj do mraka

Boj je trajal do mraka. Odred se je razbil na skupinice, da bi se laže prebili.

V naši skupini sta bili poleg mame in mene še četverica tovarišev. Umikajoč se skozi trsje, smo naleteli na težko ranjenega tovariša Ziva Solarova iz Elemira. Nismo ga hoteli pustiti...

Kot mnogi otroci tega časa je Smiljka pomagala starejšim borcem, pa odtod tudi želja za puško

Smiljkina mama Nina; na posnetku so sledovi Spielerjevih nohtov

Mnogo čustev in spominov je vtkanih v ta Titov portret

Nemci so se približevali. Ostali smo brez streliva. Psi so začutili ranjenca. Skoraj legli smo nanj, da bi ga zaščitili. Ruvali smo se s psmi. Takrat so nas Nemci obkolili in nas s puškinimi kopiti nagnali in postrojili na vaški poti. Šest puškinih cevi pred nas šestero, oddaljeni dva metra. Vedeli smo, da je konec. Šest salv... pet življenj manj. Mama je padla poleg mene... stegnila je roki, da bi me še enkrat objela. Nekajkrat je trzajoč odskočila... Imela sem srečo. Strel me je zadel v levo ramo. Ko sem videla, da je mama padla, sem se obrnila in stekla v trstje. Svoboda je trajala le nekaj minut. Trstje je bilo ponovno obkoljeno. Ujetih je bilo še dvanajst partizanov. Ostali so se prebili ali padli. Med ujetimi je bila poleg mene edina ženska Marija Kričković. Herojsko se je zadržala v zaporu, kamor so nas pripeljali zvezane. Ustrelili so jo s skupino partizanov, v kateri je bil tudi moj brat Bora. Bilo je 13. septembra 1944, nekaj tednov pred osvoboditvijo. Pred odhodom na streljanje mi je rekla, naj je ne pozabim... nikdar. Verjela je, da sem bom neka izveleka. Učila me je, kako naj delam. Naj zloglasnemu Spielerju ničesar ne priznam... da je vsemu temu kriva moja Nina... da je ona vse vedela. Da ne smem govoriti, če me bodo soočili s tistimi, ki so prihajali v našo hišo.

Tako je tudi bilo. Čeprav so nekateri pred Spielerjem podrobno govorili o Smiljki, ni ničesar priznala. Delala se je, kot da jih ni nikoli videla, da nič ne ve. Da se je v vse to vpletala zaradi mame.

Zločinec je na mojo srečo vse to verjel. Strašno mi je bilo hudo, da moram govoriti proti moji Nini, katere fo-

tografijo iz osebne izkaznice je Spieler lomil, ko jo je držal v žepu in mečkal od jeze.

V zaporu sem srečala Nedeljka Barnić-Zarkega. Nikoli ne bom pozabila njegovega herojskega obnašanja niti nezlomljive vere v zmago nad fašisti, o čemer je vedno in z zanosom govoril, kot na sestankih v naših hiši. Videla sem Radivoja Kuručeva-Bapa, ki so ga pretepenega kazali zapornikom, da bi jih preplašili, pa njegovo ženo Sejo pa sestro Djurčić iz Kumana in mnogo drugih herojev, ki so s svojim obnašanjem zaslužili, da jih tako imenujemo.

Portret tovariša Tita

Po vojni je Smiljka živela v vaškem domu za sirote. Očeta Ljubomira so sredi vasi obesili skupaj s trinajsterico domoljubov. Delala je v zdravilišču Rusandi, v vasi in vaški delovni zadrugi. Končno se je zaposlila v mlinu. V tej delovni organizaciji zrenjaninskega Žitoprodukta je dvajset let. Že dolgo časa dela kot higieničarka. Bila je članica prvega narodnoosvobodilnega odbora v vasi, nekajkrat izvoljena v občinski odbor ZZB NOV. Zdaj je članica mestne organizacije borcev. Že trinajst let je članica zveze komunistov.

Kakšne so bile želje takrat? – vprašamo.

Edina želja je bila svoboda. A danes? Da bi Tito čimprej ozdravel in da ga spet vidim. Veste, dvakrat sem imela v življenju prilžnost, da ga srečam in to so bili moji najlepši trenutki. Prvič je bilo, ko je v Splitu obiskal sirote, ki so bile tam na letovanju. Med njimi sem bila tudi jaz. Glejte, vidite tukaj – reče Smilja in kaže fotografijo. – Vsa sem drhtela od razburjenja, od sreče. O Titu so mi pripovedovali starši. Drugič ga je videla oktobra 1969, ko je na poti skozi Vojvodino obiskal tudi Melence.

Bila sem blizu tribune. Drhtela sem kakor takrat v Splitu – pripoveduje solznih oči, z otroško radovednostjo, ta žena – borka. – Kako bi ga želela spet videti, objeti! Življenje bi mu dala – reče, in kot da se je nečesa domislila, gre v drugo sobo. Vrne se z uokvirjenim goblenom, na katerem je Titov portret.

Delala sem ga leto dni in takšnega nima nihče v vasi. Vzorec mi je dala hčerka Nada, ki dela v Crvenki. Pokazala sem jo tudi na prireditvi Znanje – imetje, ki jo je konec marca iz naše vasi prenašala televizija.

Ko se vračamo, gremo ponovno mimo spomenika. Na njemu so besede znanega pesnika Miroslava Antića: »Na tej zemlji se človek od dreves uči, kako živeti in obstati, s koreninami v ilovici in z glavo med zvezdami.«

ČRNUČE

Redna delovna konferenca

Februarja smo imeli člani ZZB NOV Črnuče svojo zadnjo redno delovno konferenco v stari sestavi vseh čez 300 članov, bivajočih v KS Črnuče-Nadgorica. V začetku letošnjega leta se je namreč KS Črnuče-Nadgorica razdelila v štiri krajevne skupnosti. Krajevna organizacija ZZB NOV se je prav tako razdelila v štiri samostojne organizacije. Na tej zadnji skupni delovni konferenci smo člani dali razrešnico staremu odboru krajevne organizacije in potrdili članstvo v novih odborih po posameznih KS. Delo novo oblikovanih odborov bo odslej popolnoma samostojno, le nekaj komisij bo ostalo skupnih za celo območje Črnuč. Na delovni konferenci je bilo podano poročilo o delu organizacije, ki je bilo zelo delovno in uspešno. Največje in najodgovornejše je bilo delo zgraditve nove grobnice herojev in borcev na pokopališču v Črnučah in prenos posmrtnih ostankov iz stare grobnice ob magistralni cesti Ljubljana-Celje v novo grobnico na pokopališču. Spomenik, ki je stal ob stari grobnici, bo ostal na istem mestu, le nekaj metrov bo pomaknjen še nazaj od ceste, ki je po sedanjí rekonstrukciji veliko širša.

Borci iz črnuč imamo že izdelan načrt za novi spomenik na novo grobnico in tudi zagotovljena skromna sredstva zanj, toda ravno na tej konferenci smo izvedeli, da višji forumi niso zadovoljni z našim skromnim spomenikom, temveč da je treba postaviti večjega. Vprašanje pa je, kdo nam bo dal sredstva za dražji spomenik?

Prisotni predstavnik občinske organizacije ZZB NOV Ljubljana Bežigrad Stane Koman nam je podal nekaj mnenj in važnih podatkov ter poudaril, da je muzejska zbirka NOB v Domu borcev na Črnučah lepo oskrbovana, žal pa ni dovolj obiskovana. Obiskujejo jo le šolske skupine. Dokaj pogoste so razne galerijske razstave, ki pa ne najdejo odziva pri prebivalcih Črnuč in ostalih občanih. Razveseljiva je bila vest, da bodo v kratkem natisnjene štiri knjige o tematiki NOB iz območja občine Bežigrad. Končno bomo Črnučani dočakali tudi knjige pokojnega Jožeta Ravbarja, prvoborca iz Črnuč in prvega sekretarja Skoja slavne Rašiške čete. Naklada teh knjig bo majhna, zato bodo stroški tiska veliki. Ker je že skrajni čas, da te knjige pridejo med občane, predvsem pa v šolske knjižnice, je potrebno sredstva zbrati, čeravno smo v času splošnega varčevanja.

S konference smo poslali iskrene želje za ozdravitev tovarišu Titu.

EMA BIZJAK

JESENICE

Spomenik štirim herojem

V sredo, 26. marca je imela sejo komisija za postavitev spomenika borcem NOV herojem železarjem, ki jo sestavljajo: Dušan Stare, Maks Klinar, Ivan Mežnarc in Branko Blenkuš. Komisija deluje v okviru aktiva ZZB NOV Železarne Jesenice. Glede na pobudo, da bi postavili ustrezno obeležje, ki bo odraz junaškega boja NOB, je akademski slikar in kipar Jaka Torkar z Javornika dal in pripravil zamisel. Pripravljena je v dveh variantah in sicer tako, da bi bil to spomenik, po drugi varinatti pa da bi bili izdelani doprsni kipi herojev Tončka Dežmana, Jožeta Gregorčiča, Matija Verdnika Tomaža in Borisa Žvana. Komisija se je ogrevala bolj za drugi predlog, zato ker za spomenik pred železarno ni ustreznega prostora, za doprsne kipe pa bo možnih več ustreznih lokacij. Komisija se je odločila, da naj v zvezi s tem podajo svoje mišljenje in predloge delavci Železarne. Zato bo to vprašanje sproženo v tovariškem glasilu »Železar« v obliki ankete. Prikazana bosta tudi osnutka obeležij. Rezultat ankete bo predložen odboru aktiva ZZB NOV železarne. Nadalje bosta o financiranju razpravljala odbor za splošne zadeve in delavski svet železarne.

Komisija se bo ponovno sestala po opravljeni anketi v glasilu Železar.

BRANKO BLENKUŠ

CELJE

Šaleška planinska pot vabi

Ko enkrat hodiš po teh poteh, vijugavih stezah, se zagrižeš v bregove in doživljaš mir prostranih gozdov in si daleč od betonske džungle, se ustaviš za hip in vsrkaš to lepoto.

Šaleško planinsko transverzalo je planinsko društvo Velenje odprlo ob svoji petindvajseti obletnici leta 1974. Takrat je bila na začetni točki te poti manjša slovesnost. Transverzala poteka po obrobju Šaleške doline mimo številnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov teh krajev, znanih iz NOB. Pot je dolga 140 kilometrov in jo je moč prehoditi v 33 urah. Enaindvajset kontrolnih točk na poti je razporejenih po planinskih postojankah in gostiščih. Vsa pot je markirana s Knafečjevo planinsko markacijo in črko Š. Popotniku in planincu je za to pot na voljo tudi vodnik in dnevnik. Doslej je to transverzalo prehodilo že 599 planincev naše ožje in širše domovine.

JULIJANA HOČEVAR

IDRIJA

Kako živijo borci

Materialno stanje bivših borcev NOV v idrijski občini je urejeno. Veliko število borcev je še aktivnih v družbenopolitičnih organizacijah in krajevnih skupnostih. Nekateri starejši pa so zelo osamljeni in potrebni soseske pomoči, kar bo nujno potrebno urediti s patronažno službo. Tudi zdravstvena zaščita borcev ni zadovoljiva. Nad zdravniškimi uslugami so pogoste pritožbe. Še vedno ni dispanzerja za borce NOV. O tem so med drugim razpravljali na seji občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV v Idriji.

V idrijski občini je 23 krajevnih organizacij ZB in 3 organizacije ZVVI. Vseh članov je 2122, od tega 931 žensk. Redno je zaposlenih še 52 borcev; 1057 je upokojenih. Ostali so kmetje, gospodinje in drugi. Ti v večjem številu dobivajo priznavalnino, nekateri kmetje pa varstveni dodatki h kmečki pokojnini.

Borčevske organizacije v idrijski občini so najbolj tesno povezane s planinskim društvom v Idriji in Cerknem. Tako sodelovanje bi moralo biti tudi z mladinsko organizacijo, vendar žal ni tako.

Za postavitev spomenika 47 padlim borcem Gradnikove brigade na Javorniku nad Črnim vrhom bodo izvedli akcijo za zbiranje sredstev, so sklenili na seji. Za postavitev spomenika ne bo potrebnih večjih sredstev, zato upajo, da bodo zbrali zadostna sredstva.

JANEZ JERAM

SLOVENJ GRADEC

Kurirčkova pošta na poti

Občinska zveza prijateljev mladine Slovenj Gradec, osnovne šole v občini Slovenj Gradec, komisija za obujanje tradicij NOB pri ZZB v občini Slovenj Gradec in komisija za obujanje tradicij pri OK SZDL Slovenj Gradec so pripravile bogat program ob pohodu Kurirčkove pošte, ki je v letošnjem letu posvečena 88. rojstnemu dnevu tovariša Tita in 35-letnici osvoboditve in krepitve splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite.

Pionirji občine Radlje ob Dravi bodo Kurirčkovo pošto predali pionirjem občine Slovenj Gradec v sredo, 2. aprila 1980, ob 10. uri pri Jesenku v Pamečah, odkoder bo svojo pot nadaljevala po vsej občini, nakar jo bodo v ponedeljek, 7. aprila 1980, pionirji predali pionirjem iz občine Velenje.

ADOLF ANKON

RAVNE

Moški pevski zbor Fužinar

V letu 1980 ima moški pevski zbor Fužinar v načrtu mnogo nalog. Že lansko leto je zbor opravil veliko dela: celovečerni koncert ob 10. obletnici obstoja, udeležba na 10. jubilejnem pevskem zboru v Stični, celovečerni koncert v Slovenski Bistrici itd.

Sprejeli so tudi goste iz Pirana: moški pevski zbor Karel Pahor, italijanski mešan pevski zbor narodne skupnosti in predstavnik kulturne skupnosti Piran. Zbor je nastopal na mnogih proslavah v kraju in tako prispeval s svojim deležem za popestritev prireditvev.

Letos ima predvidenih nekaj važnih nastopov. Med najpomembnejše naj prištejemo učeležbo na republiškem tekmovanju v Mariboru. Sodelovali so tudi na pevski reviji Od Pliberka do Traberka. Udeležili se bodo tudi pevskega tabora v Šentvidu.

V bližnji bodočnosti se je zbor odločil za snemanje samostojne gramofonske plošče.

FRANJO SREBOTNIK

RADOVLJICA

Program za odpravljanje pomanjkljivosti

Sekretariat akcije Nič nas ne sme presenetiti pri koordinacijskem odboru za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito je posredoval predsedstvu OK SZDL Radovljica predlog akcijskega programa za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti, ki so se pokazale v krajevnih skupnostih in ozidih ob lanskeletni akciji Nič nas ne sme presenetiti. Program vsebuje naloge, nosilce nalog in časovne roke, v katerih morajo biti odpravljene pomanjkljivosti. Predlog akcijskega programa je bil že v razpravi v vseh občinskih družbenopolitičnih organizacijah, predsedstvo OK SZDL pa ga je potrdilo na seji prejšnji teden in ga že posredovalo v izvajanje vsem odgovornim nosilcem akcije.

KOČEVJE

Razširjena dejavnost

Na seji občinske organizacije Rdečega križa so delegati ocenili štiriletno delo te organizacije. Podatki o delu kažejo, da so bili doseženi lepi uspehi pri delu in to ob prizadevnem delu krajevnih organizacij, pomoči sindikalnih podružnic in ostalih organizacij, zlasti pri krvodajalskih akcijah. V razpravi o bodočih nalogah pa so izoblikovali stališče, da je potrebno v prihodnje posvetiti več skrbi organizirani soseski pomoči. Za razširitev dejavnosti nimajo na voljo dovolj denarja. Zato so se odločili, da bodo pobudniki dogovarjanja z vsemi službami na tem področju in posebej z organizacijami zveze združenj borcev. Člani borčevske organizacije so na minulih letnih konferencah dali predloge in pobude, da se tej pomoči posveti več skrbi. Delegati so ugotovili, da je možno to dejavnost znatno izboljšati s skupnimi napori in večjo prizadevnostjo in pomočjo ostalih organizacij. Sklenili so, da bo svoj delež prispevala tudi organizacija RK, saj ta šteje v tej občini 3900 odraslih članov in 2300 mladih članov.

Ko so ocenjevali dejavnost te organizacije na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite, so ugotovili, da so bili tudi na tem področju uspešni. Vse izobraževalne oblike, ki so jih izvajali, so obogatili z idejnopolitično vsebino, z namenom krepitve moralnopolitične pripravljenosti delovnih ljudi in občanov. Poseben poudarek so namenili razvijanju socialističnega patriotizma, prenašanju revolucionarnih tradicij in izkušnji NOB, še posebej partizanske sanitete.

VIKTOR DRAGOŠ

PODNART

Z delovne konference KO ZB

V soboto, 22. marca, je bila v Podnartu delovna konferenca krajevne organizacije zveze borcev, ki so se je poleg članov krajevnega odbora udeležili tudi predstavniki občinskega odbora ZZB NOV Radovljica ter dispanzerja za borce v Radovljici in prvi komandant Prešernove brigade Ivan Javor-Igor. Po sprejetem poročilu o delu krajevnega odbora v minulem, letu so borci sprejeli tudi program dela za tekoče leto. Med drugim so se dogovorili, da bodo na predlog komisije pri občinskem odboru ZZB NOV uredili letos na Dolah pod Poljšico okolico tamkajšnjega spomenika šestnajstim padlim borcem tretjega bataljona Koroškega odreda. Enako so se dogovorili za ureditev okolice še nekaterih spomenikov NOB, hkrati pa določili, da bodo priredili v septembru šesto partizansko srečanje članov krajevne organizacije in borcev, ki so pred vojno in med vojno živeli na tem območju. Doslej zbranih sto deset strani krajevne kronike bodo posredovali vsem članom krajevne borčevske organizacije v dopolnitev in pregled.

Borci so na svoji delovni konferenci tudi ocenili svoje delo v splošnem ljudskem odporu in družbeni samozaščiti ter se dogovorili, da bodo sproti dopolnjevali obrambni načrt in političnovarnostno oceno. Tesno bodo sodelovali z odborom in komitejem za LO in DS pri KS Podnart, v prihodnji zimski sezoni bodo skupaj s TVD Partizanom in krajevno borčevsko organizacijo iz Dobrave formirali tekaško sekcijo in organizirali smučarsko tekaško tekmovanje po poteh narodnega heroja Staneta Zagarja. Borci bodo tudi letos sodelovali v vrsti krajevnih in občinskih prireditev in srečanj.

CIRIL ROZMAN

TRBOVLJE

Novi načrti

Člani lani ustanovljenega borčevskega združenja ZB NOV Ivana Kešeta iz Trbovelj se bodo v petek, 28. marca 1980, vnovič sestali na svoji drugi volilni konferenci in razpravljali o svojem delu ter o nalogah na področjih družbenih dejavnosti.

Ceprav je njihovo obdobje obstoja in delovanja časovno relativno kratko, so bili zelo aktivni in so v delu že dosegli pomembne uspehe. Najpomembnejši so tile:

V sklopu prejšnjega združenja ZB NOV Vladimira I. Lenina so lani razvili svoj prapor in ob sodelovanju z drugimi pripravili krajšo slovesnost s pestrim kulturnim sporedom. Skupaj z vodstvi družbenopolitičnih organizacij na terenu in vodstvom krajevne skupnosti, s katerimi so ves čas uspešno sodelovali, so si lepo uredili družbene prostore, v katerih se po potrebi sestajajo. Sestavili so svoj lastni program dela. Za stik s svojim članstvom so po ulicah in v naseljih določili poverjenike, ki so dodobra opravili svojo nalogo. Med drugim so se vključili v lanske uspešno izvedene akcije NNNP in v ohranbene priprave na območju njihove krajevne skupnosti, ob tem pa niso prezrli skrbi za svoje člane. Za več njih jim je s pomočjo občinskega odbora ZZB NOV uspelo rešiti stanovanjska in nekatera socialna vprašanja, najbolj potrebni pa so izkoristili preventivno zdravljenje v klimatskih zdraviliščih.

Med članstvom je čutili zadovoljstvo, da je zanje urejena posebna borčevska ambulanta, v kateri je bilo deležno zdravstvene pomoči kar lepo število članov.

Ob delu so člani tega združenja (kot tudi drugih) ugotavljali, da je izvršena reorganizacija, ki teritorialno pokriva področja SZDL, bila potrebna in koristna, saj se tako lažje dogovarjajo in urejajo svojo aktualno problematiko. Treba se bo le še bolj organizirati, organizacijsko utrditi in se posluževati vseh oblik dela ter pridobljenih izkušenj v dosedanjem delu in vodenju organizacije.

Precej je bilo storjenega na področju spomeniškega varstva, predvsem pa je bilo delo usmerjeno na negovanje in razvijanje tradicij NOB ter na čuvanje pridobitve naše socialistične revolucije, k čemur so pripomogle lanske številne prireditve in akcije, prirejene ob jubilejih.

RUDI MATKO

ŽALEC

Skrb za borce

Zadnje dni marca je skupščina občine Žalec obravnavala poročilo o varstvu in položaju borcev NOV ter vojaških vojnih invalidov v občini Žalec za leto 1979 ter odlok o spremembah odloka o kriterijih za socialno ogroženost kmetov-borcev. Uvodno obrazložitev je podal predsednik komisije izvršnega sveta za zadeve invalidov in borcev NOV Rado Čilenšek. Poudaril je, da posamezne probleme uspešno rešujejo, da v občini vlada posluš za zadeve invalidov in borcev, da je prisotna izredna družbena skrb za borce. Posamezna vprašanja uspešno rešujejo.

V občini je bil celo lansko leto v razpravi predlog družbenega dogovora o vzdrževanju grobov in grobišč borcev NOV. Trenutno občinska konferenca SZDL pripravlja dokončen predlog. Zaželeno je, da bi ob sprejemu družbenega dogovora izdali popis vseh grobov, grobišč in spomenikov NOV. To še tembolj, ker v različnih publikacijah prikazujejo različne podatke ali pa so opuščeni posamezni popisi. Takšen popis, ki bi ga preverile OO ZB na svojem področju, bi odpravil marsikakšno nejasnost in odkril spomenike, ki so že pozabljeni.

Iz poročila, ki ga je obravnavala skupščina, razberemo, da na področju občine Žalec živi 2453 borcev. Njihov materialni položaj rešujejo na podlagi obstoječe zakonodaje. V letu 1979 je skupščina sprejela dopolnjeni odlok o priznavalninih, na podlagi dopolnjenega dogovora o skupnih osnovah in merilih za dodeljevanje priznavalninih udeležencem NOV in drugih vojn. Stalno priznavalnino je 1. januarja 1979 prejelo 322 upravičencev, v letu 1979 je bila na novo priznana priznavalnina 87 upravičencem. V letu 1979 so se priznavalnine v povprečju dvignile za 30 odstotkov.

V letu 1979 je bilo 48 borcem odobreno klimatsko zdravljenje ali okrevanje, od tega v Banjolah pri Puli 34.

Ni pa bila uresničena zahteva borcev, da se v okviru Zdravstvenega doma Žalec organizira dispanzer za borce, še vedno deluje samo prednostna ambulanta, enkrat tedensko. Odgovorni vse preradi pozabljajo, da je povprečna starost borcev 63 let, da je za njimi naporno življenje in da se zdravstveno stanje borcev slabša. Zato je vprašljiv izgovor, da ni zdravnikov. Zdravstveni dom Žalec je vključen v Zdravstveni center Celje in prav bi bilo, da bi se pereče vprašanje rešilo z zdravniškim iz Celja, če jih ni v Žalcu. V skupščini je bila podana ostra zahteva, da se mora to vprašanje TAKOJ rešiti.

V poročilu je ugotovljeno, da so stanovanjska vprašanja v glavnem rešena. Pojavljajo pa se primeri, ko si borci žele izboljšati svoje stanovanjske razmere z adaptacijo obstoječega stanovanja. V letu 1979 so bila odobrena posojila v višini 980.000 dinarjev.

Posebno poglavje je posvečeno kmetom-borcem, spomenikom NOV, za vzdrževanje le-teh je Kulturna skupnost namenila 60.000. Poročilo je zaključeno s poročilom o varstvu vojaških invalidov. Trenutno prejema osebo in družinsko invalidnino 415 občanov oziroma invalidskih upravičencev. Zabeležen je 21% porast. V letu 1979 je odšlo na zdravljenje 56 vojaških invalidov.

Poročilo in odlok o spremembah odloka o kriterijih za socialno ogroženost kmetov-borcev je skupščina soglasno sprejela.

FRANC JEŽOVNIK

KOČEVJE

Razširjena dejavnost

Na seji občinske organizacije Rdečega križa so delegati ocenili štiriletno delo te organizacije. Podatki o delu kažejo, da so bili doseženi lepi uspehi pri delu in to ob prizadevnem delu krajevnih organizacij, pomoči sindikalnih podružnic in ostalih organizacij, zlasti pri krvočajalskih akcijah. V razpravi o bodočih nalogah pa so izoblikovali stališče, da je potrebno v prihodnje posvetiti več skrbi organizirani soseski pomoči. Za razširitev dejavnosti nimajo na voljo dovolj denarja. Zato so se odločili, da bodo pobudniki dogovarjanja z vsemi službami na tem področju in posebej z organizacijami zveze združenj borcev. Člani borčevske organizacije so na minulih letnih konferencah dali predloge in pobude, da se tej pomoči posveti več skrbi. Delegati so ugotovili, da je možno to dejavnost znatno izboljšati s skupnimi napore in večjo prizadevnostjo in pomočjo ostalih organizacij. Sklenili so, da bo svoj delež prispevala tudi organizacija RK, saj ta šteje v tej občini 3900 odraslih članov in 2300 mladih članov.

Ko so ocenjevali dejavnost te organizacije na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite, so ugotovili, da so bili tudi na tem področju uspešni. Vse izobraževalne oblike, ki so jih izvajali, so obogatili z idejnopolitično vsebino, z namenom krepitve moralnopolitične pripravljenosti delovnih ljudi in občanov. Poseben poudarek so namenili razvijanju socialističnega patriotizma, prenašanju revolucionarnih tradicij in izkušnji NOB, še posebej partizanske sanitete.

VIKTOR DRAGOŠ

KRANJ

Pozornost bolnim

Posebna pozornost bo namenjena zdravstvenemu varstvu borcev, posebej tistim, ki bodo pomoč najbolj potrebovali. Vsaj enkrat na leto, okrog 1. maja, bomo starejše borce povabili na tovariško srečanje. Za starejše člane, ki so bolj osamljeni, bomo organizirali primeren izlet.

Tak je 5. sklep letošnjega programa dela KO ZZB Zlato polje v Kranju, ki so ga sprejeli na letni konferenci v petek, 21. marca. Osrednja naloga borcev, kot je bilo slišati iz obsežnega poročila predsednika Franca Omana, ostaja še vedno v družbenopolitičnem delu. Ob pregledu 16 najrazličnejših organizacij, društev, delegatskih in samoupravnih teles je nad polovico (51 odstotkov) članov ZB. Od skupno 28 najodgovornejših funkcij v raznih organizacijah in organizacijah je kar 17 borcev. Borci so namreč še vedno v ospredju dela in vsesplošne zavzetosti, za uresničevanje tistih ciljev, za katere so se bojevali. To so tudi za vnaprej obljubili tovarišu Titu v svojem pismu.

Potreba po večji skrbi za prizadete borce prinaša že sam čas. Vse več je namreč borcev, ki občutijo posledice nekdanjega trpljenja. Toda letošnja, načrtna usmeritev k temu vprašanju je vse navzoče borce na skupščini presenetila ob tovariškem odnosu med borci, kar je bilo včasih tako razvito in se v današnjem času, žal, marsikje izgublja.

KAREL MAKUC

RAVNE

Zbornik o revoluciji

Ustanovili so uredniški odbor za izdajo Zbornika revolucije NOV v Mežiški dolini. Ta uredniški odbor, ki šteje 17 članov, se je v sredo, 19. marca, sestel na svoji drugi seji v prostorih študijske knjižnice na Ravnah. Iz dela, o katerem so govorili posamezni člani v poročilu v katerem je bilo razvidno, da so že zbrali precej dokumentacijskega gradiva, so borci in drugi opisali svoje doživljanje pred in med vojno.

Uredniški odbor prosi vse borce, mladince in skoejce ter kmete borce in ostale organizacije, da pomagajo s svojimi prispevki in doživljaji iz NOB na Koroškem.

Ta zbornik naj bi prikazal dogodke na Koroškem med NOB.

Izšel naj bi predvidoma v letu 1985.

IGNAC ZDOVC

GAJ

V spomin padlim

V Gaju pri Spodnji Polskavi pod vznožjem vedno zelenega Pohorja je okupator že v zadnjih zdihljajih naredil enega največjih zločinov, ko je dal tu postreliti, bilo je 23. marca 1945. leta, trideset rodoljubov, med njimi je bilo kar štirinajst domačinov.

Letos je torej poteklo že 35 let od tragedije oziroma okupatorjevega zločina, ki je tedaj močno prizadel prebivalstvo tega dela Slovenije. Ljudem pa, ki so tedaj gledali smrti v oči, tudi ni bilo lahko, saj so vedeli, da težko pričakovana svoboda že ni več daleč, oni pa je ne bodo dočakali.

Kot vsa leta doslej so se tudi letos krajani skupaj s svojci spominjali žrtev in se poklonili njihovemu spominu.

Krajani so ob spominskem obeležju pripravili skupaj z družbenopolitičnimi organizacijami, šolsko mladino, preživelimi borci krajšo spominsko komemoracijo. Ob tej priložnosti pa so v kraju odprli oziroma izročili namenu tudi telefonsko centralo.

FRANJO HOVNİK

BLED

Srečanje koroških borcev

V počitniškem domu JLA na Bledu so se v soboto, 22. marca, srečali borci in aktivisti iz območja Gorenjske, ki so se skupno s sorojaki in svobodoljubnimi Korošci bojevali proti skupnemu sovražniku – nacizmu.

Poleg povabljenih borcev so se srečanja udeležili tudi predstavniki občinskih organizacij ZZB vse Gorenjske, predstavniki družbenopolitičnih organizacij in tudi delegacija koroških partizanov iz avstrijskega dela Koroške.

V imenu letošnjega gostitelja je udeležence pozdravil predsednik skupščine Radovljica Leopold Pernuš-Igor, v imenu osrednjega odbora koroških partizanov pa Pavle Žavcer-Matjaž.

Čeprav naj bi bilo letošnje že tradicionalno vsakoletno srečanje posebej slovesno ob podeljevanju lepih spominskih plaket, pa je bila celotna prireditev pod mučnim vtisom pravkar preminulega vodje koroških partizanov – Karla Prušnika-Gašperja. O njegovi vlogi v slovenskem in sploh naprednem gibanju na Koroškem je govoril Pavle Žavcer.

Na Gorenjskem še živi 141 borcev in aktivistov, ki so aktivno delovali onstran Karavank. Ob letošnjem srečanju so vsi prejeli spominsko plaketo koroškega partizana.

KAREL MAKUC

NOVA GORICA

Seja predsedstva občinskega odbora ZZB NOV

V četrtek, 20. marca 1980, je bila v Novi Gorici seja predsedstva občinskega odbora ZZB NOV. Na seji so obravnavali informacijo o uvajanju usmerjenega izobraževanja v šolskem letu 1980/81. Vsi prisotni so v razpravi aktivno sodelovali in podprli prehod na tak način izobraževanja. Predlagali so nekatere dopolnitve. Poudarili so nujnost, da bi morali vsi tozdi in druge DO imeti srednjeročne in dolgoročne programe potreb po kadrih. Dogovorili so se, da bodo o tej temi seznanili vse borce na bližajočih se letnih skupščinah krajevnih organizacij.

Na seji so razpravljali tudi o podaljšanju samoprispevka v novogoriški občini za naslednjih pet let in sklenili, da bodo pri tem aktivno sodelovali vsi borci in podprli podaljšanje, ker se zavedajo, da smo v preteklem obdobju s sredstvi samoprispevka mnogo zgradili, in da so se zbrana sredstva bogato obrestovala. Vse to pa je tudi dokaz visoke zavesti vseh občanov.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

TRNOVLJE

Urejeno dežurstvo

Zveza borcev NOV Trnovlje je na svoji 9. seji obravnavala pohod Kurirčkove pošte. Med pohodom se bo kurirčkova pošta ustavila pri spominskem obeležju v Trnovljah.

Predlagali so v okviru krajevnega praznika 9. maja, naj bi zaslužni člani zveze borcev NOV prejeli plakete.

Dežurna služba je vsak prvi četrtek v mesecu od 15.-17. ure v prostorih ZB NOV pri KS Trnovlja. Odbor je več članom predlagal za posojilo – za ureditev hiš.

Vse politične organizacije in krajevna skupnost Trnovlje praznujejo svoj prvi praznik na dan 35. obletnice osvoboditve 9. maja. KK SZDL je na konferenci izvolila svoj iniciativni odbor, je že začel z delom na območju terena Trnovlje, kjer so že zasadili več grmičevja.

VIKTOR DOBRIŠEK

RADOVLJICA

Program za odpravljanje pomanjkljivosti

Sekretariat akcije Nič nas ne sme presesteti pri koordinacijskem odboru za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito je posredoval predsedstvu OK SZDL Radovljica predlog akcijskega programa za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti, ki so se pokazale v krajevnih skupnostih in ozdih ob lanskoletni akciji Nič nas ne sme presneti. Program vsebuje naloge, nosilce nalog in časovne roke, v katerih morajo biti odpravljene pomanjkljivosti. Predlog akcijskega programa je bil že v razpravi v vseh občinskih družbenopolitičnih organizacijah, predsedstvo OK SZDL pa ga je potrdilo na seji prejšnji teden in ga že posredovalo v izvajanje vsem odgovornim nosilcem akcije.

CELJE

Partizanski kurirji o svojem delu

V petek, 14. marca 1980, je bila v Celju redna skupščina nekdanjih partizanskih kurirjev savinjskozasavskega območja.

V svoji dveletni mandatni dobi je odbor soorganiziral odkritje šestih spominskih obeležij, in to padlim kurirjem TV postaje 2 S na Sladki gori, neznanemu padlamu kurirju na Čreti nad Vranskim, padlim kurirjem zgornjesavinjske doline v Savinjskem gaju v Mozirju, spominsko obeležje v Bočju med Bregom in Loko pri Zidanem mostu, kjer je bil stalni prehod štajerskih kurirjev čez železniško progo Zidani most-Zagreb ter čez Savo na Dolenjsko, za padle kurirje TV postaje 24 S v Zgornji Rečici nad Laškim in obeležje TV postaje 34 S v Šentvidu pri Zavodnjah nad Šoštanjem. Pomembnejša akcija je bila tudi splovitev rekonstruiranega čolna na kurirskem prehodu čez Savo med nekdanjima reletjima postajama 3 S in 29 S pri Jevnici oziroma Senožetih. Odprli so tudi stalne razstave fotografij partizanskih kurirjev v NOV in sicer v sejni sobi krajevnih skupnosti Loka pri Zidanem mostu, v osnovni šoli v Rečici nad Laškim ter v osnovni šoli v Zavodnjah nad Šoštanjem.

Stroške teh akcij so krili iz čistega dohodka od prodaje stenskih koledarjev, ki jih je izdala 4. brigada VDV partizanskih kurirjev Slovenije.

Na skupščini so sprejeli tudi nov poslovnik in izvolili nov pododbor, ki mu predseduje tovariš Antloga Karel-Drago iz Žalca. Sprejeli so tudi načrt dela za leto 1980 in finančni načrt. Poudarjeno je bilo tudi, da je treba izpopolniti evidenco kurirjev po regijah in posvetiti čim večjo skrb in pozornost socialno šibkim in bolnim soborcem. Ugotovljeno je bilo tudi, da je evidentiranih na savinjskozasavskem območju 208 še živečih partizanskih kurirjev. Posebej je bilo sklenjeno, da vsi po svojih močeh čim bolj aktivno sodelujejo v delu naše samoupravne socialistične družbe.

TONE KOČAR

ZGORNJI DUPEK

Sprejeli so program dela

Krajevna organizacija ZZB NOV Zgornji Duplek je imela 2. februarja 1980 svojo letno konferenco zbora članov ZZB NOV. Od 19 se je udeležilo 15, ostali se iz zdravstvenih razlogov niso odzvali.

Na letni konferenci je bil sprejet program dela za leto 1980, delo predvsem NNNP – 79/80, kakor SLO in DS in ureditev okolja spomenika bratoma Greif.

JUSTINA JURGEČ-RAVNAK

Prednosti, ki se jim ne kaže odreči

Tri srca, vir zdravja, pomoč človeku

Semkaj so prihajale že rimske legije pa tudi križarji, ki so tukaj kar ostali.

Zanesljivo ga ni Slovenca, ki bi ne poizkusil vsaj enkrat znano radensko slatino in gotovo je tudi, da najbrž večina Jugoslovancev pozna to izredno zdravilno vodo, ki ji navsezadnje priznavajo pomembnost pri ohranjanju zdravja tudi izven meje naše domovine. Radenska slatina s svojim znakom, tremi srci, je priljubljena pijača za mnogo ljudi, ki jih ne ločijo leta: šumeča pijača je prav tako draga starejšim kot tudi otrokom, ki še raje posegajo po njej, kadar stoji na mizi v obliki deita in še nekaterih drugih brezalkoholnih pijač na osnovi radenske mineralne vode, ki postaja danes nepogrešljiv gost v domači sleherni družini. Radenska je torej hišni prijatelj, ki nikoli ne zataji.

Pisalo se je leto 1833, ko se je študent medicine Karl Henn potikal med obmurskimi livadami in nenadoma postal pozoren na kлокotanje vode in plina: naletel je na vrele mineralne vode, ki so jih domačini že poznali in tudi slutili njihove zdravilne lastnosti. Karl Henn ni ostal le pri tem. Klokotajoče čudo je začel raziskovati kot zdravnik: našel je zdravilno sredstvo, ki je kljub napredku medicine obdržalo polno medicinsko vrednost. Obdržalo je torej vse tiste lastnosti, zaradi katerih radenska danes slovi v svetu in se postavlja ob bok tako zelo znani mineralni vodi, kot je vichysjska v Franciji. Obe vodi sta kemično skoraj popolnoma enako sestavljeni, torej so tudi učinki podobni. Svetovni sloves vichysjske vode je tudi sloves radenske!

Dobra je radenska, kadar človeka zažaja, še bolj pa je takrat, kadar je treba človeku vrniti njegovo največje bogastvo, zdravje. Radenci že od leta 1882 slove kot zdravilišče za bolnike, ki jih peče okvara na srcu ali ožilju, bolezn ledvic in sečnih poti. Brezglava dirka za časom, nenehni boj za dobrino, stiska modernega, utesnjenega človeka, pušča močne sledove v zdravju človeka. Vse več tistih, ki vsega tega niso zmogli in jih je zato potisnilo življenje ob steno, obremenjene z boleznijo, se zateka v Radence, išoč zdravlja, pa tudi sprostitve in miru. Pitne in kopalne kure in druge vrste terapij so načini, ki jih zdravniki predpisujejo bolnikom. Tudi na to so pripravljeni v Radencih. Porok kvalitetnih uslug so sodobno opremljeni laboratorij za kemično in biološko kontrolo, moderni terapevtski prostori z najrazličnejšimi napravami za inhalacije, različna obsevanja, posebne kadi za mineralne kopeli in podvodno masažo, suho masažo, telovadnice pa veliki plavalni bazen s savnami in sloariji.

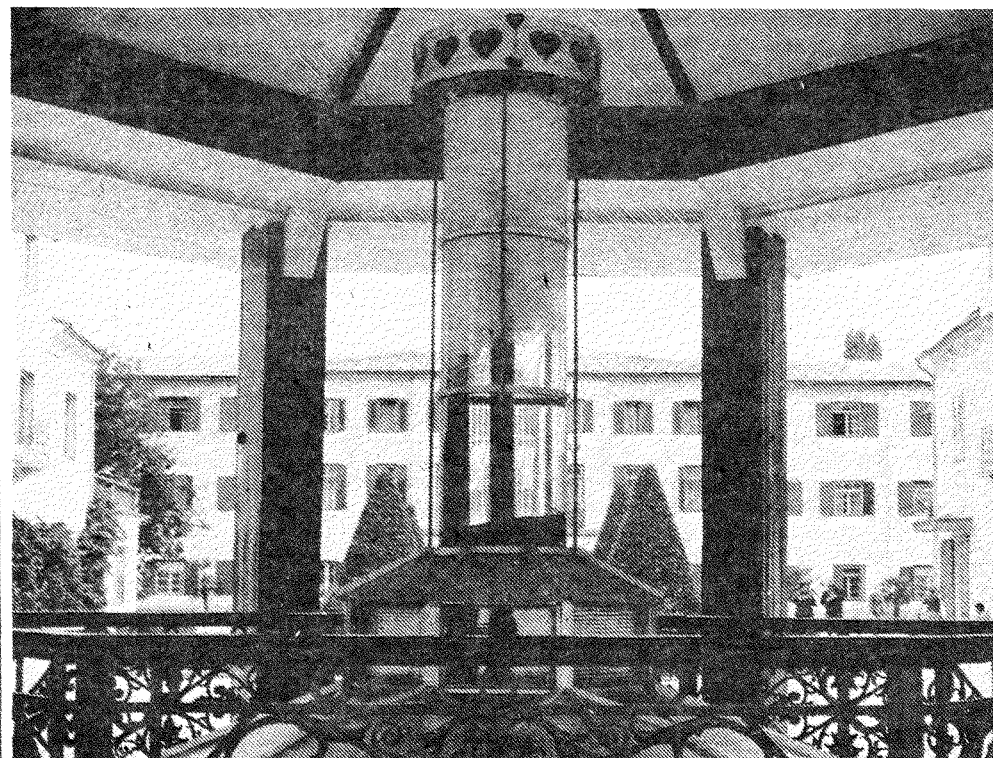
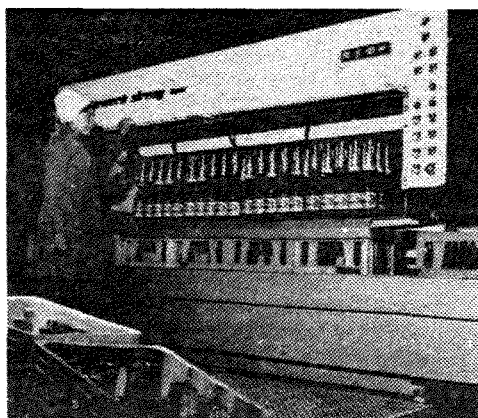
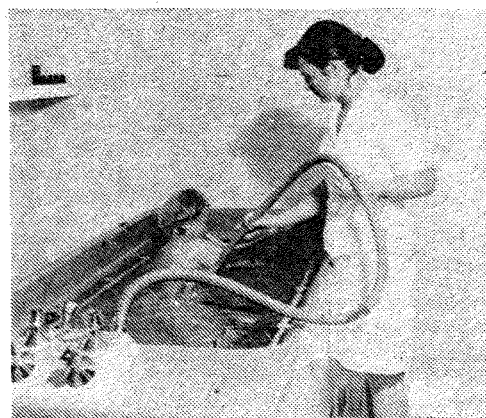
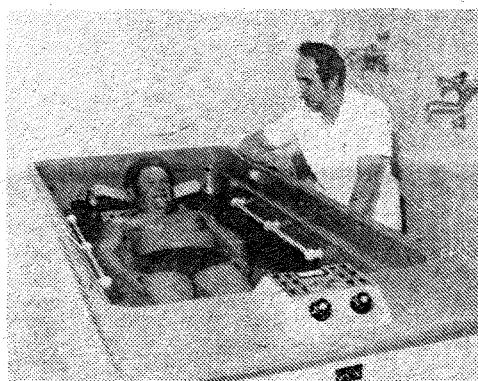
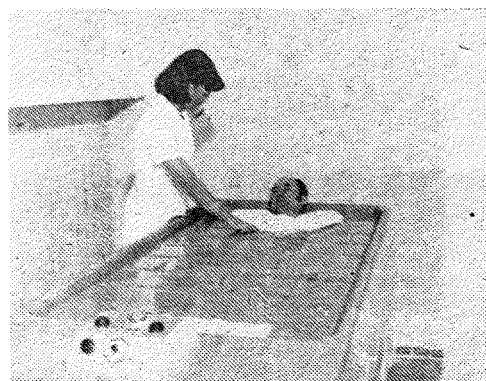
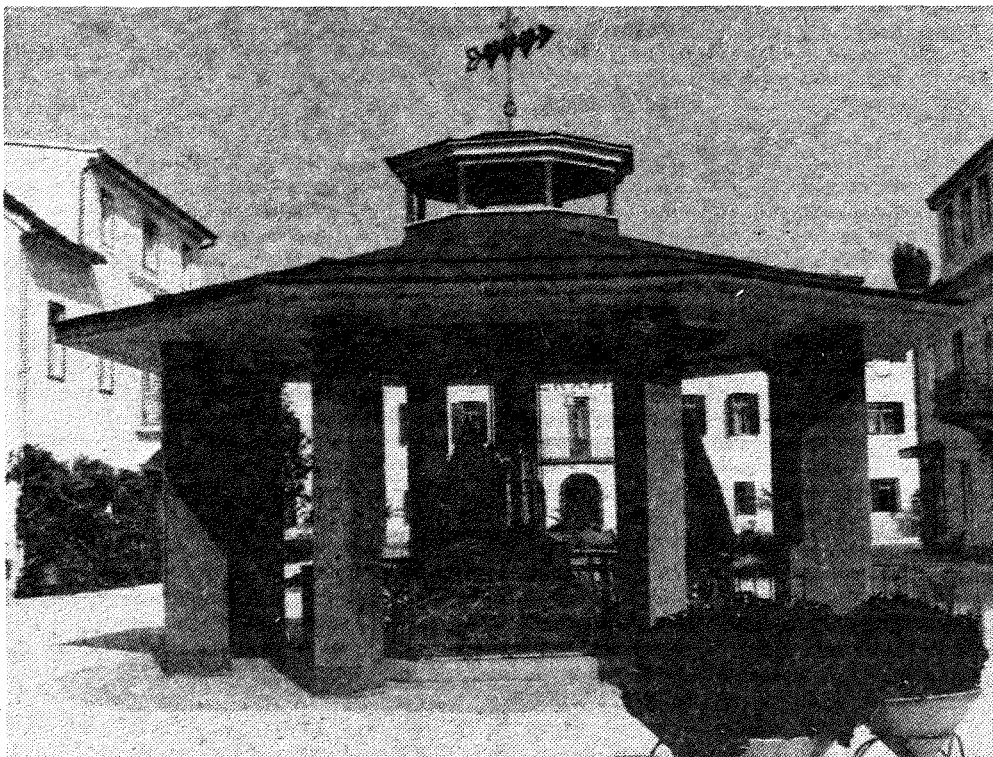
V treh dneh celotne preiskave

Zdraviliška dejavnost koraka s časom, zamud ne sme biti, človeku je treba kar najhitreje pomagati, zagotavljajo v Zdravilišču Slatina Radenci. V zadnjih dveh letih so še posebej razvili preventivne preglede srca in ožilja, ki postajajo vse bolj zanimivi za paciente, saj lahko gostu v treh dneh opravijo celotne preiskave. Zapisati je treba, da so ti preventivni pregledi pritegnili že do sedaj precejšnje število delovnih kolektivov in ustanov, ki jim ni vseeno, kakšno je zdravje njihovih ljudi. Izjema seveda niso posamezniki, če to žele.

Pomembno vlogo v zdraviliški dejavnosti imajo specialistične zobne ambulante, kjer zdravijo najrazličnejše stne in zobne bolezni. Na voljo so popoln tehnični laboratorij, rentgen in še marsikaj drugega.

Težko bi bilo naštet, za kaj vse koristi voda, ki so ji tri srca simbol. In vendarle, k njej se bodo zatekli tisti, ki jih mučijo neustaljeni krvni pritisk in lažje oblike ustaljenega zvišenega krvnega pritiska. Po njej bodo posegli ljudje s pridobljenimi srčnimi hibami in se napotili na zdravljenje v Radence, če seveda ni znamenj vnetja srčne mreže in odpovedovanja srca. Po zdravje bodo prišli v ta miren, prijazen kraj bolniki s kroničnimi boleznimi srčne mišice pa spet tisti, ki so se že zdravili zaradi vnetja srčne mišice v bolnišnicah. Dobro bo delovala terapija na vse, ki so preboleli srčni infarkt ali bili operirani na srcu ali ožilju in imeli hujše motnje ožilja in srca. Še bi lahko naštevali, toda za to so poklicani strokovnjaki, ki bi v zdravilnem učinku vode najbrž še našli kakšno možnost.

Srčni bolniki radensko dobro poznajo in jo cenijo, nič manj pa ne slovi pri vseh tistih, ki jih spravljajo ob živce in dobro voljo, s tem pa tudi ob veselje do dela, bolezn ledvic in sečnih poti. Če imate kronično vnetje ledvic in sečnih poti, v

Radencih vam bodo pomagali in pomagali vam bodo, če vas peče kronično ali ponavljajoče se vnetje mehurja in ledvičnih česčasic ter kronični prostatitis. Znebili se boste ledvičnega peska u-atnega ali oksalatnega izvora, mnogo pa vam bo pomagano, če se boste podali v Radence po operaciji ledvičnih kamnov. Tudi tisti, ki so jih kdajkoli vznemirjale funkcionalne prebavne motnje, vedo, kaj pomeni bolnemu človeku radenska in naposled tudi tisti, ki imajo sladkorno bolezen, če so seveda navzoča znamenja bolezn ožilja in živcev.

K vsemu temu prištejmo še kopalne kure, diete različnih vrst, fizioterapijo, ki je na moč razvijana, saj obsega suhi del, razgibalne vaje, masažo in plinske kopeli in pa mokri del, v katerem so zajete podvodno razgibavanje, menjajoče ročne in nožne kopeli, stenske prehe, Kneippovi polivi, parafinske obloge pa obsevalno terapijo in drugo.

Možnosti, prikopati se znova do zdravja, je torej dovolj. Tega se vse bolj zavedajo tudi borci narodnoosvobodilne vojne, ki se čedalje številčneje zatekajo v Radence.

Borci prihajajo po zdravje

Lani je prišlo v Radence iskat zdravlje skorajda tisoč sto vojaških vojni invalidov in okoli sto sedemdeset borcev. Povprečno je vsak izmed njih prebil v Zdravilišču Radenci nekaj več kot štiriindvajset dni in – bili so zadovoljni. Tako kot so zadovoljni tudi ostali gostje, med katerimi je vse več gostov iz tujine.

Razlogov za zadovoljstvo je seveda več. Radenci ne pomenijo zgolj zdravilišča, zdravljenja, parkov in stezic pač pa tudi – in to navsezadnje ni tako nepomembno – zabave. Zabave, ki jo gost lahko izkoristi kadarkoli, če to želi in če to zna. Navsezadnje, k Radencem spada tudi hotel Diana v Murski Soboti, ki so ga zgradili pred trinajstimi leti, s svojim rekreacijskim centrom ter počitniškim domom Goričko v Gornjih Petrovcih v gričevnatem svetu Goričkoga, v mirni okolici sredi travnikov in gozdo. Že šest let je na voljo hotel Jeruzalem v Ljutomeru, ki je znan po starih kulturnih spomenikih, konjskem športu in rekreacijskem centru. V neposredni bližini so slikoviti vinski griči, znani po kvalitetnem vinu, če vam je všeč ribolov, vam je na voljo Mura. Osem kilometrov vstran je termalno kopališče Banovci, ki so prav tako član velike družine Radenske. Sedem kilometrov od Murske Sobotice, ob robu žitrodne prekmurske ravnine, leže Moravci, prijetna vasica pod gozdnatim gričevjem Goričkoga. Zdravilišče Moravci je nastalo pred dvajsetimi leti, ko so pri iskanju nafte v globini tisoč štiristo metrov odkrili termalno vodo. V štirih odprtih bazenih je užitek za ljubitelje močno tople vode enkrat: dvainšestdeset stopinj Celzija ni malo. Moravci pa so pomembni ne le zaradi tople vode, pač pa iz povsem zdravstvenih razlogov. Še posebej se jih bodo razveselili tisti, ki jim revma greni sicer udobno življenje.

Onkraj meje, na avstrijskem Koroškem, se je Trem srcem pridružil še hotel korotan.

Vabljalnost Radenc pa bi lahko iskali še kje drugje, saj so Radenci danes zdraviliški kraj, ki je znan tudi daleč onstran naših meja. Ležijo v prvobitni pokrajini, v bližini sodobnih poti pa so kljub temu skriti, odmaknjeni od hrupa, onesnaženega zraka, vrveža in drugih nadlog sodobnega sveta. Kdo si ne želi, da bi ga zjutraj prebudile ptice? Kdo si ne želi spoznati bogate dediščine narave, kulturno zgodovinskih spomenikov, ki jih tod in v okolici ni malo? Za vse to so na voljo številni izleti, ki jih za goste prireja zdravilišče. Odpeljali vas bodo v Mursko Soboto, Moravske toplice, Bogojino in videli boste muzej, Plečnikovo cerkev v Bogojini, domače lončarstvo v Filovcih, v motelu Čarda pa stopili na znameniti prekmurski bogač. Naslednji dan vas bo pot morda zanesla v Ljutomer, v gorice, pa v starodavni Ptuj, Ormož, na grad Borl, ki ga imajo Slovenci iz časa okupacije v slabem spominu. Kdor ne pozna Pohorja in Maribora, mu bo usteženo, usteženo pa bo tudi tistim, ki bi se radi napotili na izlet izven domovine, v Gradec ali Lipnico, avstrijsko Radgono in še kam. Zahtevnostem so na voljo različne kulturnozabavne prireditve in družabni večeri.

Radenci imajo prednosti, ki se jim ne kaže odreči, toda največja je – tri srca zagotavljajo zdravje.

Zlohotni odmevi zločina v Podkorenu

»Borca Miha Ariha je ubil sovaščan s sekiro. Misel na njegovo smrt me še danes zaskele kot nezaceljena rana.

Kmet Franc Pečar, po domače Senca, iz Podkorena, je bil dober gospodar, pobožen, varčen, celo skopuški. Hitlerjevemu režimu je bil ponižno vdan, ob nekaterih ukrepih pa kar zagret. Nemške oblasti so ga imenovala za referenta za prehrano. Če je odgovoren za prehrano, potem naj poskrbi še za nas, smo modrovali in se napotili v vas. In tako smo nekega januarskega večera 1944. leta stopili v njegovo hišo.

Nahrbtniki so prazni, v žlodcih se prepleta pajčevina, moč nam peša, smo potarnali gospodarju.

Ne dam ničesar, je zaročantil. Sami vzemite, kar potrebujete. Podpirati partizane je kaznivo dejanje.

Nekaj bomo pa že dali, ga je mirila sestra Neža. Počakajte, skuhala vam bom čaj z žganjem.

Medtem ko smo srebali čaj, se je moč živčno sprehajal gor in dol. Hišo smo zapustili s polnimi nahrbtniki hrane.

Naslednjega dne nas je Senca prijavil policiji in orožnikom. Tekal je po vasi od hiše do hiše in rotli ljudi, naj Nemcem pomagajo uničiti partizane. O tem smo bili takoj obveščeni. Bil sem besen in začuden hkrati. Gremo zopet k Sencu, sem dejal borcem, in jim razložil namen akcije. Ponovno bomo pri njem napolnili nahrbtnike in njegova sinova mobilizirali v našo vojsko. Franca in tistega, ki je prišel iz nemške vojske na dopust. Starega pa bomo opozorili, naj ne bo tak in naj dobro premisli, kaj dela.

Devetega februarja 1944. leta zvečer smo prišli na dvorišče njegove hiše. Na drugi strani hiše pelje glavna cesta Podkoren-Kranjska gora. Na tej cesti sem postavil stražo in zasedo. Slišali so nas. Še preden smo potrkali na vrata, so že ugasnile luči. Trkali smo in jih klicali. Tišina. Nihče se ni odzval. Tudi butanje po vratih ni pomagalo. Začetna živčnost se je stopnjevala do kipeče jeze. Zgrabili smo kol in skušali s silo odpreti vrata. Miha je kot verica splezal po lesenih opornikih na balkon. Na balkonu je razbil šipo in z notranje strani odklenil balkonska vrata. Znašel se je v prvem nadstropju hiše. Znotraj smo zaslišali glas »Kaj pa ti delaš tu?« strel in ropot, kot bi nekaj zgrmel po stopnicah navzdol.

Skozi odprto okno so se na ves glas drle Sencova žena, sestra Neža in hčerka Marija in klicale Nemce. Miha nam ni odprl vrat. Nismo vedeli, zakaj ga ni več iz hiše. V daljavi so si Nemci z raketami dajali signale. Bližali so se

nam. Vpitje iz zgornjega okna nam je paralo živce. Nekdo od borcev je vrgel bombo, ki je skozi okno priletela v zgornji hodnik in eksplodirala ter ranila Nežo. Vpitje je prenehalo, ženske so se nekam skrile.

Umaknili smo se, prepričani, da se je Miha kot domačin nekam skril. A ga nismo nikdar več videli.

Drugi dan smo zvedeli, da sta ga oče in sin, oba sta Franca, pričakala pod stopnicami. Eden ga je s sekiro zadel v vrat, drugi v obraz. Kmalu je izdihnil.

Zjutraj so prišli Nemci in pred hišo fotografirali truplo. Naslednjega dne sta morila, oče in sin, pobegnili na Koroško, po vojni pa v Južno Ameriko, kjer sta oba že umrla. Sin Franc lani.

Mihovo truplo so Nemci skrivaj pokopali v zapuščeni baraki ob cesti Kranjska gora-Vršič, v bližini Mihovega planinskega doma, ki se prav zato imenuje po njem.

Miha Arih

Tako je pripovedoval nekdanji komandir grupe VOS za okraj Kranjska gora Stane Križnar-Ciril.

Zgodbo sem objavil v knjigi Sedem krst za Ronkarjevo družino in je ne ponavljam zaradi dogodka samega, ki ga ne gre pozabiti, pač pa zaradi odmeva te drame v današnji čas.

Pred leti, marca letos pa že drugič, me je na stanovanju v Ljubljani obiskal ožji sorodnik teh morilcev. In že drugič sem moral poslušati zlobno tolmačenje Arihove vloge med vojno.

»Bil je gestapovski agent,« mi zatrjuje, jaz pa sem samo zmajal z glavo, ker si ne morem predstavljati, da nekdo tako predrzno žali padlega borca. »Pridite k nam v Podkoren, pa boste slišali. To vsi vedo. Ta in ta ženska (imena si nisem zapisal, ker ga ne potrebujem) ga je videla, kako je šel kot partizan od meje sem prav v času, ko je na Koroškem padel narodni heroj Matija Verdnik. On je vedel, kje je, on ga je izdal. Ti-

sta ženska lahko to potrdi...«

»Kako lahko potrdi? Ga je videla na Koroškem pri Verdniku?«

»Ne, ampak iz tiste smeri je prišel.«

»Saj je vendar partizanil ob meji! Od kod neki pa naj bi bil prišel?«

»V Podkorenu je imel neki Müller počitniško hišico in Miha je zahajal k njemu v vas. Saj ste slišali za Müllerja, kajne?«

»Ja, znano mi je, da je bilo pri gestapu, policiji in SS okoli 500 Müllerjev, eden od teh pa je bil šef uprave gestapa v Berlinu. Je ta imel počitniško hišico v Podkorenu?«

»Ne, trgovec je bil v Celovcu. Hočem reči, je še, če ni umrl, ampak pred dvema letoma sem še govoril z njim.«

»Je bil gestapovec, nacist?«

»Ne vem, kaj je bil, toda Miha je hodil k njemu.«

»Miha je bil mizar in je pri vas v hiši polagal pod v neki sobi, mogoče je tudi za tistega Müllerja opravil kakšno mizarstvo uslugo. Sicer pa je Müller le trgovec in nikjer ni ne zapisano ne rečeno, da je bil ali da je slab človek.«

»Poslušajte, Vidic, Miha je bil agent gestapa in je popolnoma normalno, da sta ga Senčarjeva ubila. Jaz sem bil tedaj v vasi in sem ga videl mrtvega. Moje prepričanje, kaj je bil Miha, sem povedal bivšemu jeseniškemu predsedniku občine, ki mi je dejal, da bi se zadeva lahko kako uredila, če ne bi bil na spominski plošči (daleč od tega, da bi verjel njegovim besedam). O tem sem govoril tudi z miličnikom mejne milice na Korenskem sedlu. Svetoval mi je, naj vas še enkrat obiščem, da bi dogodek drugače opisali. Hočem reči, napišite odkrito, da je bil Miha agent gestapa in izdajalec, Senčevi pa žrtve, ker ljudje tega ne vedo.

Pisal bom Druschkeju v Heidelberg. On mora to dobro vedeti. Naj mi odpiše, ali imam prav ali ne. Boste že videli nekega dne...«

Bilo mi ga je dovolj. Vstal sem, snel njegov plašč z oblačnika in mu z resnim glasom »svetoval«: »Najboljše bi bilo, če bi kar sami odšli v Heidelberg k Druschkeju po tisto potrdilo, kaj je bil Miha.«

»Saj morebiti bi bilo pa res tako najbolje... Veste, avstrijski časopisi so pisali, da bi on že prišel v Jugoslavijo, pa ga naši nočejo, ker preveč ve.«

Bil sem srečen, ko sem za njim zaprl vrata.

Kakšna predrznost. In to brblja povsod, vsaj tako sem posnel iz razgovora.

Jože Vidic

Trije rodovi naprednih Govedičev iz Prebolda

Leta 1975 je izšla brošura Komunistična partija v revolucionarnem delavskem gibanju Savinjske doline (1920-1941). Avtor Anton Kotnik je imetnik partizanske spomenice 1941 in znan kot komunist v Preboldu. Zgodovino je sestavil torej tudi kot osebni poznavalec članov in simpatizerjev KPS, vendar se mu je vanjo Vrinilo dokaj zmot ter pomanjkljivosti oziroma opustitev imen in oseb, ki so prispevale k partijski organizaciji pa tudi društvom kmečkih fantov in deklet v Savinjski dolini. Moji podatki naj bi bili podlaga za preverjanje in upoštevanje pri novi zgodovini KPS v Savinjski dolini.

Drago Košmrlj je v brošurici Prlekija v boju za svobodo v osmem zvezku po zapovrstnem redu Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem - vsaj tako se zdi - doslej najtočnejše skril delovanje Društev kmečkih fantov in deklet (DKFID)

Pripominjam, da bodo verjetno tudi moji podatki pomanjkljivi, vendar moj namen je pošten.

V bližini cerkve v sv. Lovrencu (zdaj se vas imenuje Gornja vas) pri Preboldu je bilo dvonadstropno poslopje, od leta 1491 imenovano Štok. V stoletjih je to poslopje preživelo več prezidav, domače ime Govedičevina pa je ostalo. Zadnje stoletje so lastniki srednje velike kmetije Kačevi. Izmenjali so se trije rodovi, od katerih so nekateri vredni omembe v knjigah, ki bodo v prihodnje obravnavale zgodovino Savinjske doline, pa naj bo izhodišče zanje tako ali tako.

Trdim, da Savinjska dolina zadnje stoletje ni bila zgolj naključno prizorišče mnogoterih dogodkov, ki so tako ali drugače dokazi, da so lahko uspeli, ker so jim prispevali prebivalci posamič ali pa tudi kar kot enovito napredno opredeljene družine. Med mnogimi od Letuša in Vranskega do Žalca je takih družin precej.

Franč Kač, rojen 1879, umrl 1926, je bil prvi slovenski župan v Preboldu po prvi svetovni vojni, izvoljen na listi socialdemokratske stranke. Po izvolitvi mu je prišla čestitka številna »delegacija« s podoknico. Nekaj »viž« je prispevala godba na pihala iz Zabukovice, se pravi, iz znane napredne in revolucionarne postojanke že osveščenih komunistov.) Franc Kač, Govedič iz današnje Gornje vasi pri Preboldu, je imel tri sinove in eno hčerko. Njegov sin Franc je prevzel kmetijo, slovel je kot dober hmeljar in simpatizer DKFID ter OF, umrl pa je leta 1971. Hčerka Marija še živi. Sin Ivan, borec NOB, po vojni družbenopolitični delavec, zdaj živi kot upokojenec v Gornji vasi in opravlja zahtevne posle tajnika krajevne organizacije zveze borcev, je član ZK.

Sinovi Franc, Jože in Ivan so sodelovali z OF takoj od začetka okupacije, prestali mučenja v zaporih z večjimi ali manjšimi posledicami. Ivan s priznanjem statusa borca od 1942 je v Starem piskru dobil tolikšne poškodbe, da se mora stalno zdraviti. Tudi letos je v bolnišnici. Franc je dočkal s posledicami trpljenja v Starem piskru prezgodnjo smrt. Najmlajši, Jože Kač, pa je bil ustreljen 2. oktobra 1942 v Mariboru. Rodil se je v Gornji vasi pri Preboldu, 20. aprila 1917. Član društva Sokol je postal kmalu in nastopal na več sokolskih zletih kot odlični telovadelec. Spoznal se je z rojakom, narodnim herojem Slavkom Šlandrom, ter znanim predsednikom DKFID Ivanom Kronvškom iz bližnje Orle vasi in urednikom predvojnega mesečnika Gruda. Poleg teh dveh je bila pravzaprav vsa družina Kačevih v tesni zvezi z znanimi revolucionarji Hribarji, zlasti s Francem in Rudijem ter z družino Zagožanovih.

Leta 1932 so v sv. Lovrencu ustanovili Društvo kmečkih fantov in deklet.

Jože Kač je kot prvi in najzgovornejši pobudnik postal ob ustanovitvi DKFID v sv. Lovrencu (zdaj Gornji vasi) tajnik, pozneje so ga izvolili za predsednika. Organizira-

ral ali pomagal je prirejati mnoge »tekme koscev in žanjic« po Spodnji Savinjski dolini, sodeloval pri postavljanju iger na takratne ljudske odre ter bil stalni poročevalec in občasno pisec samostojnih prispevkov v mesečnik Grudo. Sedež in knjižnica DKFID sta bila pri Govedičih oziroma zdaj Kačevih. O vsem tem so takratne oblasti kajpak izvedele in že pred NOB leta 1936 pri njih dvakrat opravili hišno preiskavo.

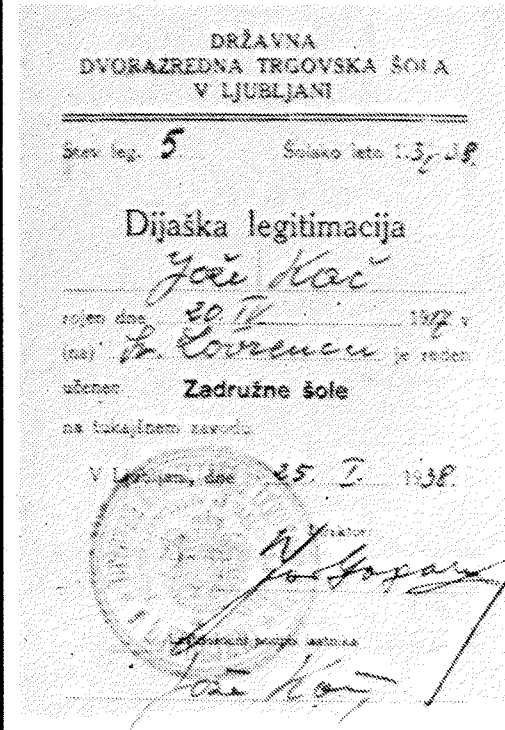
Že leta 1940 je bil zaupnik Rdeče pomoči in njegovi prispevki niso bili majhni, za kar vedo zgodovinarji KPS. O članstvu v KP oziroma Skoju nimam pritrilnih izjav, čeprav verujem v to. Raziskali bodo prihodnji pisci zgodovine KP v Savinjski dolini.

Takoj ob okupaciji je Jože Kač rešil večino knjižnice DKFID in jo skril tako spretno, da so knjige preživele NOB. Sodeloval je pri organizaciji izleta na Mrzlico leta 1941. Skupno z vodilnimi iz rudarskih revirjev in Savinjske doline je Jože Kač na Mrzlici pridobil člane za odporniško gibanje. Oktobra leta 1941 so pod kozolcem Vinka Kupca iz sv. Lovrenca (Gornje vasi) na iniciativo okrožnega sekretarja KPS Pečnika ustanovili prvi odbor OF. Jože Kač je bil kot vodilni in najučinkovitejši član OF že oktobra leta 1941 aretiran. O izdaji pišejo razni pisci iz Savinjske doline, z več ali manj napačnimi ali vsaj pomanjkljivimi podatki.

Kačevi so v hudi zimi 1941/42 nudili večjemu številu ilegalcev zatočišče v prostorih Govedičevih. Avgusta leta 1942 so se Kačevi znašli znova v celjskem Starem piskru. Največ je pretrpel prav Jože Kač, za katerega so izdajalci vedeli povedati toliko slabega, da ga molk ni mogel rešiti. Drugega oktobra 1942 so ga okupatorji v mariborskih zaporih ustrelili.

Moj končni predlog: Ali ne bi bilo prav in pošteno, če bi ali ob kozolcu, kjer je bil ustanovljen prvi odbor OF, ali pa na hiši Govedičevih vzdali skromno obeležje?

Jaka Slokan

Jože Kač, ustreljen v mariborskih zaporih 2. oktobra 1942

Narodni heroj Beneške Slovenije

Živega me sovražnik ne sme dobiti v roke, zadnja krogla bo zame

Tako je velikokrat govoril narodni heroj Marko Redelongi-Benečan. potem ko je bil marca 1944 nad vasjo Robedišče težko ranjen v noge.

Marko Redelongi-Benečan, ki je bil rojen v gorski vasi Zapotok v Zapadni Benečiji – Italija, 24. aprila 1912, je bil eden izmed prvih partizanov v Beneški Sloveniji in je po razpadu Italije tudi med prvimi zbiral beneške fante za odhod k partizanom. Za neštete zasluge in junaštva ter kot dober in hraber strateg, partizan, komandir čete, namestnik komandanta 4. bataljona Bazoviške brigade, komandant 2. bataljona Briško-beneškega odreda itd. je bil proglašen za narodnega heroja.

Nešteto drznih in uspešnih bojnih akcij na sovražnika je bilo njegovih. Ena najdrznejših in uspešnih akcij je bila med drugimi tudi tista, ko je kot komandant 2. bataljona Briško-beneškega odreda, katerega komisar je bil pa Alfonz Perat, doma iz Livka, sredi marca 1944 vodil glavnino bataljona globoko v osrčje Furlanske ravnine v napad na nemško vojaško letališče Belveder blizu Udina, kjer je Markov bataljon, kot so ga velikokrat imenovali borci, uničil 9 letal, več kamionov in 28 pilotov, kot je po tem napadu pisal sam italijanski tržaški dnevnik Il Piccolo.

Nemci so prav zaradi tega napada začeli mrzlično iskati partizanske enote po vsem tamkajšnjem hribovju in še posebno po hribih in grapah zapadne Beneške Slovenije.

Po pripovedovanju še živečega takratnega komisarja 2. bataljona Briško-beneškega odreda Alfonza Perata in drugih borcev te enote in terenskih aktivistov Breginjskega Kota ter brata Marka Redelongija se je po tem napadu na letališče Belveder in skoraj istočasnem sovražnikovem napadu na ostali del bataljona, ki je ostal v Plazeh nad Breginjem, se je 2. bataljon premaknil iz taborišča v Plazeh in se utaboril v stajah pod hribom Ivanac, nad našo najzahodnejšo vasico Jugoslavije, nad Robediščami. Že drugo jutro sta pritekla star partizan Jože Miklavič – Ponedeljek iz Idrskega in Črnejev iz Benečije, ki sta bila vsak na drugi strani v izvidnici, in sta vsa zasopla sporočila, da se iz vasi Črni vrh in Logje-Breginj v smeri proti novemu taborišču bataljona pomikata dve močni sovražni koloni. Komandant Marko je takoj razporedil bojne položaje. Ruski vod z dvema šarčema, ki ga je vodil komandant voda Nikolaj iz Ukrajine, se je pravočasno prebil na vrh hriba Ivanca, kjer je iz dobrih položajev obvladoval celotno bojno področje.

V tem boju je padel komisar 1. čete, hraber študent iz Maribora, ki je pobegnil iz italijanske internacije in se priključil enoti, medtem

ko je bil komandant bataljona Marko Redelongi težko ranjen v noge.

Po ranitvi so borci Marka čez nekaj dni na željo sestre odnesli v bližino domačega kraja pod pečino v potoku, kjer so ga oskrbovali svojci in Markova žena Marija. Vendar tudi tu ni bil dolgo časa, ker ni bilo varno. Za ranjenega Marka je izvedel tudi župnik iz Mažarole, ki se je sam ponudil, da bi ga vzel zaradi varnosti in oskrbe v župnišče. Po dogovoru sestre in brata z župnikom so ga nesli v sosednjo vas Mažarola v župnišče, kjer ga je skrival, oskrboval in zdravil župnik.

Po večdnevni oskrbi v župnišču je Marko slutil, da so zanj izvedeli sovražniki in se ni čutil več varnega tudi v župnišču, zato je po sestri poslal sporočilo štabu, naj ga čimprej premestijo drugam. Komanda bataljona je na to Markovo sporočilo takoj poslala skupino borcev prostovoljcev, med katerimi je bil tudi namestnik komandanta 2. bataljona Avgust Vrečar, doma iz Borjane.

Na lastno željo so Marka odnesli v začasno zavetišče, ki je bilo pod zavetno previsno skalo med vasi Logje-Podbela, zahodno od Podbele, kjer ga je v glavnem zdravil partizanski bolničar Milenko Vodopivec, doma nekje iz Vipavske, katerega so kasneje v Breginju ujeli Nemci, ga nečloveško mučili in ga nato odpeljali v nemška taborišča. Na tem mestu so s hrano in zdravlili skrbeli za ranjenega Marka tudi njegova žena in najbolj zanesljive aktivistke in aktivisti iz Podbele itd.

Vendar tudi nad tem skrivnim krajem zdravljenja, kjer je nekaj nižje šumljala reka Nadiža, so se začeli zgrinjati črni oblaki izdajstva. Zato je Marko spet sporočil in zaprosil, naj ga čimprej premestijo na kakšno drugo mesto, da bi sovražnik izgubil sled za njim. Spet je prišla zvesta patrola prostovoljcev na čelu z namestnikom bataljona Vrečarjem ter ga odnesla v vas Breginj, kjer se je nekaj dni zdravil pri zavedni partizanski družini Marije Šimacove, nato pa tri tedne pri drugi partizanski družini Felicite Šimacove, kjer je še vedno poleg imenovanih družin skrbel za zdravljenje Milenko Vodopivec, tako da se je ranjeni Marko že s pomočjo berglje rahlo naslanjal na ranjeno nogo in se že počasi sam premikal.

V tem času je sovražnik v Breginju aretiral številne terenske aktiviste. In prav zato je tudi to mesto zdravljenja v Breginju postalo nezanesljivo. Štab bataljona je ponovno poslal skupino prostovoljcev, v kateri so bili vodja skupine Vrečar Avgustin iz Borjane, Slavko-Mandotov rajonski aktivist iz Borjane, Slavko Perat in Just Perat iz Peratov, Nikolaj Šimac iz Breginje, Stanislav Klemenc iz Breginje in Stanko Mali, baje iz

Marko Redelongi, narodni heroj iz Beneške Slovenije

Ljubljane, ki so v noči med 2. in 3. majem 1944 ranjenega komandanta Marka na skrivaj odnesli iz Breginje na greben Brdca nad Breginjem, kjer so mu ob robu gozda naredili zasilno šotorišče, dokler ne bi dobili primernejšega kraja.

Dan pred usodnim dogodkom je Marko s to skupino, ki ga je prinesla iz Breginje, in ki je bila z njim tudi druge dni, naslonjen na bergljo, imel še politično uro, v kateri je načrtoval nove akcije in med drugim še dejal, da bi morala NOB trajati, dokler ne bi bila osvobojena tudi zaslužnjena in okupirana Beneška Slovenija. Drugi dan, ko so prinesli Marka na Brdca, je stari Šimac iz Breginje že prinesel v nahrbtnem košu hrano. Tisti dan je neka ženska iz Breginje, tudi v neposredni bližini novega šotorišča, prišla trebit senošet. Prav zato je namestnik komandanta Avgustin Vrečar, ki je vse dni vodil skupino in skrbel za Markovo varnost, predlagal naj bi zaradi te ženske, ki je videla novo šotorišče, premestili Marka drugam, kar pa je le-ta odklonil in to je bilo usodno.

Petega maja 1944 je Vrečar poslal nekaj borcev v patroljo, med tem ko so bili v šotorišču Marko Redelongi, Avgustin Vrečar, Slavko Čebokli, Mandot iz Borjane, Just Perat iz Livka in baje tudi Nikolaj Šimac iz Breginje

in bolničar Milenko Vodopivec iz Vipavske. V jutranji zori so Nemci pritisnili z vso silo iz vseh strani naravnost proti šotorišču na Brdcih. Avgustin Vrečar, ki je v glavnem odgovarjal za Markovo varnost, je tudi v tem brezupnem trenutku, ko so Nemci bliskovito napadli, hotel na vsak način pomagati in rešiti hrabrega komandanta 2. bataljona Briško-beneškega odreda Marka Redelongija-Benečana, vendar se je odločil Vrečar zgrudil smrtno zadet od nemškega rafala, medtem ko so se ostali še v zadnjem trenutku srečno prebili skozi nemški obroč.

Junaški komandant Marko, videč to tragedijo, opirajoč se na bergljo, se je še z zadnjimi močmi zavlekel v bližnjo kotanjo na Brdcih ter neusmiljeno sekal po sovražniku, dokler mu ni zmanjkalo municije. Da bi izpolnil svojo večkratno zakleto, da živega ne bodo dobili v roke, in je zadnjo kroglo, ki jo je hranil zase, pogнал skozi mlado junaško srce. Ko so se Nemci zmagoslavno vračali iz te akcije, so skozi vasi v Breginjskem kotu na puškinih ceveh nosili in vihteli titovki padlega komandanta Marka Redelongija in namestnika komandanta Avgustina Vrečarja.

Drugi dan, ko so se Nemci vrnili nazaj v svojo postojanko Kobarid, so domačini padlega Vrečarja pokopali na domačem pokopališču v Borjani, Marka Redelongija, ki mu je domači pevski zbor zapel še zadnjo žalostinko, so pokopali na pokopališču v Sedlu.

Marko Redelongi se je kot namestnik komandanta 4. bataljona Bazoviške brigade odlikoval tudi v težkih bojih 8. in 9. novembra 1943 z nemškimi esesovci na območju vasi Matajur v Beneški Sloveniji, ko je padlo 30 naših borcev in je bila brigada obkoljena. Prav Marko je na vrhu Matajurga in nižjih grebenih s svojim šarcem sekal po Nemcih ter držal grebene teh vrhov Matajurga, pod katerega vrhovi sta se štab in glavnina brigade srečno izvlekla iz obroča.

Po teh dogodkih so na domu Nemci poiskali Markovega očeta ter ga sramotno vlačili po rojstni vasi Zapotok, ga nečloveško mučili in ga na koncu za vzgled drugim vaščanom obesili.

Preteklo leto so pred dnevom armije pri Starem selu novozgrajeno obmejno karavlo ob 35-letnici smrti poimenovali po narodnem heroju Marku Redelongiju. Spominsko obeležje z napisom Karavla narodnega heroja Marka Redelongija sta ob tej slovesnosti odkrila komandir karavle Jelič in tajnik organizacije ZZB NOV Staroselo, okolice Butal, ki je tudi dala predlog za poimenovanje karavle.

Ivan Kurinčič

Vinko Trinkaus

NAJMLAJŠI

6

Stani je vzel iz žepa cigareto in jo ponudil Milanu. Kako ga je prijatelj pogledal. Stani je zatresel z rameni, da se mu je pač posrečilo.

V sobo je stopil gestapovski častnik, ki je zadnji zasliševal Stanija. Ječarji so kriknili povelje, jetniki so utihnili. Častnik je bral ukaz. Že po prvih besedah so zaslutili, kakšen bo sklep: Obsojeni na smrt!

Neki jetnik je boleče kriknil, slišati je bilo globoke vzdihne. Jetniki so se spogledovali, nekateri so klonili glave. Potem so čakali, da je častnik odšel.

»Preklete,« je togoten siknil Milan. »Do tega trenutka sem še upal, morda pa le. Nek hudič se bo zgodil, konec vojne, srečna okolnost. Stani, naju bodo res ustrelili?«

Stani je gledal prijatelja. Zdelo se mu je, da Milana bolj jezi nemoč, kot ga boli, da ga bodo ustrelili. Staniju je bilo le žal. Za veliko stvarmi. In koliko bi jih še bilo?

Hribšek je prišel k njima. Milanu je le pokimal. Žalostno je pogledal Stanija.

»Lahko bi s tem Dorfmeistrom počakali. Njega bi tako in tako počili,« je razburjen mrmral Hribšek.

»Škoda, da jih niso počili milijon, dva! To bi zaleglo in mi bi bili prosti,« je razburjen povedal Stani.

Milan mu je zarotniško kimal, Hribšek pa je gledal Stanija. Očitno ni razumel. Bil je le strašno nesrečen, da ga bodo ustrelili.

Lepak, rdeč lepak, je pomislil Stani. Mama bo nekako zvedela. Morda bo rdeči lepak celo brala. Če bo,

krhka, zmogla toliko moči? Gledala bo v črke, brala znano ime. In to bo vse, kar ji bo sporočalo, da so ji sina ustrelili, da se ne bo vrnil od partizanov, kot ji je objokani ob slovesu obljubil. Zaradi mater je še posebej hudo umreti. Vsi drugi te lažje pozabijo. Le mati. Ampak, kaj more. Šli so, morali so med partizane. Kaj bi drugega? Tudi to so vedeli, od prvega trenutka – da vsi ne bodo preživeli. Bilo je le upanje.

Na dvorišče je prikorakala nova skupina policistov. V rokah so imeli koščke žice. Zgnali so jetnike v dve vrsti, potem so po dvema skupaj zvezali roke.

Stani je želel biti skupaj z Milanom, vendar se je Hribšek tiščal k njemu, da ga je spregledal Milanov začuden pogled. Milana so zvezali s čokatim, njega s Hribškom. Ko so bili vsi zvezani, so jih začeli seganjati v kamione.

»Kam nas peljejo?« je zanimalo Hribška. »Najbrž tja, kjer so počili Dorfmeistra. Menda v Frankolovo. Ne vem, kje je to. Nekje za cesto.«

Hribšek je kimnil, da razume. Zlezla sta na tovarnjak, prikrit s platneno streho. Vmes, med jetnike so sedali policisti. Mrki, nekoliko združeni, so kriknili za vsako malenkost. To je utišalo pogovore. Tovornjaki so zapeljali.

Tako torej, gremo. Stani je čutil, kako ga duši tesnoba. Kako bi temu ubežal? Zakaj traja, če ne bo potrajalo? Zakaj ne končajo precej, če so se odločili, da

Osemintrideset let od ustanovitve Prve slovenske brigade – 2. grupe odredov

Izkušnje prenašajo na mlajše rodove

Pred osemintridesetimi leti, 5. aprila 1942. leta, so se vojaško postrojili odločni že v bojih prekaljeni borci 2. štajerskega bataljona v idilični tišini skrivnostnih dolenjskih gozdov na Kremenjaku pri Sela-Sumberku, da bi poslušali najpomembnejše dnevno povelje enote, ki se je glasilo:

Pokrajinsko poveljstvo
Štajerskih partizanskih čet

Dnevno povelje št. 2

1. Pokrajinsko poveljstvo štajerskih partizanskih čet ustanavlja z današnjim dnem 1. Štajersko partizansko brigado.
2. V štab brigade odhajajo: komandant tov. Stane, politkomisar tov. Tomaž, zastopnik komandanta brigade tov. Skala, brigadni zdravnik tov. Vlada in začasni brigadni kurir tov. Bob.
3. V sestav 1. Štajerske brigade spadajo: 1. Štajerski bataljon iz Trboveljske, Savinjske in Pohorske čete in 2. ter 3. bataljon, organiziran na Dolenjskem. Pod direktno komando brigade spada RTV.
4. Z današnjim dnem se razčleni 2. štajerski bataljon na dva bataljona, to je na 2. in 3. bataljon.
5. V sestav 2. bataljona spadajo 1., 4., 5. četa, 1. mitr. vod in 1. konjeniški vod.
6. V sestav 3. bataljona spadajo 2., 3. in 6. četa ter 2. mitr. vod.

Smrt fašizmu – Svoboda Narodu!

Na položaju 5. aprila 1942

Komandant brigade Stane Politkomisar brig. Tomaž
Sledilo je povelje št. 1. 1. brigade s katero so bili imenovani komandanti in politkomisarji bataljonov in čet. Takšen je bil rojstni dokument 1. slovenske brigade 2. grupe odredov NOV in POS. Dokument je pomemben v tem, ker po formaciji nakazuje udarnooperativno enoto po vzoru formacije enot redne vojske in da je bila formirana po zgledu internacionalnih enot iz španske državljanske vojne.

Brigada je takoj po ustanovitvi razposlala čete s samostojnimi nalogami v razne smeri prvega osvobodjenega ozemlja na Dolenjskem. Od teh je ena od čet zaustavila avtobus pri vasi Zagradec in ubila karabinerja. Najtežji boj pa je vodila Oskarjeva četa, ki je imela nalogo, da patrolirajo v smeri Trebnja in justiciira izdajalca Bana, lesnega trgovca iz Trebnja. Toda izdajalec se je umaknil pod zaščito v italijansko posadko. Četa je pa zaradi neodgovornosti komandirja odšla prek proge proti Stari gori, kjer se je povezala z Dolenjsko četo, zvečer pa se umaknila pred dežjem na skedenj na Blatnem klanecu, čeprav je bilo v tem času strogo prepovedano prenočevati v poslopjih v vaseh. Še več, za edino zavarovanje je komandir postavil za kazen stražarja, ker se je opil, za celo noč. Stražar je zaspal. V zgodnjih jutranjih urah je prišel mimo cel bataljon italijanskih fašistov. Opazili so spečega stražarja in ga zaklali ter napadli speče partizane. Komandir je pobegnil, partizani pa so se zelo hrabro borili, v boju prizadeli Italijanom težke izgube, odbili Italijane sto do dvesto metrov na rob gozda, prebili obroč ter rešili vse orožje padlih in odnesli ranjence. Cena neprevidnosti in neodgovornosti poveljujočega komandirja je bila velika. Padlo je junake smrti 10 borcev ali ena tretjina čete.

Ko je bilo izdano naše taborišče v Bojanskem borštu, kake tri do štiri kilometre od močne italijanske posadke v Ivančni gorici, so Italijani začeli pripravljati napad. Štab je za to vedel, zato so poslali Jožetovo četo v zasedo pred Trebnjem. Zaseda je 17. aprila zasedla položaj neposredno ob glavni cesti v klanecu Medvejek pri Trebnju. V dopoldanskih urah je pripeljalo po cesti pet kamionov fašistične milice, ki so hiteli iz Trebnja v pomoč posadki v Ivančno Gorico, da napadejo taborišče Bojanski boršt. Z močnim ognjem iz neposredne

bližine so partizani uničili dva tovornjaka s posadko vred, zaplenili nekaj orožja, in ker so sovražniki iz ostalih vozil začeli obkoljevati, se je četa umaknila. Imela je dva padla partizana, pobila pa posadke dveh kamionov, okoli petdeset sovražnikov. V zgodnjih popoldanskih urah so preživeli Italijani skupaj s posadko iz Ivančne Gorice krenili v napad na Bojanski boršt. Prve izgube je Italijanom prizadela naša zaseda nad cesto proti Muljavi, kakih petsto metrov od Ivančne gorice. Italijani so po nekaj urah premagali še razdaljo kakega kilometra do taborišča, kjer jih je napadla naša brigada, ter so se po kratkotrajnem spopadu z begom reševali.

Poleg teh akcij so bile v aprilu še mnoge druge, do miniranja proge in uničevanja vlakov. Brigada se je 1. maja, po nalogu Glavnega poveljstva SPČ preimenovala v 2. grupo odredov. Ne glede na naziv, je enota še nadalje zadržala isto formacijo in vse organizacijske in operativne lastnosti udarne brigade.

To je bila po ustanovitvi I. in II. proletarske brigade tretja brigada v Jugoslaviji in prva v Sloveniji. V svojem poročilu 23. maja 1942 je poročal tovariš Krištof (Edvard Kardelj) vrhovnemu komandantu tovarišu Titu: »da je to najboljša in najbolj organizirana partizanska enota v Sloveniji, zato tudi kandidat, da postane proletarska brigada«. Do preimenovanja v 2. grupo odredov je prišlo zaradi nesporazuma oziroma pretrgane veze med pokrajinskim poveljstvom za Štajersko in glavnim poveljstvom in ker dotlej te vrste formacije v Sloveniji še nismo poznali.

Prvega maja 1942 je brigada, poleg povelja za preimenovanje v 2. grupo odredov dobila tudi naredbo GP SPČ, z dne 25. aprila 1942 na položaju, št. 12/1, s katero je glavno poveljstvo slovenskih PC odlikovalo Staneta (Staneta Mlinarja = Franca Rozmana) in Tomaža (Tomaža Poljanca = Dušana Kvedra) s posebnim priznanjem in pohvalo; vse komandirje in politkomisarje z vsem priznanjem in pohvalo; vse partizane 2. grupe odredov za njihovo hrabrost in junaštvo, ki so ga pokazali v nešteti bojih, in vse padle junake, ki so dali svoja življenja, s tem da bodo njihova imena vklesana v zgodovini boja slovenskega naroda. Za vse dotedanje boje in uspehe smo prejeli posebno zastavo iz rdeče svile z zlatimi črkami zapisano na eni strani U BOJ ZA SVOBODO in na drugi NAJVEČ SVETA OTROKOM SLIŠI SLAVE. To je še danes zastava enote. Pred to zastavo je dalo petsto borcev tudi prvo svečano zaobljubo slovenskemu narodu.

Prva slovenska brigada 2. grupa odredov je že v mesecu maju štela nad petsto mož, formiranih v štiri bataljone, do sredine junija pa je narasla na 850 mož, formiranih v šest bataljonov, oboroženih z lahkim minometom, dvema težkima in 34 lahkimi strojnimi. Že v maju 1942 je bilo v sestavi enote 120 članov in kandidatov KPS, skoraj vsi ostali pa so bili člani SKOJ. Vsi so bili prostovoljci, pretežno mladinci v starosti 16 do 24 let.

Do konca leta 1942 je enota izbojevala vrsto blestečih zmag brez poraza, s številčno nadmočnimi in sodobno oboroženimi italijanskimi in nemškimi zavojevalci.

Samo nekatere naštejmo.

Od aprila do junija je bil osvobojen pretežni del Dolenjske, ki so ga omejevale proga Grosuplje-Trebnje, Grosuplje-Ribnica reka Krka do Žužemberka in cesta Žužemberk-Trebnje. Na osvobodjenem ozemlju je enota z vsemi organizacijskimi močmi pomagala organizirati ljudsko oblast in je vzpostavila najtesnejše politično in vojno sodelovanje s prebivalstvom. V aprilu se je bojevala v Blatnem klanecu, Medvejeku, Bojanskem borštu, rušila železniško progo Grosuplje-Trebnje in uničevala vlake, rušila cestne komunikacije, katere so vodile na osvobodeno ozemlje, mostove, telekomunikacije itd.

V maju se je enota podala na prvi pohod proti Štajerski, 21. maja prešla vzhodno od Police italijansko-nemško razmejitveno črto ter 23. in 24. vodila slavni boj pri Jančah proti 4000 nemškim elitnim policijskim enotam, v enem popoldnevu

odbila sedem silovitih jurišev ter celo trikrat prešla v proti juriše, v desetih urah ni odstopila niti pediti položajev, čeprav je gozd gorel. Zvečer je prebila obroč, zmagala, ter prizadela Nemcem zelo težke izgube. Padlo je nad 200 sovražnikov, zaplenila mnogo orožja in vojnega materiala, uničila več motornih vozil in onesposobila oklopni avtomobil.

Od 6. do 12. junija je vodila muljavsko bitko proti posebej organizirani italijanski ofenzivni grupaciji okoli 9000 mož, oboroženimi z vsem sodobnim orožjem. V teden dni trajajočih bojih so imeli Italijani zelo težke izgube. Šeststo partizanov jim je zadalo izgube: okoli 400 mrtvih, od tega 10 oficirjev na čelu s komandantom napadalne grupacije; zaplenili so lahki minomet in mnogo drugega orožja; uničili 6 tovornjakov in 1 avtobus. To je bil prvi primer v Sloveniji, da se je branilo in ubranilo osvobodeno ozemlje z vsemi institucijami in organi oblasti. Ti boji so imeli zelo velik odmev v Sloveniji, Jugoslaviji in v svetu.

Konec junija je I. slovenska brigada 2. grupa odredov odšla na svoj drugi pohod proti Štajerski, to pot čez Gorenjsko. Pot jo je vodila skozi boje in viharje čez strme grebene Julijcev, Karavank in Kamniških planin. Na svoji poti je napadla vlak pri Verdu in osvobodila 332 zapornikov, katere so s transportom pošiljali v koncentracijska taborišča. Bojevala se je z Italijani pri Ligojni in Vrzdencu, na meji na Pasji ravni, v Poljanski in Saleški dolini, od katerih posebej omenjamo boj na Gaberški gori, Lučnah, zelo težke boje na Blegasu, Mohorju in Jelovici. Nemci, ki so imeli podatke o prihodu Prve slovenske brigade 2. grupe odredov na Gorenjsko, njeni moči in oborožitvi, kjer se je sestav do Jelovice zmanjšal na dva bataljona ali polovico, so organizirali posebno enoto za njeno uničenje in onemogočanje prehoda na Štajersko. Za to nalogo so organizirali enote z 20 kratno premočjo, ki se je stopnjevala in je na Jelovici prešla celo na petdesetkratno premoč, vendar enote niso uspeli uničiti.

Pot od Dolenjske čez Gorenjsko na Štajersko je potekala pod najtežjimi pogoji in nadčloveškimi naporimi. Imeli so težke boje na Krvavcu, Kamniški Bistrici, obvladali pot prek Konja in Presedlaja, boje na Begunjski Košuti, Kofcah, Velikem vrhu; prešli so pod Korošico na avstrijsko Koroško, vodili boje v Apačah pod Obirjem, da je enota po izrednih naporih prispela na Dobrovlje na Štajerskem in potem po bataljonih, formiranih od prispelih in 1. štajerskega bataljona, nadaljevali pot na Kozjansko, kjer je do konca leta 1942 ostalo zelo malo borcev od prvotnega sestava, na Pohorje, kjer je padel cel bataljon junaške smrti. Na področje gornjesavinjske doline, kjer je od najmočnejšega bataljona ostalo živih manj od tretjine njenega sestava in na Moravsko in Zasavje, kjer je bataljon tudi pretrpel težke izgube.

Prva slovenska brigada 2. grupa odredov, ki je zaradi izredno težkih izgub kot taka nehala obstajati v začetku leta 1943, je je bila kadrovsko jedro slovenske partizanske vojske, saj so njeni pripadniki kasneje zasedli poveljniške položaje v kasnejših slovenskih brigadah in korpusih, vse do poveljnikov glavnega štaba Slovenije. Dva sta bila komandanta GS NOV in POS (Stane in Tomaž), dva komandanta korpusa, dva komandanta operativne cone, trije komandanti divizije ter mnogo komandantov in politkomisarjev brigad in bataljonov. Vojno je preživela komaj tretjina njenega sestava. Devet jih je doseglo generalske čine, vsi ostali pa oficirske čine raznih stopenj. Čez 200 je nosilec partizanske spomenice 1941. Šestintrideset borcev 1. slovenske brigade 2. grupe odredov je bilo proglašeno za narodne heroje.

To je le bežen oris zgodovine brigade, ustanovljene pred 33. leti. Preživeli pripadniki te enote se danes z vsemi močmi trudijo njeno bogato borbena tradicijo in izkušnje prenesti na mlajše rodove, predvsem na mladince in mladinke, organizirane v 1. slovenski mladinski pohodni brigadi Franca Rozmana-Staneta, ki z velikim zanosom in zavestjo sledijo svojim starejšim vzornikom.

Metod Jurčič

te pokončajo. Kaj njim mar, kako se počutijo na smrt obsojeni.

Nikoli več me ne bi dobili živega, je zbežal premišljal Stani. Zakaj nisem tega slutil? Ranjen je še imel možnost, da se ubije. Imel je pištolo. A je zaradi bolečine čakal in se ni odločil. Vse bi bilo za njim. Brez bolečega čakanja, kaj bo?

»Misliš, da naši ne vedo? Lahko bi bilo, saj veš, kaj mislim«, je razburjen šepetal Hribšek in močno pritiskal koleno ob njegovo nogo.

»Lahko, do zadnjega trenutka se lahko nadajamo,« je odvrnil Stani.

Policist je kriknil, da morajo molčati. Nekaj hipov so bili tiho, potem so se spet šepetaje pogovarjali.

Kako bo tisti trenutek, ko bodo partizani zvedeli, da je – svoboda, je žalosten premišljal Stani. Ni si znal natanko predstavljati tega največjega veselja. Kako bo tisti trenutek? Kako?

»Kot bi se peljali po gozdu? Se ti ne dozdeva, da so okrog nas drevesa,« je šepnil Hribšek.

»Ja, po gozdu se peljemo,« je odvrnil Stani.

Za hip se je napel, če bi morda ugotovil, da so res v gozdu. Premalo stresa za gozd, je ugotovil. Edino, če je gozd nekoliko višje. In zaseda? Nekaj hipov je zadržel.

val dihanje, če bo morda zaslišal strel. Le hrumenje motorjev, pozibavanje po ovinkasti cesti.

Z zaviranjem je tesnoba še porasla. Ko je tovornjak obstal in niso slišali streljanja, je Stani zaslutl, da so prav blizu kraja, kjer jih bodo postrelili.

S Hribškom sta bila v tretjem tovornjaku. Kot je slišal, ne streljajo vseh talcev hkrati. Kadar jih je več kot deset. Koliko bo še trajalo?

Polotila se ga je huda želja, da bi kadil. In prekleto, cigarete ima. Ne pa možnosti, da bi kadil? Še tega ne pustijo. En sam cigaretni dim, nekaj dimov.

Prisluškoval je glasovom. Nemci so nekaj vpili, klicali. Potem je zaslišal, da jetniki po daljših presledkih zakličejo svoje priimke?

Nekaj ni v redu, je zaslutl. Nekaj čudnega se dogaja.

Odganjal je misel, ki se je pekoče razrašala. Ne bodo vendar ... obešali? Vendar ... jetnike kličejo, v presledkih, strela pa ni?

»Dolgo se pripravljajo,« je drhtavo šepnil Hribšek.

»Njim se ne mudi, nam pa tudi ne,« se je skušal posmehovati Stani. Vendar je smeh zamrl; slišal je le svoj hripavi glas.

Nekaj policisotv je prišlo k njihovemu tovornjaku. Zaklicali so, da bodo jetniki izstopili, vendar so hkrati jemali le po dva.

Obešajo, je mrzlo spreletelo Stanija. To je zanesljivo – obešanje! Ni jim dovolj krogla. Hočejo se maščevati, ponižati partizane.

Kratek pogled po jablanah, kjer so viseli partizani. Potem je Stani gledal le Hribška. Mirni rudniški poduradnik je z grozo strmel v toga telesa, ki so visela na jablanovih vejah.

Stani je zagledal Milana. Kimnil mu je, rad bi zaklical, a glasu ni bilo. Milan ga ni videl. Stopal je na stol. Pogledal je proti vejam, proti zanki. Policist za njim mu je zataknil zanko, kriknil, dva sta spodnesla stol in Milanovo telo je omahnilo. Vrat se je čudno povil, telo je mlahavo obviselo in zanihalo. Obraz, kot bi se v hipu spremenil. To ni več Milan, nekdo drug. Nihče! Mrtvo truplo. Smrt!

Misli so se zapodile. Stani ni več natanko vedel, kaj se dogaja. Le trepetal je, drhtel. Počasi, s strahom, vendar vdano je stopal proti jablani, kjer go bodo obesili, drugim v opomin...

KONEC

**lip
bled**

lesna industrija

64 260 bled ljubljanska c.32
telefon: 064-77384
telegram: lip bled
telex: 34 525 yu lipex

Vse, kar potrebujemo za hišo do pete faze, lahko dobimo na enem mestu, zidaki z izolacijskimi lastnostmi prispevajo, da je gradnja hitra in ekonomična – velika izbira stavbenega pohištva in tudi notranje opreme – obloge iz lesa prvovrstne smreke.

Vsakdo pred zidanjem dobro premisli, kako bo gradil iz kakšnih materialov. Zato gotovo ne bo odveč, če vam svetujemo: izberite tak osnovni material, da bo sodoben, da bo gradnja hitra in ekonomična in da boste dobili vsaj večino materialov in potrebnih izdelkov na enem kraju, v enem skladišču!

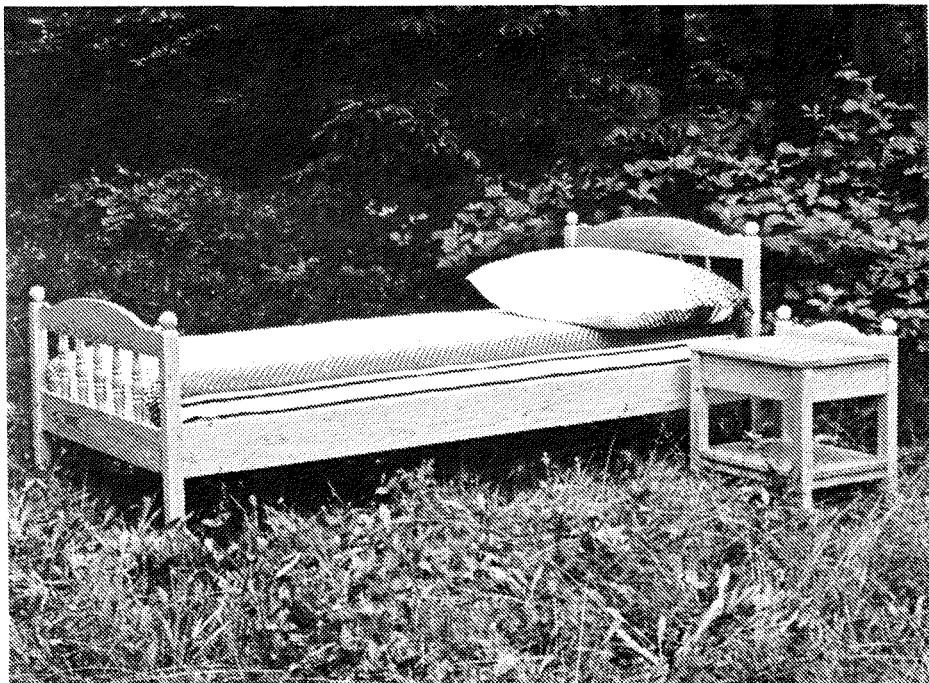
In ker je osnovno pri vsaki zgradbi stena, zid, bomo najprej spregovorili o tem, namreč o zidkih, ki se dandanes vse bolj uspešno pojavljajo v gradnji, sistem gradnje, ki jo zahtevajo pa zagotavlja, kar pričakujemo: hitro opravljeno delo, ekonomičnost in racionalnost. To so namreč zidaki ISO-SPAN, izdelek LIP, lesne industrije, Bled.

Iz obširnega proizvodnega programa LIP BLED bi v nadaljevanju našega poročanja opozoril na KOMPLETNA VRATA različnih konstrukcij in dimenzij, ki so izdelana za mokro in suho vgrajevanje. Kompletne notranje vrata za vzdavo (mokra vgrajevanje) imajo smerkov podboj B-4, katerega pozneje pobarvamo v zeleni barvi, isti podboj B-4 pa je prilagojen tako, da ga je mogoče vgraditi kot suhomontažni podboj, takrat ko so že vsa predhodna dela na gradbišču opravljena. S podbojem B-4 lahko kombiniramo vratna krila vseh vrst, od navadnih iz lesonita ali vezane plošče, ki so prav tako prirejene za barvanje, ali pa furnirana s hrastovim mahagonijevim, anigre ali druge vrste, ki pa so že dokončno finalizirana oz. lakirana. Kompletne notranje vrata s podbojem B-4 izdelujemo v standardnih dimenzijah svetle širine 61, 71, 81 cm z globino podboja 15 cm. Po posebnem naročilu pa izdelajo vrata tudi izven standardnih mer in po želji vrata z nadsvetlobo. Značilno za opisana vrata je tudi to, da so okrasne in pripirne letve iz lesa iste barve kot je krilo, kar daje vratom skladnost in estetski videz.

SUHOMONTAŽNA VRATA s podbojem SM-5, ki je furniran in lakiran ter ga izdelujemo v furnirjih enake barve kot krila, kar omogoča kot sanacijo, da je krilo v eni, podboj pa v drugi barvi. S takimi konstanacijami dosežemo skladnost barv pri vratih in ostalem sodobnem pohištvu.

Vrata SM-5 izdelujejo v standardnih dimenzijah, po naročilu po posebnih merah in z nadsvetlobo. Prednosti vrat SM-5 so poleg kakovosti in lepega videza tudi v tem, da je montaža enostavna, hitra in se izvaja šele tedaj, ko imamo prostore že dokončno izdelane, lahko pa tudi že opremljene s pohištvom.

Program sobnih vrat je zelo popoln tudi po tipih vrat, ki obsega polna vrata z odprtino za steklo do polovice in vrata z odprtino za steklo do dveh tretjin. Pri vratih z odprtino za steklo so priložene letvice za zasteklitev vrat, ki so izdelane iz lesa iste barve kot so okrasne letve, s čimer dosežemo lep estetski videz.

Med izdelki LIP, lesne industrije, Bled, so tudi vhodna in garažna vrata sistema ATRIJ, ki vzbujajo pozornost.

Sistem ATRIJ omogoča uporabniku široke možnosti kombinacij tako po širini in višini, kakor tudi po zunanem izgledu. Omenimo le nekaj primerov. Pri vhodnih vratih, ki so široka 104 cm in visoka 206 cm in so lahko polna ali zastekljena, lahko dodamo enega ali več stranskih elementov (stranska ali nadsvetlobna) širine 30 cm in s tem dobimo zaželeno širino oz. višino. Stranski elementi so prirejani za vgraditev stekla različnih vzorcev. Posebnost pri stranskih elementih je ta, da lahko izbiramo elemente z vgrajenim predalnikom: za pisma ali pa brez predalnika.

Pri vhodnih vratih, ki so zastekljena in stranskem elementu, po želji kupca montirajo tudi kovinsko mrežo lepega vzorca, ki daje sestavi svojstven izgled.

V programu naj omenimo še DVOKRILNA GARAŽNA VRATA, ki so široka 229 cm in visoka 206 cm, po komponibilnosti pa so podobna vhodnim vratom. Prav tako lahko izbiramo med garažnimi vrati glede na to, da izberemo vrata z odprtino za svetlobo ali brez nje. Poleg navedenih pa LIP BLED izdeluje tudi DVIŽNA GARAŽNA VRATA, ki so uporabna za vse vrste zidanih in betonskih garaž.

Posebno so priporočljiva tam, kjer je pomanjkanje prostora – pri vrstnih ali v teren poglubljenih garažah; predvsem zato, ker posebni mehanizem pri odpiranju dvigne vrata pod strop in zato odpiranje vrat ne zavzema posebnega prostora.

Vhodna, dvokrilna in dvizna garažna vrata so močne nosilne konstrukcije, obložena s hrastovimi (framire) letvicami, v spodnjem delu, obložena z nerjavečo pločevino, lakirana z odpornim umetnosmolnim lakom, opremljena z vsem pripadajočim okovjem ter embalarana.

Novost v programu vrat pri LIP BLED, je, da se uvaja program STILNIH VRAT, ki so dopolnil vrzel pri tistih potrošnikih, katerim je pri srcu stilno pohištvo in želijo imeti skladno urejene prostore. Moramo omeniti še to, da iz programa sobnih vrat lahko izbere tudi posamezne elemente, kot so recimo VRATNA KRILA, furnirana v furnirjih mahagonij, anigre, hrast, hrast lužen in navadna vratna krila, ki so obložena z lesonitom ali vezano ploščo v vseh navedenih tipih.

Med izdelki, ki nam bodo pomagali da bodo naše STENE lepe, trajno lepe in dekoracijsko efektne, so ZIDNE OBLOGE. LIP BLED izdeluje iz smrekovega lesa notranje obloge za strop in stene, zunanje obloge za napušče in še posebej ladijski pod. So različnih dolžin in širin, debeline pa 16 oz. 22 mm.

Zanimiva pa je zadnja novost, ki prihaja iz LIP BLED. To je sistem MIKO (Mi-za, K-lop, O-bloge). To oblogo z nekaj prijemi spremenimo v praktične dele pohištva, naprimer v mizico s klopjo. Torej lahko iz te lesene stene »izvlečemo« jedilni kot z mizo in klopjo, otrokov prostorček za igranje ali brajni kotiček. Sistem je praktičen tudi zato, ker ga s pridom uporabljamo tam, kjer so na tesnem s prostorom, npr. na balkonu, v vrtni uti, v mansardnem prostoru, v lovski koči itd.

To pa je seveda le del proizvodnje LIP BLED. Graditeljem priporočamo, da pišejo v lesno industrijo LIP BLED po prospekte. Pa tudi sicer jim bodo v tovarni radi postregli s podrobnejšimi podatki in jim pomagali rešiti marsikak problem, ki ga morda imajo pri zidavi ali notranji opremitvi prostorov.

RADENCI

OZD Zdravilišče Radenska Radenci
TOZD Naravno zdravilišče Radenci

INVALIDI NOB
BORCI NOB
REZERVNI VOJAŠKI STAREŠINE

Izberite za zdravljenje
RADENCE
BANOVCE
MORAVCE

TEKSTILNA TOVARNA **PREBOLD** n. v. SLOVENIJA—JUGOSLAVIJA

Telefon: Prebold h.c. 722-010
Tekoči račun: SDK Žalec 50750-601-19121
Telex: 33540 YU TTP
Brzjav: Tekstilna Prebold
Pošta: 63312 Prebold
Železniška postaja: Žalec

Industrija bombažnih izdelkov - Kranj

ZIRO RAČUN PRI SDK KRANJ 51500-601-10082

Industrija bombažnih izdelkov IBI Kranj,
proizvaja kvalitetne jacquardske zavese v
sodobnih vzorcih in v bogatem asortimanu,
dekorativne tkanine in gradle po konkurenčnih
cenah.

Zaščitni znak IBI je znak kvalitete!

KANUS

gorenjevarstroj

Industrija in montaža n. sol. o. Lendava

Industrijska cesta

Telefon: h. c. (069) 75 271, telex: 35-238 YU Varle

Telegram: Varstroj Lendava

TOZD TVO

Tovarna varilne opreme

TOZD MONTAŽA

Izolacijske in inštalacijske
usluge

TOZD VARIS

Sanitarne kabine ugradne v
vse vrste objektov

TOZD PURLEN

Kvalitetne poliuretanske
izolacije

Ljubljanska banka

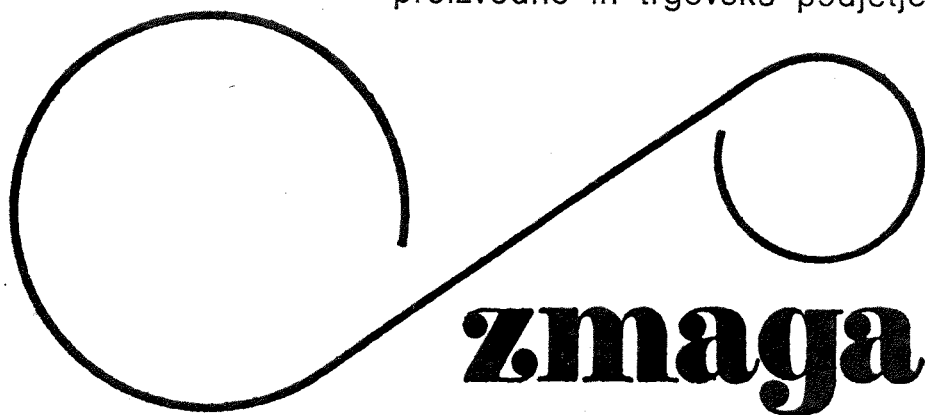
Temeljna banka Velenje
n. sub. o.

Rudarska 3
63320 Velenje
poštni predal 86

telefon: (063) 850-510
telex: 33610 lb ve
telegram: banka velenje

proizvodno in trgovsko podjetje

Mivka 25, Ljubljana

Izdeluje žensko modno
obutev, žensko in moško
zaščitno obutev.

paloma

higienski
papiirji

serviete in seti

RUDARSKO ELEKTROENERGETSKI KOMBINAT VELENJE

teš termoelektrarne šoštanj

TOZD TEŠ I, n. sol. o.
TOZD TEŠ II, n. sol. o.
TOZD VZDRŽEVANJE, n. sol. o.
TOZD INŽENIRING, n. sol. o.
DELOVNA SKUPNOST SKUPNE SLUŽBE
DELOVNA SKUPNOST DRUŽBENA PREHRANA

Dejavnosti delovne organizacije:

- proizvodnja termoelektrične energije
- izvajanje inženiringa
- vzdrževanje naprav termoelektrarn Šoštanj
- proizvodnja in prodaja toplotne energije
- proizvodnja in prodaja vodika in kisika

Marjan Simčič-Marko

Rodil se je leta 1909 v Petrinji pri Kostelu. Že maja 1941 je postal aktivist Osvobodilne fronte in član rajonskega odbora OF Polje. Maja 1941 je bil sprejet v KPS in odšel je k partizanom v 2. grupo odredov, kjer je postal četni komisar in dobil partizansko ime Marko. Ko je bila po italijanski kapitulaciji organizirana pravna služba v partizanskih enotah, je prevzel mesto šefa pravne službe pri 7. korpusu NOVJ. Po osvoboditvi je opravljal vrsto visokih dolžnosti v civilni pravni službi. Kot star komunist je poleg tega opravljal tudi vrsto funkcij. Za aktivno delo ter zasluge med NOB je dobil partizansko Spomenico 1941 ter vrsto odlikovanj.

Katarina Smrekar

V Tominu smo se februarja poslovili od Katarine. Rodila se je pred 60. leti v Selcah pri Kamnem. Med NOB je Katarina, z ilegalnim imenom Hvaležna, delovala kot mladinska aktivistka. Za delo je bila odlikovana.

Konrat Mozgan

V 63. letu starosti je umrl koroški bорец Konrat Mozgan. Rodil se je v bližini Železne Kaple. K partizanom je odšel novembra 1943 v prvo Koroško četo. Nato so ga decembra 1943 poslali na Pohorje, kjer se je bojeval do junija 1944. Prišel je nazaj na Koroško in bil kurir in terencec vse do konca vojne. Pokopali smo ga decembra lani na pokopališču v Črni.

Janko Božič

Pokopali smo ga v Galiciji februarja, star 74 let. Rodil se je leta 1906 v Encelni vasi pri Galiciji. Bil je bорец 5. prekomorske brigade. Kot mlad fant je bil poklican v nemško vojsko, vendar je pobežnil in se priključil partizanom.

Martin Zupančič

Januarja smo na dobriškem pokopališču pokopali Martina Zupančiča iz Svetinj, ki se je leta 1895 rodil na Dolenjem vrhu pri Dobrniču. Bil je vojaški vojni invalid iz prve svetovne vojne. V začetku leta 1942 se je vključil v aktivno in organizirano delo za NOB. Bil je vaški zaščitnik in član vasknega in terenskega odbora OF. Po vojni se je takoj vključil v delo za obnovo in utrjevanje ljudske oblasti.

Milan Žnidaršič

Na novega leta dan je umrl Milan iz Bločic na Notranjskem, kjer smo ga tudi pokopali. Star je bil komaj 52 let. Milan je med vojno delal kot mladinec in bil od leta 1944 pri partizanih, kurir v Belokranjski brigadi.

Jože Vatovec

Februarja je umrl Jože Vatovec, doma iz Čezarjev, bivši bорец istrskega odreda in 2. brigade VDV. Rodil se je leta 1926 v Čezarjih pri Kopru. V NOVJ se je vključil ob razpadu Italije. Za zasluge v NOB je dobil tri odlikovanja, v NOVJ je dosegel čin vodnika in je bil sprejet v KPS.

Franc Mrak

V 55. letu starosti je umrl Franc Mrak iz Vošč pri Radovljici. Med okupacijo se je maja 1943 vključil v aktivno in organizirano delo NOB. Januarja 1944 je odšel v Koroški odred kot bорец vezist. Dobil je čin vodnika in bil odlikovan. Februarja smo ga pokopali na radovljiškem pokopališču.

Rezika Deberšek

Na pokopališču v Podkrajju pri Velenju smo se septembra poslovili od Rezike Deberšek, rojene Predovnik leta 1903 v Dobrovljah nad Braslovčami. Skupaj z možem je vsestransko podpirala NOG in nudila pomoč aktivistom, terencem in borcem. Bila je aktivistka AFŽ.

Pavle Gagič

Bil je simbol partizanskega borca, ki se je bojeval od začetka do konca vojne in dobil je partizansko Spomenico 1941. V NOG je stopil aprila 1941 in je do konca oktobra 1941 opravljal organizacijska dela. Od tega časa pa do konca vojne je bil ves čas na odgovornejših partizanskih dolžnostih. Po osvoboditvi je najprej kot aktivni oficir delal v JLA. Zaradi bolezni je bil leta 1955 upokojen. Kljub težki bolezni je ves čas spremljal dogajanja doma in po svetu in ostal zvest naprednim idejam.

Milan Klavž

Rodil se je leta 1913 v Požegi. V NOB je sodeloval aktivno od leta 1943. Tudi po osvoboditvi je bil aktiven v raznih društvih in organizacijah, za kar je dobil odlikovanje in več družbenih priznanj.

Gino Luperini

V Pontederu v Toscani so februarja pokopali učitelja v pokopju Gina Luperinija. V enote NOB je pristopil pri Sušaku takoj po razpadu Italije in je nato prišel v sestav Istrskega odreda. S skupino borcev italijanske narodnosti je bil premeščen na Kras v Tržaški udarni bataljon. V Tržaški garibaldinski brigadi je bil operativni oficir, inštruktor in pomočnik inštruktorja v podoficirski šoli v Semiču za borce italijanske narodnosti. Po vojni je ostal zvest tovarišem iz NOB.

Stane Prešeren

Februarja letos smo se na Žalah poslovili od Staneta Prešerna. Rodil se je leta 1904 v Ljubljani. Med okupacijo je bil na terenu vojaški desetar in obveščevalec. Neprecenljive so njegove zasluge pri prevažanju materiala iz tajnih skladišč za partizane. Bil je zaprt in odpeljan so ga v taborišče Visco. Prejel je več pohval in priznanj.

Angela Blažič

Januarja smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Angele Blažič, rojene Trontelj. Rojena je bila 12. maja 1910 v Lučarjevem kalu pri Grosuplju. Z organiziranim delom za NOB je začela že leta 1941, zaradi tega so jo že septembra 1942 odpeljali v internacijo na Rab in kasneje v Gonars. Po vrnitvi leta 1943 se je ponovno vključila v organizirano delo za NOB. Tudi po vojni je bila aktivna v družbenopolitičnih organizacijah.

Ivan Pušnik

Ivana Pušnika iz Kisovca pri Zagorju ob Savi smo pokopali februarja. Rodil se je leta 1910 na Lokah pri Zagorju. Partizan je postal leta 1944. Bojeval se je v enotah kamniškozasavskega bataljona. Bil je odlikovan.

Branka Stojković

Rojena je bila leta 1922 v Bivolju-Kruševac. V Slovensko Bistrico je prišla leta 1948. Bila je borka 9. brigade 23. divizije. Imela je več delovnih priznanj in odlikovanj.

Justina Kužnik-Vera

Konec februarja smo se v Laškem poslovili od Justine Kužnik-Vere, borka od marca 1942. Maja 1944 so jo Nemci zaradi izdaje aretirali in zaprli v celjske zapore. Po vrnitvi iz zapora je odšla skupaj z devetletnim sinom k partizanom. Delala je na področju Rečice in Hudejame. Po vojni je bila aktivna družbenopolitična delavka.

Marjan Petek

Rojen je bil leta 1922 v Ljubljani. Bil je bорец 10. ljubljanske brigade Staneta Rozmana. Bil je večkrat odlikovan. Marca smo ga pokopali na ljubljanskih Žalah.

Franc Anzelj-Pajk

Maja lani smo se poslovili od Franca Anzelja-Pajka, doma iz Gornjih Otav pri Cerknici. Rodil se je leta 1922 v Velikih Blokah. Od leta 1941 je ilegalno deloval na terenu, leta 1942 pa so ga zaradi izdajstva odpeljali v Gonars, Viski. Po razpadu Italije je odšel k partizanom kot obveščevalec. Trikrat je bil odlikovan.

Alojzija Peterman

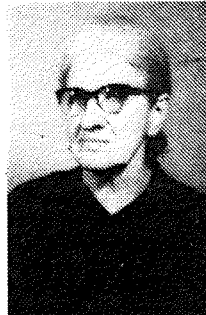
Partizanska mama Alojzija se je rodila na Zatrniku pri Martinovcu. Vso okupacijo je vsa družina delala za NOB. Umrila je marca. Pokopali smo jo na gorjanskem pokopališču.

Štefanija Mlinar

Mož ji je padel med NOB. Živel je skromno in tiho polna razumevanja.

Cirila Zidar

Februarja smo se na trebanjskem pokopališču poslovili od Cirile, ki se je rodila leta 1921 na Repčeh. Leta 1942 se je aktivno in organizirano vključila v delo NOB. Bila je aktivistka, terenka, obveščevalka. Leta 1943 je bila sprejeta v SKOJ, poleg tega je aktivno delala z mladino in AFŽ, sodelovala je tudi s člani reledne postaje TV 4. Po osvoboditvi se je takoj vključila v delo in aktivno delala v družbenopolitičnih organizacijah. Prejela je več odlikovanj.

Antonija Beznik

Račnecarjeva mama je bila rojena v Srujni na Dolenjskem leta 1903. Nemci so ji ubili 14-letnega sina kurirja. Marca smo jo pokopali na gorjanskem pokopališču.

Mirko Sinigajda

V 70. letu starosti je decembra umrl Mirko iz Kobarida, rojen v Breginju, od koder je leta 1932 zaradi protifašističnega delovanja moral bežati v Jugoslavijo. Med NOB je bil nekaj časa terenski aktivist, v začetku leta 1944 pa se je priključil 1. krajiški proletarski brigadi. Po vojni je aktivno delal kot aktivist in tekstilni delavec v Bosni. Po upokojitvi se je vrnil v Breginj.

Ida Vengust

Na pokopališču v Divači smo novembra pokopali Ido Vengust. Rodila se je leta 1923. Takoj po razpadu Italije je začela sodelovati z NOG kot kurirka.

Jože Grebovšek

V Pirešici pri Zalcu smo se junija poslovili od tovariša Jožeta. Umril je v 69. letu starosti. V NOV se je aktivno vključil februarja 1944 kot gospodarski referent.

Jože Peterman-Golob

Rodil se je v Podhodu leta 1923. Iz nemške vojske se je vrnil septembra 1943 in odšel k partizanom. Nekaj časa je bil na Mežakliji kurir, nato pa v Poljanski dolini. Konec leta 1945 je odšel v oficirsko šolo v Belo krajino. Po šoli je bil v JLA v Beogradu vse do upokojitve. Dobil je več odlikovanj. Pokopan je v Beogradu.

Frančiška Cerar

Na pokopališču v Dolu pri Ljubljani smo pokopali Frančiško Cerar iz Zajelš, staro 73 let. Med NOB sta bila z možem zelo aktivna. Po vojni se je vključila v socialistično izgradnjo.

Jože Turičnik

V 57. letu starosti je umrl Jože Turičnik. Pokopali smo ga na pokopališču v Mežici. Oktobra 1944 se je priključil kragujevačkemu bataljonu 1. krajiške brigade in nato v 1. jugoslovanski brigadi, formirani v SZ februarja 1945. Po vojni je bil zelo aktiven v vrstah gasilcev in v organizaciji vojaških vojnih invalidov.

Alojz Ogrizek

Bil je aktiven bорец od avgusta 1944. Med vojno je razveseljeval soborce z vedno spremljajočo harmoniko. Po vojni je sodeloval na veliko proslavah. Umril je v 73. letu starosti.

Stanko Husu

Bil je bорец pred 9. septembrom 1943. Rojen je bil leta 1921. Zelo priljubljen je bil v tovarni Impol, družbenopolitični delavec. Imel je več priznanj in odlikovanj.

Janez Pakiz

Decembra je v Martinjaku umrl Janez Pakiz, star 79 let. Pokopali smo ga na cerkniškem pokopališču. Med vojno je delal kot aktivist.

Spominska svečanost

Odbor Istrskega partizanskega odreda in krajevna skupnost Košana bosta priredila 6. aprila ob 11. uri ob praznovanju krajevnega praznika, posvečenega spominu na prvo partizansko bojno akcijo na Primorskem.

Spominsko svečanost na Stari Sušici

Z njo bodo počastili spomin na izredno hud boj 1. bataljona Istrskega odreda 12. marca 1944, ko je padlo 14 njegovih borcev, novinec Franc Hrvat in iz Male pristave, polkovnik Zdravko Prebilič, Hrvat, rojen blizu Reke, ki je potoval kot organizator ofirske šole iz Glavnega štaba NOV in POS na štab 9. korpusa in načelnik VOS za Pivko Marjan Učakar-Niko. Ranjenih je bilo 10 borcev, ujetih pa 26, med njimi tudi bolničarska Sonja Slokar, Tržačanka, ki se je izkazala v boju in ujetništvu izredno pogumno.

Milan Krebelj, merilec težke brede v 1. bataljonu mi je ob pisanju zgodovine Istrskega odreda 1974. leta svoje doživljanje 12. marca 1944 na Stari Sušici takole strnil: »Kdor je doživel prekel na Stari Sušici, je doživel dovolj vojne, toda jaz sem iz tega pekla vendarle rešil zdravo kožo in glavo težke brede...«

Kako globoko in nepozabno so se tista tragična doživljanja zarezala udeležencem tistega »peklenskega« boja v spomin, nam morda najbolje dokazujejo njihova vsakodnevna pripovedovanja in ogledovanja bojnih položajev, ki jih vedno znova ocenjujejo in primerjajo.

Upamo in pričakujemo, da bomo tudi letos zvedeli še marsikaj novega.

Zato vabimo vse v nedeljo, 6. aprila ob 11. uri na ponovno srečanje.

Maks Zadnik

Ponatis monografij

Monografiji Prešernova brigada in Vojkova brigada, ki ju je napisal Stanko Petelin-Vojko, sta prvič izšli že pred trinajstimi oziroma dvanajstimi leti in sta bili zelo hitro razprodani. Ker je po njih zlasti med borci, ki si knjig niso pravočasno nabavili, in med prebivalstvom na Gorenjskem, Primorskem in drugod, kjer sta brigadi delovali, veliko povpraševanje, sta se odbora Prešernove in Vojkove brigade odločila za ponatis knjig.

Monografija Prešernova brigada ima 650 strani, 125 slik ter 39 barvnih in 7 črno-belih zemljevidov, medtem ko ima monografija Vojkova brigada 550 strani, 92 slik ter 20 barvnih in 4 črno-bele zemljevide. Knjigi sta napisani na podlagi izvirne naše in sovražnikove dokumentacije, dopolnjene z izpovedmi borcev brigad. Zato sta knjigi nepogrešljiv pripomoček pri razvijanju tradicij teh brigad in za spoznavanje zgodovine NOB na Gorenjskem, Primorskem, Notranjskem in Dolenjskem. Knjigi sta kot taki zelo primerno darilo zaslužnim delavcem v organizacijah združenega dela, učencem v šolah, občanom v krajevnih skupnostih in pripadnikom oboroženih sil, ki nadaljujejo njune tradicije.

Knjigi bosta izšli do konca maja 1980, prednaročila za Prešernovo brigado pa sprejema občinski odbor ZZB NOV Kranj (za odbor Prešernove brigade), 64000 Kranj, Trg revolucije 1 oziroma za Vojkovo brigado občinski odbor ZZB NOV Idrija (za odbor Vojkove brigade), 65280 Idrija, Študentski trg 1. Vsi tisti, ki bodo knjigo naročili do 1. maja 1980, jo bodo prejeli po prednaročniški ceni (Prešernova brigada 440 din, Vojkova brigada 400 din), medtem ko bodo knjige v kasnejši prodaji precej dražje.

Odbora Prešernove in Vojkove brigade

Vabilo

Ob 35-letnici osvoboditve iz nemških taborišč bodo organizirane komemoracije v naslednjih taboriščih:

V Buchenwaldu	11. aprila 1980
v Auschwitzu	20. aprila 1980
v Ravensbrücku	3. maja 1980
v Dachauu	4. maja 1980
in v Mauthausnu	11. maja 1980.

Turistična agencija Alpetour v Škofji Loki in Ljubljani sprejema v svojih turističnih poslovalnicah prijave za obisk Dachaua, Mauthausna in Ravensbrücka do 15. aprila 1980, medtem ko so sprejem prijav za obisk ostalih taborišč že zaključili.

Vabilo

Na podlagi sklepa seje krajevnih organizacij Združenj borcev NOV Trebnje sklicujemo redno letno programsko skupščino.

Skupščina bo v nedeljo, 13. aprila 1980, ob 8. uri v sejni sobi Skupščine občine Trebnje.

Na skupščino vabimo vse člane

Odbor KO ZB NOV Trebnje

Poizvedba

Bila sem internirana v taborišče na Rabu leta 1942/43. Rada bi izvedela za naslove otrok, ki so se rodili v taborišču na Rabu.

Martina Košak
61000 Ljubljana
Topniška 43

Atomske toplice pri Podčetrtku

Potrjenost izročila

Voda v Atomskih toplicah je po številnih raziskavah in analizah priznana za radioaktivno, hidrokarbonatno, oligomineralno in hipotermalno vodo s temperaturo od 35° C do 42° C.

Voda v Atomskih toplicah je po številnih raziskavah in analizah priznana za radioaktivno, hidrokarbonatno, oligomineralno in hipotermalno vodo s temperaturo od 35° C-42° C.

Črnogledi, ki pa so pred skorajda dvajsetimi leti, nezaupljivo zrlji v blatne, toda tople, skorajda brezokusne vrelece na tej in oni strani Sotle, v katerih so se gnetli zdravja željni ljudje brez kakršnega koli ugodja, ki ga poznajo zdravilišča po svetu pa tudi pri nas, so danes veselo, prijetno razočarani. Zdravilišče v Podčetrtku je ne le priznано kot naravno zdravilišče, pač pa je že dolgo znano, da »atomska« voda dobro dene revmatičnim obolenjem in da blažilno vpliva na postravmatska stanja na lokomotornem sistemu s funkcionalno prizadetostjo pa tudi po operativnih posegih na tem sistemu. Že dolgo je tudi znano, da odpravlja ali zdravi nekatere kožne bolezni pa tudi nevrološke.

In če je bilo pred skorajda dvajsetimi leti za toplice narejenega zelo malo ali nič – dolga leta je bil na voljo le preprost, lesen bazen, ki ga je malo pozneje zamenjal plastični, prenočevati pa se je dalo zgolj pri privatnikih ali v prikolicah in šotorih – se danes lahko Atomske toplice v Podčetrtku pohvalijo z novim hotelom B kategorije, kjer je prostora za 235 ljudi, z zaprtim bazenom s termalno vodo, kadmi za kopanje in opravljanje zdravstvenih storitev, trim kabine, sauno, klubskimi prostori in podobnim. Pri Železniškem gospodarstvu, TTG Ljubljana, tozdr Atomska toplice pravijo, da bodo že letos začeli graditi nov, olimpijski bazen, ki bo zadovoljil tudi največje ljubitelje plavanja, predvsem pa nezadovoljneže, ki jim je bila smet v očesu prav ta

pomanjkljivost. Vsekakor namerava jo v prihodnjih letih Atomske toplice v Podčetrtku še razširiti, saj so z bližino spominskega parka Kumrovec-Kozjansko dobile nove možnosti, ki jih nikakor ne kaže prezreti.

Nove pridobitve, nove možnosti

Zdravilišče, eno najmlajših v Sloveniji, zraslo je tako rekoč čez noč, ima samostojno zdravstveno službo, kjer skrbi za varovanje precejšnje število strokovnjakov: dva zdravnika, dve medicinski sestri, šest fizioterapevtov ter ostalo pomožno medicinsko osebje. V novem hotelu, ki je skorajda vedno domala poln, je sodobno urejen bolniški oddelek z vsemi spremljajočimi prostori za zdraviliško zdravljenje. Za diagnostiko so na voljo sodobno opremljeni prostori

in vsi potrebni pripomočki. Velja omeniti vrsto različnih terapij, po katerih vse bolj posegajo borci. V Atomskih toplicah pravijo, da borci niso tako zelo rekdi, nasprotno, njihovo število raste, saj zdravljenje v zdravilišču usteza zdravljenju bolezni, ki so pri borcih pajpogostejše. Tako borci kot tudi ostali gostje pa radi prihajajo v Podčetrtek tudi zaradi privlačne pokrajine in bogatih izletov v okoliške kraje, ki so znani predvsem po številnih kulturnozgodovinskih spomenikih, nekateri med njimi pa se uvrščajo ne le v slovenski, pač pa celo evropski vrh.

Nedaleč od novega hotela Atomске toplice z vodo, ki je dolga leta vznemirjala slovensko in evropsko javnost, leži Kumrovec, tik njega Trebče z muzejem maršala Tita in še naprej Klanjec na sosednji strani,

rojstni kraj in galerija znanega kiparja Antuna Augustinčiča. Petnajst kilometrov je oddaljen dom Franceta in Borisa Kidriča na Knežcu, tri kilometre pa znamenita lekarna, ena najstarejših v Evropi. Prijeten je sprehod na docela ohranjen grad Podčetrtek, čudoviti izleti v Bistrico ob Sotli do Gor nad njo, kjer so arheologi izkopali sledove domala vseh kultur, ki jih je skozi stoletja klesala človeškova roka, nepozabno je srečanje s Kozjanskim ob soteski reke Bistrice.

Atomska toplice stopajo v novi čas z vedrim optimizmom.

V Obsotelju je ostalo še danes živo izročilo: »atomska« voda so uporabljali že davni predniki. Torej tudi olimski menihi, ki so zagotovo poznali njen zdravilni učinek. Na sliki: freska iz olimske apoteke.

Mara Letonja-Pograjc

5

Dolga je bila pot

Lakota, izčrpanost in delovni pogoji, pa tudi poletna huda vročina in zimski mráz – vse to so bili vzroki, da so kolone vsak večer prinašale s sabo mrtve interniranke, ki so sredi dela omahnile v smrt. Včasih pa so umrle pod udarci paznikov – esesovcev ali zaradi ugrizov njihovih psov. Če je katera obnemogla in prenehala delati ter na priganjanje paznika ni pričela takoj z delom, so jo pazniki začeli pretepati, kar je trajalo tako dolgo, da so jo ubili. Pazniki so si večkrat privoščili svoje sadistične zabave.

Spominjam se, kako so nas na napol zrušeno hišo nagnali, da smo morale splezati čim višje na trhlo ostrejšje. Prej niso odnehali, da se je ostrejšje zrušilo. Dve sta se ubili, vse druge pa smo bile bolj ali manj popraskane in obtolčene. Eno, ki si ni upala na stavbo, so obgrizli psi. Za krvaveče rane ni bilo obvez, ker jih tudi v taborišču za internirance ni bilo. V najboljšem primeru so gnojne rane v ambulanti povili le s papirnatimi povoji, ki pa so bili kaj kmalu vsi premočeni in so odpadali.

Zelo priljubljena zabava esesovcev je bila ščuvanje psov. Večkrat so naščuvali pse, predvsem na židinj, čeprav ni bilo vzroka za to. Vedno se to sicer ni končalo s smrtjo, vendar rane so bile boleče. Boleče pa je bilo tudi za vse nas, ki smo to videle in naš razum ni mogel nikoli doumeti, da to lahko počne človek človeku. Vpraševale smo se, ali v nas res ne vidijo več človeka, temveč samo številke – kako je to sploh mogoče?

Ko smo nekoč gradile cesto, smo del poti prehodile že po delno zgrajeni novi cesti. Bila je posuta z lomljenim – drobljenim gramozom, zelo ostrih robov. Ko smo prišle na to cesto, so nas spremljajoči pazniki pognali v tek. Obute v lesene cokle, ki so nas na daljših pohodih zelo ožulile, nismo mogle teči, zato smo jih vedno sezule in šle boste. Ko smo morale teči po gramozu, nas je do krvi rezal v podplate. Izбира je bila kaj klavrna – ali naj imamo krvave žulje ali razrezane podplate. Vse je bilo hudo.

Do sredine leta 1943 je bil strahoten režim. Pol leta po našem prihodu v taborišče sploh nismo mogle pisati iz taborišča in mnogo jih je umrlo prej, kot so se lahko javile svojcem ali znancom. Šele za božič 1942 so nam razdelili posebne kuverte z naročilom, da pišemo domov za pakete. Če v pismu ne bo izražena želja za paket, pismo ne bo oddano na pošto. Pisati smo morale v nemščini. Strogo je bilo prepovedano pisati o razmerah v taborišču. Odredbo smo vse natančno izpolnile, samo da smo se s tem lahko komu javile, kje smo. Poslej smo smele pisati le enkrat mesečno in enkrat mesečno smo lahko sprejele tudi pošto. Vedno smo morale pisati za pakete – to pa zato, ker so na veliko kradli iz paketov, vse najboljše stvari, pa tudi cele pakete. Prebrskali so vsak paket in nam napol izpraznjene in razkopane končno izročali, če niso ukradli celih.

Vsak paket smo takoj porabile. Vso vsebino smo razdelile med seboj. Najprej so dobile svoj delež najbolj izčrpane, kolikor je še ostalo, pa še druge. Tudi en oreh, suha sliva ali zrno česna je vsaki nekaj pomenilo. V vsaki drobtini smo videle trenutek podaljšanega življenja. Hrane iz paketov nismo shranjevale, ker bi nam takoj vse požrle podgane, pa tudi sicer to ni bilo možno spričo tolikšne lakote.

Prav je, da se spomnim mnogih aktivistk OF Slovenije, ki so pošiljale pakete neznanim internirankam v Auschwitzu. V svojih pismih smo na nek način sporočale v domovino, katere so z nami in nimajo komu pisati za pakete, njihove evidenčne številke, da so potem lahko aktivistke in partizanke organizirale pošiljanje paketov na te naslove. Med drugimi so bile tudi Pavla Cesarjeva iz Mozirja, Pepca (priimka se več ne spomnim) iz Radmirja, Betka Mazej iz Velenja, ki so redno pošiljale te pakete. Kako so ti paketi pomagali živeti tem sirotam, ne samo zaradi prepotrebne hrane, ki je bila v paketih, temveč še bolj zato, ker so jim bili zagotovilo, da niso ostale same – to smo najbolj videle in čutile me, ki smo z njimi živele. Rada bi, da bi to videle in čutile vse one, ki so te pakete pošiljale. Le to bi jim bilo največje plačilo za njihovo požrtvovalno akcijo.

Po bitki pri Stalingradu in ko se je na nemško-ruski fronti začel zmagoviti prodor rdeče armade, je strogi kaznovalni režim taboriščne komande začel nekoliko popuščati. Dotlej ni bilo misliti, da bi kdo lahko prišel iz tega taborišča pred koncem vojne. Maja 1943 pa so poklicali vse preživle interniranke prvega transporta (od 56 žensk nas je ostalo le še sedem) in še od nekaj naslednjih transportov Slovencek, tako da nas je bilo skupaj šestindvajset. Povedali so nam, da naslednji dan ne gremo na delo. Res so nas takoj po končanem apelu spet poklicali in izločili iz skupine. Peljali so nas v umivalnico, kjer smo se stuširale in preoblekle v nove obleke. Nato so nas odpeljali v povsem novo barako izven taborišča, brez uši in bolh in brez podgan. Tu so nam en mesec dajali bolj kalorično hrano in po tolikšnem času smo spet dobile mleko. Razen pospravljanja barake in postelj nam ni bilo treba delati. Apeli so bili kratki. Bile smo sicer še vedno pod stalno stražo in se od barake nismo smele oddaljovati. Z internirankami v taborišču nismo smele imeti nobenega stika. Ponujali so nam tudi pakete umrlih. Nismo verjele, da bi nam izročali res pakete od umrlih, in smo jih raje odklonile, saj smo se še predobro spominjale, kako težko pričakovani so paketi in kako so jih vsi onkraj žice potrebni. Ni nam bilo znano, kako so izločali pakete od umrlih, vedele pa smo, da jih drugim internirancem niso dajali. Boljšo in več hrane smo dobivale zato, da smo dobile kolikor toliko ponovno videz normalnega, čeprav še vedno shujšanega človeka.

Po enem mesecu so nas odvedli v skladišče oblek, da smo pomele obleke, v katere bi naj nas oblekli, ko bi zamenjale taboriščne uniforme. Izbrane obleke so nam spravili v posebne vreče do naslednjega dne. Šele takrat smo pričele prav verjeti, da gremo iz tega taborišča. Naslednji dan smo se preoblekle in stražar nas je odvedel na železniško postajo ter nam kupil skupinsko vozovnico do Maribora. Po mučni vožnji (vso dolgo pot smo v vlaku stale) in večkratnih prekinitvah smo se junija 1943 vrnile v Slovenijo. Vendar je gestapo na slovenskih tleh takoj pričel hajko za vsemi internirankami. Le povsem bolne in izčrpane so pustili doma, druge pa poslali v izseljeniška taborišča ali na delo v Nemčijo in okupirano Avstrijo. Tako sem bila tudi jaz na delu v Celovcu, kjer sem se kmalu povezala z zavednimi Slovenci in pričela z organiziranim delom na Koroškem. Leta 1944 sem pred ponovno aretacijo pobegnila in se pridružila koroškimi partizanom.

Ko smo leta 1961 nekateri preživeli interniranci obiskali Auschwitz, so nam živo stopili pred oči strašni dogodki. Zastave 24 držav, ki visijo v enem izmed muzejskih prostorov in predstavljajo 28 narodov, spominjajo na milijone mučenih in umrlih v tem taborišču. Videli smo makete štirih zrušenih krematorijev, v katerih je bilo po prikazanih podatkih sežganih dnevno do pet tisoč trupel. Skupno so usmrtili in sežgali štiri milijone ljudi samo v Auschwitzu. Rekord je bil postavljen avgusta 1944, ko so dnevno sežgali po štiriindvajset tisoč trupel.

Taborišče je 22. januarja 1945 osvobodila rdeča armada. Pred tem so Nemci skušali zabrisati čim več sledov. Pokončali so vse očividce in priče iz vrst jetnikov in vso strežno posadko krematorijev in plinskih celic. Zaprli so jih v zaplinjevalnice in usmrtili ter zrušili vse štiri krematorije v Brzezinki. Vendar vsega le niso utegnili popraviti. Kupi oblek, čevljev vseh velikosti, jedilnih posod, kovčkov, ortopedskih pripomočkov – so neme priče in le delček strahotne zgodovine tega taborišča in večni tožnik krutosti nemškega fašizma. Videli smo še 7 ton ženskih las, ki jih hitlerjevci niso več utegnili prepeljati v predelavo. Čeprav le drobci ostankov, slikovni materiali in nepopolno zbrani podatki, ki so na voljo obiskovalcem muzeja, dovolj zgovorno prikazujejo, kako je deloval fašistični uničevalni stroj. Upravičeno je taborišče Auschwitz dobilo ime »tovarna smrti«, saj se v tem muzeju srečaš s spominom na štiri milijone žrtev. Da, to je muzej največjih strahot in zločinov v zgodovini civilizacije. Vsi, ki smo preživeli taborišče smrti, želimo, da bi se to nikdar in nikjer ne ponovilo, in da bi tudi naši zanamci razmišljali o tem, kakšne grozote in žrtve zahteva vojna.

KONEC

Priprave na MDA so v polnem teku

Šola samoupravljanja, šola življenja, bratstva in enotnosti – to so trditve, ki jih pogosto postavljamo za mladinsko prostovoljno delo. Mladinske delovne akcije niso zgolj naloga mladinske organizacije, temveč vse bolj postajajo sestavni del družbenih dogajanj, predvsem na področju skladnejšega regionalnega razvoja, solidarnosti in vzgoje mlade generacije.

Po podpisu družbenega dogovora v letu 1976 so mladinske delovne akcije doživele izreden razmah. Iz leta v leto večajo število in svoj obseg, hkrati pa tudi osnovo za kvaliteto rast vseh področij življenja in dela na MDA. Ob razvoju republiških in zveznih MDA v naši republiki so izredno hiter razvoj pokazale lokalne delovne akcije v osnovnih in občinskih organizacijah ZSMS.

Vodja centra za MDA Viktor Levec nam je rad odgovoril na nekaj vprašanj.

Kaj je izhodišče in obenem cilj prostovoljnega dela mladih?

Bistvo je realizacija načrtanega programa. Izhodišče in namen prostovoljnega mladinskega dela je povezanost delovnega, vzgojnega in samoupravnega vidika pri pripravi in izvedbi mladinskih delovnih akcij. V letošnjem letu želimo dokazati, da mladinske delovne akcije pomembno prispevajo k stabilizaciji, zato je treba povečati višino sredstev zanje, ki jih prispevajo podpisniki samoupravnega sporazuma. Z višjimi sredstvi pa želimo povečati tudi kvaliteto dela brigadirjev. Nova kvaliteta se mora odraziti ne le na delovnišči, ampak tudi v spremljanju interesnih dejavnosti v brigadi, ki naj bodo kar najbližje zanimanju mladih. Poudarek je na idejnopolitičnem usposabljanju, predvsem s politično šolo Edvarda Kardelja, pa tudi s poglobljenimi marksiističnimi krožki, ki jih pripravljajo brigadirji sami. V brigadah bi morali več pozornosti nameniti kulturi in sicer v takem smislu, da bi brigadirji sodelovali s kulturnimi skupinami v občinah, v katerih delovne akcije potekajo. Animatorje naj bi izbrali v lastnih vrstah. Tudi vključevanje v razpravo slovenščina v javnosti je ena od nalog naše brigade. Skupaj z ZKO smo dali razpis za brigadirske

pesmi, saj so se mnoge stare že izgubile. Zbrali bomo tiste, ki so se še ohranile, obenem pa jim bomo priključili nove, ki jih pišejo mladi kantavtorji. Nekaj težav je s pripravo delovanja brigad Rdečega križa, ki naj bi bile stalne na vseh območjih MDA.

Katere so splošne smernice razvoja priprav na letošnje MDA?

Priprave na letošnje mladinske delovne akcije so se začele zelo zgodaj. To naj bi pomenilo garancijo, da bodo akcije uspešno organizirane, da bodo brigade polne, in da bo zagotovljeno tudi varstvo pri delu. Vsaka delovna akcija mora biti celovita teoretična in praktična šola mlade generacije. Zato v načrtovanju namenimo veliko skrb kadrovanju v MDB, predvsem pri izboru vodstva MDA.

Že novembra lani smo sprejeli program, ki je pomenil osnovo priprav v posameznih sredinah, kjer bodo akcije potekale. V januarju smo program dopolnili in določili organizatorje posameznih delovnih brigad. Dogovori s podpisniki samoupravnega sporazuma o MDA '80 so rešili še odprta vprašanja. Obisk posameznih občin v marcu je pokazal, da priprave na akcije tečejo brez bistvenih zastojev. V aprilu nameravamo spet obiskati vse občinske konference ZSMS in se z njimi pogovoriti o težavah in uspehih, ki jih imajo pri organiziranju MDA. Podpis samoupravnega sporazuma bi pripravili v prvi polovici aprila.

Kako bi z nekaj besedami ocenili dosedanje delo MDA?

Kljub nekaterim težavam, če vzamemo obdobje od 1976 do 1979, pri čemer moramo upoštevati začetno stopnjo razvosti, so bile dogovorjene naloge v družbenem dogovoru o MDA skoraj v celoti realizirane. Z uvajanjem novih kvalitet v delo na tem področju in s podrobnejšim seznanjanjem širše javnosti smo začetne težave premagali, tako da so MDA v letih 1978 do 1979 uspešno napredovale. Predvsem bi rad opozoril na dobre rezultate pri organiziranju specializiranih MDA ob naravnih nesrečah. S takimi akcijami je treba na-

daljevati tudi v prihodnje.

Kdo vse se lahko vključuje v brigade in kakšno vlogo igra pri tem informiranje?

Kako naj brigadir na akciji odloča o svojem delu, če pa ni obveščen o vseh dogodkih na akciji, pa tudi o vseh pomembnih dogajanjih doma in v svetu?! Neinformiranost in nepoznavanje pristopa k mladini sta že bila vzroka problemov pri vključevanju mladih v brigade. Zato pa smo izdali že dve brošuri ABC, ki seznanjata s sistemom in vsemi pravili mladinskih delovnih akcij. Obenem služi to gradivo tudi občinam pri organiziranju akcij na svojem območju.

Glede na vključevanja

pa bi dejal tole: še naprej bomo na akcije v Sloveniji organizirano vključevali mlade iz cele Jugoslavije, mlade in otroke naših občanov na začasnem bivanju v tujini, otroke naših izseljencev, pripadnike slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, Avstriji in Madžarski ter mlade iz držav, s katerimi sodelujemo. Istočasno se bomo v vse večjem številu udeleževali akcij po vsej domovini in tujini.

Nas pa še posebej zanima eno vprašanje: Kako je v brigadi poskrbljeno za ohranjanje tradicij NOB in kakšno je sodelovanje z borci?

Lani smo prvič vključili med podpisnike samoupravnega sporazuma RO ZZB NOV. To nameravamo tudi letos. Vlogo borčevskih organizacij ZRVS pa želimo letos še povečati. Že doslej so pomagali pri organiziranju obrambnih dnevo, ob tabornih ognjih so vodili pogovor z brigadirji in na ta način prenašali revolucionarne tradicije na mlajše pokolenje.

Mlada generacije Slovenije pač želi tudi danes, v obdobju celovitega samoupravljanja in hitrega družbenega razvoja neposredno in konkretno prispevati k bogatjenju materialne osnove samoupravljanja. Z vključevanjem v širše družbene akcije želi prispevati k izgradnji objektov, ki so osnova za gospodarski, družbeni, kulturni in socialni razvoj okolja, v katerem živi in dela.

Živa Drole

Po kurirskih poteh

Ko smo našo šolo poimenovali po karavanskih kurirjih, smo se odločili, da se bomo seznanili z delom teh kurirjev med narodnoosvobodilno vojno. Že več jih je prišlo na našo šolo, nekaj pa smo jih mi obiskali. Tokrat smo se odločili za drugačen način spoznavanja kurirskih poti. Tovariš Pesjak, komisar karavanskih kurirjev, nam je priskočil na pomoč. Skupaj z njim smo odšli na Belo polje pri Hrušici, kjer smo si ogledali prehode kurirjev čez cesto in reko Savo. Na Belem polju sta v ta namen postavljena dve spominski obeležji.

Najprej smo se ustavili pri spomeniku partizanskih prehodov 1941–1945, ki ga je postavilo železniško transportno podjetje. Tovariš Pesjak nam je pojasnil, da so taki spomeniki postavljeni povsod po Sloveniji, kjer so bili najtežji prehodi čez železnico. Čez Savo je bila postavljena brv in sovražniki so ob njej večkrat postavljali zasede. Pošta pa je bila tako pomembna, da je morala nujno na cilje. Takole je potekala: iz G-28 v Karavanah čez cesto, železnico in Savo na drugo stran na Mežakljo, kjer je bila kurir-

Trbolje, 24. 3. 1980.

Učenci in učenke osnovne šole Trbovlje pri pisanju prostih spisov ob akciji Kurirčkova pošta. Vsakega od njih preveva želja, da bil njegov sestavek ocenjen med najboljšimi in da bi bil tako deležen knjižne nagrade, ki jih prispevajo organizacije ZZB NOV, ZRVS in ZSMS.

Foto: Milena Zidar

Kurirčkova pošta v Zasavju

Zasavska regija je letos vključena v koroško progo (lani in prejšnja leta v Štajersko). Začetek naše proge je bil v Poljanah, kjer so se v drugi svetovni vojni bili zadnji boji v Evropi in tako ima velik pomen glede na letošnjo jubilejno 35-letnico osvoboditve.

V Zasavje bo prispela kurirčkova pošta 18. aprila, in sicer v Hrastnik. Trboveljski pionirji jo bodo prevzeli v Čečah 21. aprila od hrastniških pionirjev, predali pa je bodo 24. aprila na Čebinah zagorskim pionirjem. Istega dne bo Kurirčkova pošta šla tudi skozi kraje na območju krajevnih skupnosti Dobovec.

Priprave na prevzem in predajo kurirčkove pošte v zasavskih občinah že tečejo ob sodelovanju številnih organizacij in društev. Zavzele so se predvsem osnovne šole s svojimi oddelki, sveti za delo s pionirji pri občinskih ZPM, občinski odbori ZZB NOV, občinske konference ZRVS in ZSMS, občinski štabi TO, krajevnih skupnosti s svojimi DPO in društvi, taborniki, mentorji mladine in drugi. Vsak ima določene konkretne naloge.

Za pionirje je tudi letos razpisan natečaj za Pionirsko kurirsko pesem in za najboljši spis na temo Svoboda (kako so ljudje dočakali svobodo).

Zanimanje za to vsakoletno tradicionalno množično akcijo in za prireditve z njo v zvezi je v Zasavju precejšnje in se iz leta v leto stopnjuje. Lani so ob zaključku analizirali dejavnost in vse ugotovitve upoštevali pri letošnjem načrtovanju.

Občane in mladino vseh treh revirskih občin vabimo na ogled prireditev ob prevzemu in predaji Kurirčkove pošte, ki se bodo po programu izvršile v aprilu letos.

RUDI MATKO
Trbovlje

V trboveljski občini sestavljajo odbor za pripravo Kurirčkove pošte predstavniki občinskega odbora ZZB NOV, OK ZSMS, OK SZDL, OK ZKS, TO, tabornikov, TVD Partizan, predstavniki KS Čeče, KS Ljek, KS Dobovec, občinskega odbora ZRVS in sveta za delo s pionirji pri občinski ZPM Trbovlje, ki je organizator celotne prireditve. Proslava ob predaji Kurirčkove pošte na Čebinah, mestu ustanovnega kongresa KPS, bo namenjena tudi 70-letnici rojstva Edvarda Kardelja. Sicer pa je letošnja Kurirčkova pošta namenjena še 88. rojstnemu dnevu predsednika Tita, 35-letnici osvoboditve ter krepitvi splošne ljudske obrambe in družbene samozasčite.

Triindvajsetga aprila bodo Kurirčkovo pošto prenašali pionirji z Dobovca na območju KS Dobovec, kjer jo bomo povezali z obrambnim dnevom podružnične šole Dobovec.

Podrobni program celotne prireditve bo izdelan do konca marca. Pripravljen bo tako, da bo čim več pionirjev aktivno sodelovalo.

MILENA ZIDAR
ZPM Trbovlje

Nosil sem kurirčkovo torbico

Na Gorenjskem je Kurirčkova pošta odšla na pot iz Kranjske gore. V Mojstrano je prispela 24. marca. Na belškem mostu smo jo prevzeli od kranjskogorskih pionirjev. Pridružili so se nam graničarji in skupaj smo odšli proti vasi Dovje. Vreme ni bilo ravno prijazno. Rosil je mrzel dež. Pod nogami se nam je mešalo blato s snegom. Kljub temu smo ponosno hodili v koloni po nekdanjih kurirskih poteh. Čutili smo se varne, saj so stopali z nami čuvarji naših meja, ki jim zaupamo.

Med vsemi pa sem bil najbolj srečen ravno jaz; nosil sem namreč kurirčkovo torbico s čestitko našemu dragemu tovarišu Titu za rojstni dan. Stiskal sem jo k sebi, kot bi s tem hotel zagotoviti večjo varnost na poti do šole.

Na Dovjem smo se ustavili pred spomenikom padlih borcev in obiskali smo grob kurirja Janeza Polde. Na Velikem bregu smo se ustavili pred spominsko ploščo, posvečeno Alojzu Rabiču, prvoborcu.

Vse naloge so nam šle spretno od rok. Sploh nas ni motilo, da smo se mokri, blatni in premrazeni bližali šoli. Tam so nam pripravili tople sprejem. Na mitingu smo peli partizanske pesmi, recitali o Titu in o kurirjih. Najlepše besede smo napisali tovarišu Titu:

»Dragi Tito, radi te imamo! Vsak trenutek mislimo nate in ti želimo, da kmalu ozdraviš, da bomo skupaj nadaljevali pot, ki si nam jo začrtal, pot miru in prijateljstva...«

Med nami so bili tudi nekdanji borci NOB in aktivisti. Tovariš Franc Salberger, komandir kurirske postaje GT-19, nas je pozdravil in nam zaželel srečno pot.

Kurirčkova torbica je potem odromala proti Jesenicam. Na Belem polju, kjer stoji spomenik talcem, smo jo izročili pionirjem iz osnovne šole Tone Čufar na Jesenicah.

Srečno, pionirji kurirji!

ROBI BENET

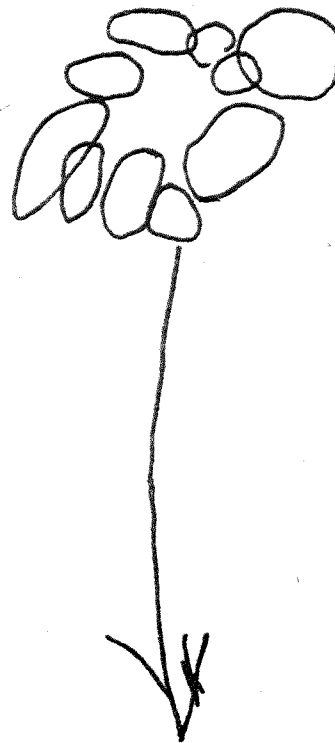
novinarski krožek OŠ 16. december, Mojstrana

KRAMLJANJE KRAMLJANJ

O tem in onem

Spet je teden naokrog, dragi mladi dopisniki. Tokrat večji del vsebine naše mladinske strani zajema najbolj aktualno dogajanje cele Slovenije – Kurirčkova pošta. Izpod vaših peres prihajajo številni prispevki, v katerih tako ponosno in navdušeno pišete o pripravah in o poteku te tako široke družbene akcije, katere nosilci ste prav vi mladi, vi pionirji. Gotovo si vsak želi nositi torbico, ki jo polnijo voščila tisočev mladih src svojemu dragemu Titu. Kakor odmeva glas štafete mladosti po Jugoslaviji, tako odmeva Kurirčkova pošta po Sloveniji. Kakšne so želje? Da bi nas še naprej vodil on, ki mu zaupamo, on, ki mu zaupa svet – Tito.

Poleg teh skupnih želja pa vsak dan znova prihajajo v naše uredništvo posamezni utrinki preprostih in iskrenih besed mladih iz vseh krajev Slovenije, ki jih preveva ljubezen, izraz največje želje, da bi tovariš Tito čimprej ozdravel. Klemen Drole z Jesenic je še ceciban, star tri leta, in ker ne zna pisati, je tovarišu Titu narisal tole cvetlico.

Morda ne bo narobe, dragi mladi dopisniki, če na koncu spet opozorim na nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža, ki teče že več kot mesec dni. Najnatančnejše napotke najdete v 7. številki našega časnika. Za najboljše prispevke smo obljubili pet lepih knjižnih nagrad. Mentorje na šolah prosimo za sodelovanje; svojim učencem naj bi pomenili vzpodbudo in dober nasvet.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJ

ska postaja G-8. Kurirji smo morali biti previdni. Kurirsko delo so nam Nemci onemogočali, kjerkoli so le mogli. Posekali so okoli dvajset metrov širok pas gozda, da so imeli večji pregled nad čistino.

»Dobro se še spominjam, kako se mi je obrestovala previdnost,« pripoveduje tovariš Pesjak. »Sava je bila deroča in kljub palicam, ki sva jih s tovarišem uporabljala pri prehodu, sva se uspela prebiti le do sredine reke. Vodna gladina je naraščala. Ni nama preostalo drugega, kot da se vrneva. Brv je bila nekoliko oddaljena, a zastražena. V temi sem opazil, kako se je nekaj posvetilo in potem še enkrat. S tovarišem sva vedela, da eden od Nemcev kadi. Toda, pošta, ki sem jo nosil pri sebi, je bila zelo pomembna. Odločil sem se. Splezal sem čez železnico in nato čez brv, ki je bila k sreči ograjena. Tovariš me je ves čas stražil z mitraljezom. Pošto sem srečno predal. Pozornost pa nama je rešila življenje.«

Po desetih minutah hoje ob glavni cesti proti Hrušici smo prišli do spomenika talcem; 28. julija 1942 so Nemci ustrelili tam 45 talcev, ker so borci Cankarjevega bataljona pred tem napadli nemški avtomobil z dvema nemškima oficirjema in dvema vojakoma. Nedaleč stran stoji spominski steber, ves prepređen z žicami, ki pomenijo zapreke. Spomenik so postavili domačini, spominsko ploščo pa so izdelali delavci železarne.

Tovarišu Pesjaku smo hvaležni za vsa nova spoznanja o kurirjih, do katerih smo prišli z njegovo pomočjo.

Zgodovinski krožek
OŠ karavanskih kurirjev NOB
Koroška Bela

Med Logarsko dolino in Metliko

Lenarški siromaki so bili raztepeni po hribovju okoli Gornjega grada, zemlje lačni, kruha nikoli siti so prosjačili za delo, se zažirali v gozdove s plenkačami, na smrt kričali v hrbte med brazdami in kajpada kleli in pili iz obupa in stiske.

Nikoli niso pomenili nič in ni kazalo, da sploh kdaj bodo.

Sirotno življenje lenarških kajzarjev.

Jaka, tesarjev sin, kajžarsko dete, je spal več zunaj kot v bajti. Je bilo pač tako, da so jih spravili na svet, te sirotke in jih prepustili zemlji, nebu in pticam. In so srkali vedri neba, trpljenje zemlje in njeno vlago in se tolažili s ptičjim petjem, dokler niso dorasli in se razgubili, za hlapce rojeni, med imenitnike.

Trije pobje, štiri dečve. Ugovškovi iz Lenarta.

Enega je iztrgala sirotnemu življenju nemška vojska in ga pahnila v smrt. Drugega so ustrelili Nemci. Jaka je bil partizan.

Jako niso vpraševali, Jako so dali za kravarja k Bezovšku. Napredoval je za hlapca, kaj več pa se mu ni obetalo. Šolo je videl le od zunaj, v njenih klopih pa se ni nikoli drel. Vojska črk je šla mimo njega, neusmiljeno in pokončno, nič drugače, kot je znalo narediti življenje. Nobenega dobrotnika ni vrglo na pot, sirotniki so si morali pomagati sami.

Jaka si je pomagal, ker je tako hotel. Vlaga, ki jo je v mrzlih nočeh vpijalo sebi prepuščeno telesce kajzarjevega otroka, je butnila prvič na dan z vso silo, ko je ekserciral v starojugoslovanski vojski. Revma ga je zvila in stisnila k tlom, spustili pa ga vendarle niso. Za okorno vojaško vednost kraljevske vojske je bil še vedno pomemben adut, hrana za topove. Nekaj pa se je kljub temu izcimilo iz tega: v vojaški bolnišnici, zviti od trganja v kosteh, je sprejel pomoč prijateljev in počasi ukrotil gomazečo vojsko črk.

Vrnil se je, da bi bil hlapec, ker je bilo z rojstvom določen zanj. Enainštiridesetega leta je hlapčeval po solčavskem Robniku.

Zdaj ali nikoli. Hlapčevstvo z vratu. Po hribovju, ki je od nekdanjega pomenilo svobodo, so begali prvi partizani. Jaka je prenekaterega poznal, se srečaval z njim, tu in tam

kaj pomagal in ni ga začudilo, ko je junija triinštiridesetega Robnik zaskrbljeno, tako mimogrede, dejal:

»Jaka, iščejo te. Nemci!«

Robniku so čez čas odkapljali vsi trije hlapci, najstarejši Gabri, Mirko in oni drugi in seveda Jaka. Hlapci so bili vsega siti.

Najprej so se zabili nekje pri Šentjakobu na korški strani, kot da se ne menijo nikoli več izkopaati, v skrivališče. Trajalo je malo časa. S kurirjem so odšli na neko planino blizu Črne, kjer sta jih sprejela Noč, poznejši kurir četrtre operativne cone, in pa Bole. Postali so kurirji.

Jaka je svet poznal, ta svet med Logarsko dolino, Gornjim gradom in še malo naprej. Nosil je pošto na Moravsko, spremljal terence, s predrzno spretnostjo koračil čez

Jakob Ugovšek

Savo na Dolenjsko... V začetku sta bila dva, potem le še Jaka. V torbi je prenašal pisma za glavni štab, srečeval prijazno, toda vojaško strogo lice Franca Rozmana Staneta, spil kozarec vina, mleka, kar je pač bilo, pohrustal zagodzo kruha in se vrnil nazaj na Solčavsko, h korškim in štajerskim partizanom. Štirinajst dni tja, štirinajst dni nazaj. Vse leto tisočdevetstoštiriinštirideseto. V torbi je prenašal angleški denar, spremljal na Dolenjsko novince, varoval ruske vojake in spravljaj na varno v glavni štab angleške in ameriške padalce. Mesec za mesecom. Štirinajst dni tja, štirinajst dni nazaj. Do nemške ofenzive istega leta, ko se na Dolenjsko ni več vrnil. Zgrabila ga je revma in ga spomnila sirotnega življenja v Lenartu. Skrival se

je doma, v slami, za streho, z bratom Jožetom in dvema čevljarjema četrtre operativne cone. Vse tri so Nemci našli, njega ne. V Gornjem gradu so jih ustrelili.

Vrag je imel mlade, bolezen je razsajala svoj peklenski ples. Čez dan so ga oče na hrbtu prenesli »v peči«, v goščo pri Lenartu, ko se je naredila noč, spet nazaj, dokler niso prišli partizani z zdravnikom, ga namazali z žganjem in ga vsaj za silo rešili muk.

Zgodaj spomladi zadnje leto vojne se je preselil v bunker v Podvolovljeku. Bolezen ni dala miru, s pomladjo vred pa je odjenjala tudi vojna. Iz bunkerja se je Jaka preselil v gozdove, sekal les po planinah, dokler je šlo. Šlo pa je le do petinštiridesetega, ko sta ga izdala revma in srce. Pot, trda in sirotna, vlažna kot sam hudič, v nevarnost zapredena, se je končala, a je vendarle bila drugačna, ne takšna, kakršno je hotel stari svet, neusmiljeni svet, mačeha hlapcem in kravarjem... Hlapčevstvo je odvrnil, četudi za oderuško ceno.

Kakorkoli že, sirotno življenje ni imelo kaj dosti lukenj, da bi kajzarji lahko skoznje vdrl v boljši svet, vojna pa je poznala naključja, zaradi katerih so se stvari obrnile na glavo. Zaradi takšnega naključja je kurir Jaka, revmatičen sicer, preživel. Angleška odeja, ki jo je nosil privezano na nahrbtnik, je prestregla nemške izstrelke. Zaradi tega, zaradi tiste sreče, ki se mu je vendarle enkrat nasmehnila na vsa usta, je pet novincev le prepelel čez Savo. Zaradi te sreče je po njegovi zaslugi osem ubežnih Rusin iz taborišča prišlo v Metliko. Iznajdljivost in pogum pa ščepce sreže in srčnosti so pripomogli k temu, da sta skupaj z Jakom srečno prispela v Metliko tudi partizanska duhovnika Lampret in Šmon.

Dol nad Novo Štifo. Ugovšku cigaretni dim trga pljuča. Hrope in kašlja. Kurir Jaka ne stoka. Rožice mu sicer ne cveto, gorja mu pa tudi ni. Jezi ga, ker mu hiša, vrag sigavedi zakaj, poka. Trdno jo je opasal z jekleno vezjo. Bo zdaj mir? Kdove, kaj se dogaja v zidovju. Črno gleda in s skrbjo objame zidovje. Sključen. Zvit od revme. Življenje ne pozna počitka.

Milenko Strašek

Na pogled neobičajen poziv

Eden ne tako pogost in ne tako običajen dogodek, neka »malenkost« je te dni prijetno presenetila Bugojance: na vseh vhodih v zgradbe, na oglasnih tablah, v vsem mestu, je bilo opaziti jedrnat in razumljivo sporočilo, pravzaprav poziv državljanom s predlogom načina in ukrepov, ki bi prispevali k akciji zaščite človekovega okolja.

Komisija za zaščito človekovega okolja skupščine občine je z lepimi besedami opozorila na to, da so še neizkoriščene možnosti, ki so na dosegu roke, za lepšanje mesta in njegove okolice.

Poziv je sprejet. Prijeten poziv državljanom, v katerem je vrsta napotkov o tem, kako – od ureditve dvorišča, dostopa k zgradbam, ulic pa do širših, organiziranih akcij – Bugojno narediti lepše, je samo začetek ureničevanja dolgoročnih načrtov in aktivnosti, ki se ne morejo prepustiti samo skupini zaljubljenih v naravne lepote in nekaj navdušencem. To mora postati skupna skrb in skupna akcija čim večjega števila državljanov.

OSLOBODJENJE – 4. marca 1980

V novi svetlobi

Velika je stvar, kadar vse, kar smo gradili, ustvarjali in podvzemali leta, lahko dokažemo v preizkušnji. Ko naša dela in ideje zdrže preizkušnjo neokrnjene in kadar se pod težo dogodkov ne upogibajo, potem prihaja iz takšnega spopada z dogodki vedno še močnejše in še vrednejše. Ne nadoma se odkrije tudi nova vrednost in globina prejšnjih odločitev in potez.

Pravi primer za to je velika Titova pobuda, ideja o skupnem delu in vodenju, za katero so že več kot leto dni toliko naših ljudi trudi, vgrajajoč jo v politični sistem, korak za korakom, ne brez boja in odporov, včasih tudi v glavah nas samih. Prav v teh naših dneh odkrivamo vso dalekosežnost vizionarne misli državnika in revolucionarja, kakršen je Tito. Duh in bit našega samoupravljanja in njegove bodočnosti, in naše bodočnosti, si danes težko zamišljamo brez načela kolektivnega dela in vodenja.

Naša je sreča, da se že v teh naših dneh kolektivno vodstvo dokazuje na delu in v novi svetlobi, pred očmi sveta in pred vsemi nami.

VJESNIK – 5. marca 1980

Jugoslavija, Jugoslavija...

V zgodnji pomladi leta 1944 se je v Drvar brez dovoljenja prebil mlad ameriški časnikar Walter Bernstein. Kasneje je v svojem vojaškem listu zapisal:

»V Jugoslaviji vsi pojejo, ljudstvo in vojska. Pojejo tudi, kadar jim je najtežje!«

Na Walterja Bernsteina nas je te dni spomnila naša, kakor je sama napisala, »dolgoletna in zvesta bralka« Milena Ždero iz Travnika. V svojem pismu javlja:

»Danes, 15. marca, je bilo ob 18. uri v Domu JLA v Travniku srečanje mladih, posvečeno Titu, to je želja za njegovo hitro ozdravitev. Premalo je besed in ni načina, da bi lahko to prenesla na papir. Zal mi je, da tega ni smela kamera iz kateregakoli televizijskega centra. Poskušala bom predstaviti svoj delček tega vzdušja.

O Titu so recitali, peli, Titu so klicali. Kdo ve kolikokrat smo prisotni, skupaj z našimi vojaki, vstali s svojih sedežev in zapeli: Tovariš Tito, mi ti prisegamo, Tito je maršal –

Tito je genij, Z Ovčara in Kablara, Računajte na nas, vse ob ritmičnih in burnih aplavzih. Bilo je ganljivo, ta ljubezen do Tita, globoka in iskrena.

Vsi skupaj: glasbena skupina pionirjev, vojaki, stari, mi mladi, smo zaplesali Kozarsko kolo in zapeli Jugoslavija, Jugoslavija... Mala je bila dvorana, pa so odprli vrata in smo zunaj, v prijetno hladni noči plesali in peli. Pridružili so se nam delovni ljudje in državljani. Vem, da bi bilo tako v vsakem našem mestu, a ne glede na to, sem vam morala napisati.«

SVIJET – 25. marca 1980

Na »tuj« račun

Pred dvema tednoma smo objavili vest, da so pri nas nesorazmerno veliki računi za službene telefone, če jih primerjamo s privatnimi. Razumljivo je, da na to vplivajo tudi privatni pogovori po službenih telefonih, pa ne samo to.

Medtem ko se pri nas poskus racionalizacije telefoniranja konča pri zapiranju številčnikov, da bi, bržkone, po delovnem času snažilke ne telefonirale, je v svetu to preraslo že v pravo znanost.

V ZR Nemčiji organizirajo celo seminarje za racionalnejšo uporabo telefona v gospodarstvu! Uči se vse: od tega, da je treba pred telefoniranjem pripraviti svinčnik in papir za morebitne beležke (da jih ne bi med pogovorom iskali in izgubljali čas), do uporabe raznih psihičnih trikov, ki poslovnim ljudem in sekretarkam pomagajo, da krajše in učinkoviteje telefonirajo. Opozarjajo celo na to, da naj telefoniranja ne spremlja mimika, ker je to razsipanje energije in časa in samo zaboda, da je moč s tem kaj doseči.

Nemci računajo, da z boljšo oziroma primernejšo uporabo telefona prihranijo vsaj 3 od 22 milijard mark, kolikor se letno porabi za telefoniranje.

Mi v tem pogledu še nič ne računamo, celo v velikem številu seminarjev ne predvidevamo seminarja o telefoniranju. Pa imamo manj telefonskih priključkov in bi jih morali zato boljše izkoristiti.

NIN – 16. marca 1980

Brez komentarja

Iz poročila odbora za dodelitev nagrade AVNOJ, ki je v teh dneh dostopen javnosti, se vidi, da je med prejemniki te naše najbolj cenjene nagrade samo 3,5 odstotka žensk.

VEČERNJE NOVOSTI – 16. marca 1980

Neki pomembni gosti

Največkrat se ne vidi, da bi raznim slovesnostim prisostvovali delavci iz neposredne proizvodnje, novatorji, racionalizatorji, najboljši delavci v posameznih delovnih organizacijah – kot da to ni pomembno.

Je to napaka organizatorjev takšnih srečanj ali praksa novinarjev, ki se trudijo vso pozornost usmeriti na znana imena med prisotnimi in pri tem dobro pazijo, da ne izpuste katerega izmed njih?

V vsakem primeru to moti, posebno – če mislimo na sistem vrednot naše socialistične samoupravne družbe, kakor tudi na to, da sredstva javnega obveščanja izražajo samoupravne interese... Ta srečanja ne bi prav nič izgubila, če bi prisostvovali delavci iz neposredne proizvodnje, pa četudi bi sedeli v prvih vrstah.

ČETVRTI JUL – 17. marca 1980